

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ **ΗΛΙΑΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ**
ΑΜ: 1012201703012

Θέμα: «Η εξέλιξη της ελληνικής διπλωματίας στο Κυπριακό Ζήτημα από τον αγώνα της Ανεξαρτησίας μέχρι και μετά την τουρκική εισβολή»

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ευγενία Γιαννούλη
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2019

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
-----------------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
-----------------------	---

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το νησί υπό Οθωμανική και Βρετανική κυριαρχία

1.1 Η οθωμανική κυριαρχία στην Κύπρο.....	8
1.2 Η παραχώρηση της Κύπρου στους Βρετανούς.....	10
1.3 Το Κυπριακό Ζήτημα κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.....	12
1.4 Η περίοδος του μεσοπολέμου.....	13
1.5 Οι διπλωματικές εξελίξεις την περίοδο 1944-1955.....	16
1.6 Η ίδρυση της ΕΟΚΑ και ο ένοπλος αγώνας.....	18
1.7 Νέος κύκλος διπλωματικών επαφών για την εξεύρεση λύσης.....	22
1.8 Η ανακήρυξη της ανεξάρτητης Κυπριακής δημοκρατίας.....	29

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Κυπριακή Δημοκρατία και η Τουρκική εισβολή

2.1 Η Κυπριακή Δημοκρατία.....	31
2.2 Τα 13 σημεία του Μακάριου και η αποχώρηση των τουρκοκυπρίων.....	32
2.3 Οι διπλωματικές εξελίξεις μέχρι την επιβολή της δικτατορίας.....	34
2.4 Οι συνέπειες από τη δικτατορία στην Ελλάδα.....	40
2.5 Το πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου και οι επιπτώσεις του.....	41
2.6 Η τουρκική εισβολή.....	46

Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Διπλωματία που ακολούθησε την Τουρκική εισβολή

3.1 Οι κινήσεις της κυβέρνησης Καραμανλή.....	48
3.2 Η Συνδιάσκεψη της Γενεύης.....	50
3.3 Η δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής.....	53
3.4 Η ανακήρυξη του Τουρκικού ομόσπονδου Κράτους.....	54
3.5 Οι διεθνείς αντιδράσεις.....	56
3.6 Οι νέες διακοινοτικές συνομιλίες.....	58
3.7 Η μονομερής ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού κράτους.....	68
3.8 Συνέπειες της τουρκικής εισβολής.....	74

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	76
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ.....	81
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	83

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κυπριακό ζήτημα αποτελεί ένα μείζων εθνικό θέμα, το οποίο μέχρι και σήμερα συνεχίζει να αποτελεί το γόρδιο δεσμό της εξωτερικής πολιτικής των εμπλεκομένων και μία εθνική τραγωδία που δεν έχει ακόμα βρει μία αποδεκτή από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη λύση. Οι ατελέσφορες συνομιλίες που συνεχίζονται, είτε σε επίπεδο κοινοτήτων είτε σε διεθνές με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ και του εκάστοτε Γενικού Γραμματέα αποδεικνύουν τις δυσκολίες που υπάρχουν αλλά και τα συμφέροντα που διακυβεύονται. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν το γεγονός ότι το εν λόγω θέμα εξακολουθεί να αποτελεί ένα ακανθώδες ζήτημα που δυναμιτίζει τις σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας, ειδικά την περίοδο που διανύουμε, αφού πλέον έχουν ανακαλυφθεί και τεράστια ενεργειακά κοιτάσματα στην ΑΟΖ της Κύπρου, για την εκμετάλλευση των οποίων ερίζουν οι δύο κοινότητες από τη μία και οι χώρες που προαναφέραμε από την άλλη.

Επειδή λοιπόν το θέμα της Κύπρου επανέρχεται στο προσκήνιο πιο έντονο από ποτέ και αποτελεί βασικό κεφάλαιο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής λόγω των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει αλλά και εξαιτίας των επιπλοκών που μπορεί να προκαλέσει στις ελληνοτουρκικές σχέσεις σκοπός της παρούσας εργασίας είναι αφενός να παρουσιάσει εν συντομία την ιστορία του νησιού για να γίνουν κατανοητές οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων, της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής, και να καταγραφούν τα γεγονότα εκείνα που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή και την κατοχή του 40% του νησιού της Κύπρου από την Τουρκία και αφετέρου να ερευνηθούν οι διπλωματικές κινήσεις των εμπλεκομένων και κυρίως των ελληνικών κυβερνήσεων αλλά και των ελληνοκυπρίων τόσο στην προσπάθειά τους να επιτύχουν την ανεξαρτησία του νησιού από τους Βρετανούς, όσο και στις μετέπειτα εξελίξεις που οδήγησαν στην εισβολή και τις διπλωματικές ενέργειες που την ακολούθησαν.

Η παρούσα εργασία περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται η κατάσταση κατά την οθωμανική περίοδο και στη συνέχεια κατά την βρετανική κυριαρχία και παρουσιάζονται οι προσπάθειες του κυπριακού λαού για ανεξαρτησία και ένωση με την Ελλάδα. Η ενσωμάτωση του κεφαλαίου

αυτού στην παρούσα εργασία κρίθηκε απαραίτητη για να γίνουν κατανοητές οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων αλλά και επειδή πολλά κατοπινά γεγονότα και εξελίξεις έχουν τη γενεσιουργό αιτία τους στις συμφωνίες και τις διπλωματικές κινήσεις της περιόδου αυτής. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι εξελίξεις μετά την ανεξαρτησία του νησιού και την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας μέχρι την εκδήλωση της τουρκικής εισβολής του Αττίλα 1 και 2. Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται οι διπλωματικές εξελίξεις που ακολούθησαν την εκδήλωση της τουρκικής εισβολής και οι αντιδράσεις της ελληνικής κυβέρνησης και των ελληνοκυπρίων, καθώς και οι επιπτώσεις της στην ελληνική κοινότητα του νησιού.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τον κύριο Θανάση Χρήστου, Αναπληρωτή καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Διευθυντή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας «Νέες θεωρήσεις και προοπτικές», με την σημαντική βοήθεια και εποπτεία του οποίου, καταφέραμε να εκπονήσουμε την παρούσα εργασία και να μελετήσουμε σε βάθος την σημαντική αυτής περίοδο της Ελληνικής Ιστορίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κύπρος είναι ένα νησί που βρίσκεται σε νευραλγικό σημείο, αφού ελέγχει όλη την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και εποπτεύει στις ιδιαίτερα σημαντικές περιοχές της Μέσης Ανατολής και των ακτών της Βορείου Αφρικής. Αυτή η πολύ σημαντική γεωγραφική της θέση είχε ως αποτέλεσμα από πολύ νωρίς το νησί να αποτελέσει εμπορικό και στρατιωτικό σταθμό και να εξελιχθεί σε βασικό κέντρο στη περιοχή της ευρύτερης Ανατολικής Μεσογείου. Από την μυκηναϊκή εποχή οι Έλληνες συνειδητοποίησαν τη γεωπολιτική της σημασία και έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξή της. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι και οι Ρωμαίοι αλλά και οι Βυζαντινοί ενδιαφέρθηκαν για την κατάκτησή του και την ένταξή του στις αντίστοιχες αυτοκρατορίες, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την στρατηγική του σημασία. Για τον ίδιο λόγο στη συνέχεια υπήρξαν πολλοί επίδοξοι κατακτητές του νησιού με σκοπό να εκμεταλλευτούν την πρόσβαση που προσφέρει στις κύριες εμπορικές διαδρομές. Έτσι το νησί πέρασε στα χέρια διαφόρων κατακτητών μέχρι να καταλήξει να αποτελεί μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το 1571¹, μετά από ένα αιώνα σχεδόν Ενετικής κυριαρχίας.

Η οθωμανική κυριαρχία στην Κύπρο κράτησε μέχρι το 1878, οπότε και παραχωρήθηκε στη Βρετανία ως αντάλλαγμα για τη σωτήρια επέμβασή της υπέρ του Σουλτάνου κατά τη διάρκεια του ρώσο-τουρκικού πολέμου που προηγήθηκε. Έτσι ένα νέο κεφάλαιο άνοιξε στην ιστορία του νησιού. Αρχικά ο λαός πίστεψε ότι οι Βρετανοί μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα θα προχωρούσαν στην παραχώρηση της ανεξαρτησίας και ότι θα επέτρεπαν τη ένωση με την Ελλάδα, η οποία αποτελούσε διακαή πόθο των Κυπρίων και πάγιο αίτημά τους. Κάτι τέτοιο όμως δεν έγινε, αλλά αντίθετα η βρετανική κυριαρχία εδραιώθηκε, αφού το νησί πρόσφερε στους Βρετανούς πολλά γεωστρατηγικά και εμπορικά προνόμια και είχε αναβαθμισμένη σημασία στον έλεγχο της πολύ σημαντικής περιοχής για τα συμφέροντα της Βρετανικής αυτοκρατορίας.

Η βρετανική διακυβέρνηση υπήρξε συγκεντρωτική με ένα φαινομενικό δημοκρατικό σύστημα, αφού για όλα τα ζητήματα τον τελευταίο λόγο είχε ο βρετανός αρμοστής. Παράλληλα υπήρξε μια αναβάθμιση του ρόλου της μουσουλμανικής

¹ Παύλος Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Αθήνα 2001, τ. 1, σσ. 55-57.

κοινότητας, στην οποία παραχωρήθηκαν σημαντικά προνόμια παρά το γεγονός ότι αποτελούσε μειοψηφία πληθυσμιακά. Η ελληνοκυπριακή πλευρά σε κάθε ευκαιρία έθετε το θέμα της ανεξαρτησίας και της ένωσης με την Ελλάδα, κάτι που όμως συνεχώς απορριπτόταν από τους Βρετανούς. Έτσι και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μία ανάλογη προσπάθεια στηριζόμενη στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών απέτυχε, ενώ κατά τη διάρκεια του μεσοπόλεμου ο εθνικισμός των δύο κοινοτήτων αυξήθηκε με αποτέλεσμα να κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτες πατριωτικές οργανώσεις και των ελληνοκυπρίων και των τουρκοκυπρίων. Ταυτόχρονα μία επαναστατική προσπάθεια τη δεκαετία του 1930 από την πλευρά της ελληνοκυπριακής κοινότητας απέτυχε και παράλληλα έκανε την εμφάνισή του στο προσκήνιο ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος ως ηγέτης της συγκεκριμένης κοινότητας. Βασικός σκοπός ήταν η προσπάθεια για τη διεθνοποίηση του ζητήματος και την επίτευξη της πολυπόθητης ένωσης.

Η επίμονη άρνηση των Βρετανών να προχωρήσουν σε συνομιλίες είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση της επαναστατικής οργάνωσης ΕΟΚΑ υπό την ηγεσία του Γρίβα και με τη συναίνεση του Μακάριου, η οποία ξεκίνησε ένοπλο αγώνα διεκδικώντας την ένωση με την Ελλάδα. Η αντίδραση της βρετανικής αρμοστείας υπήρξε άμεση ξεκινώντας σκληρές διώξεις εναντίον των αγωνιστών της οργάνωσης και επιβάλλοντας ένα αυταρχικό καθεστώς στην Κύπρο, ενώ ο Μακάριος και άλλες προσωπικότητες συνελήφθησαν και εξορίστηκαν στις Σεϋχέλλες. Η ελληνική κυβέρνηση της Αθήνας σε όλο αυτό το διάστημα προσπάθησε να κρατήσει τις ισορροπίες ενισχύοντας μυστικά την ΕΟΚΑ και επιχειρώντας επίσημα να διεθνοποιήσει το ζήτημα φέρνοντάς το στον ΟΗΕ χωρίς όμως να διαταράξει τις σχέσεις της με τους Βρετανούς και τους Αμερικάνους. Την ίδια στιγμή η Τουρκία άρχισε να επεμβαίνει στο ζήτημα ενεργότερα ως προστάτης της τουρκοκυπριακής κοινότητας με αποτέλεσμα το ζήτημα να περιπλέκεται ακόμα περισσότερο. Οι Βρετανοί τελικά το 1960 παραχώρησαν την ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας μετά από μαραθώνιες συνομιλίες και υπό την εγγύηση των τριών δυνάμεων Αγγλίας, Ελλάδας και Τουρκίας. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι οι Βρετανοί προώθησαν κατά κύριο λόγο τα συμφέροντα των τουρκοκυπρίων και της Άγκυρας προβλέποντας ένα Σύνταγμα που τους παραχωρούσε πολύ σημαντικά προνόμια, τα οποία δεν δικαιολογούνταν πληθυσμιακά. Έτσι τέθηκαν οι βάσεις για

τις μετέπειτα εξελίξεις που οδήγησαν στην αδυναμία συνεργασίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων και την τελική στην επέμβαση της Τουρκίας στο νησί.

Με τον τρόπο αυτό σταδιακά η Βρετανοί αποχώρησαν από το Κυπριακό και στο προσκήνιο εμφανίστηκαν οι ΗΠΑ, ως μεσολαβήτρια χώρα για την εξεύρεση λύσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων, κυρίως μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αφού και οι δύο αποτελούσαν χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Η λειτουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας από την αρχή της σύστασής της συνάντησε πολλά εμπόδια όχι μόνο λόγω των προσκομμάτων που δημιουργούσαν οι βασικές αρχές της ίδρυσής της αλλά και εξαιτίας της καχυποψίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Έτσι τελικά οι ελληνοκύπριοι σκλήρυναν τη στάση τους στηριζόμενοι στην πλειοψηφία τους και οι τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από την κυβέρνηση περιοριζόμενοι σε θύλακες εντός του νησιού. Τα γεγονότα που ακολούθησαν όξυναν ακόμα περισσότερο τις αντιπαραθέσεις και μετέτρεψαν το ζήτημα σε γόρδιο δεσμό καθώς οι εμπλεκόμενες πλευρές προσπαθούσαν να ικανοποιήσουν τις βαθιές τους επιδιώξεις συμπαρασύροντας και την Ελλάδα και την Τουρκία, ενώ ο διεθνής παράγοντας και ειδικά οι ΗΠΑ αγωνίζονταν να διατηρήσουν την ειρήνη στην περιοχή μέσα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ.

Η επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα είχε ως αποτέλεσμα το αποτυχημένο πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου και μια σειρά από εσφαλμένες ενέργειες, οι οποίες οδήγησαν στην εκδήλωση της τουρκικής εισβολής. Η ελληνική κυβέρνηση του Καραμανλή που διαδέχτηκε τους δικτάτορες προσπάθησε να διαχειριστεί μια δύσκολη κατάσταση, όπως είχε διαμορφωθεί μετά την εκδήλωση της επίθεσης από την Τουρκία, η οποία μαζί με τους τουρκοκύπριους εμφανιζόταν σκληρή στις διαπραγματεύσεις. Τελικά προχώρησε και στη δεύτερη φάση της εισβολής με αποτέλεσμα η Ελλάδα να βγει από το ΝΑΤΟ και το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να καταδικάσει αυτήν την επίθεση, όπως και η Γενική Συνέλευση με μια σειρά ψηφισμάτων. Ακολούθησαν πολλές συνομιλίες υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ και στη συνέχεια υπήρξε προσπάθεια απευθείας διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων, οι οποίες όμως απέβησαν άκαρπες, αφού τελικά οι τουρκοκύπριοι προχώρησαν στην μονομερή ανακήρυξη του δικού τους κράτους, παρά την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Έτσι συνεχίστηκε η κατάσταση μέχρι σήμερα χωρίς να έχει ακόμα εξευρεθεί λύση, γεγονός που καταδεικνύει το περίπλοκο του ζητήματος.

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το νησί υπό Οθωμανική και βρετανική κυριαρχία

1.1. Η οθωμανική κυριαρχία στην Κύπρο

Από το 1571 η Κύπρος αποτέλεσε τμήμα της μεγάλης Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα να μεταβληθεί η διοικητική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων, οι οποίοι πλέον διαχωρίστηκαν σε μουσουλμάνους και μη. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκαν εκτός από τους ορθόδοξους και όλοι οι εκπρόσωποι των άλλων δογμάτων².

Η αυστηρή φορολογική πολιτική των οθωμανικών αρχών του νησιού και η έλλειψη συμμετοχής σε ζητήματα καθημερινής διακυβέρνησης αποτελούσαν ένα κοινό στοιχείο μεταξύ όλων των κατοίκων, ακόμα και των μουσουλμάνων, με αποτέλεσμα να σημειωθούν κοινές εξεγέρσεις με τη συμμετοχή και των τελευταίων³. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε τον καθοριστικό ρόλο της Εκκλησίας στην προστασία και τη διάσωση του ελληνικού στοιχείου στο νησί, γεγονός που δικαιολογεί τη σημαντική θέση που κατέχει η Εκκλησία της Κύπρου και ο εκάστοτε Αρχιεπίσκοπος ακόμα και σήμερα όχι μόνο στην πνευματική και κοινωνική ζωή αλλά και την πολιτική⁴. Η σταδιακά αυξανόμενη εξουσία του αρχιεπισκόπου ως εκπροσώπου των ορθόδοξων χριστιανών και η βελτίωση της πνευματικής καλλιέργειάς τους με την παράλληλη οικονομική ανάκαμψη λόγω εμπορίου, άρχισε να δημιουργεί χάσμα με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα των Τούρκων, τα οποία εξακολουθούσαν να βρίσκονται υπό καθεστώς καταπίεσης. Έτσι άρχισε να διαφαίνεται και η ρήξη μεταξύ των δύο κοινοτήτων, οι οποίες μέχρι τότε ζούσαν ειρηνικά μεταξύ τους⁵. Ειδικά την εποχή που Αρχιεπίσκοπος Κύπρου ήταν ο Χρυσάνθος λίγο πριν την ελληνική επανάσταση του 1821, υπήρξε ιδιαίτερη οικονομική και πνευματική ανάπτυξη που έφερε σε αρκετά καλή μοίρα τους Ελληνοκύπριους κατοίκους του νησιού⁶.

Στα χρόνια που ακολούθησαν οι Έλληνες κάτοικοι του νησιού πάντα επιζητούσαν την απελευθέρωσή τους και την ένωσή τους με την Ελλάδα και για

² Πέτρος Παπαπολυβίου, *Ιστορία της Κύπρου 1878-1974*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Λευκωσία 2015, σ. 4.

³ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 55-57.

⁴ Μάριος Θρασυβούλου, *Ο εθνικισμός των Ελληνοκυπρίων*, Αθήνα 2006, σσ. 32-36.

⁵ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 58.

⁶ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 58-61.

αυτόν ακριβώς το λόγο, όταν ξέσπασε η ελληνική επανάσταση, οι Κύπριοι θέλησαν να διεκδικήσουν και αυτοί την ελευθερία τους. Δυστυχώς δεν τα κατάφεραν και οι αποτυχημένες αυτές απόπειρες επηρέασαν αρνητικά τη μοίρα του ορθόδοξου στοιχείου στο νησί⁷. Η έναρξη της ελληνικής επανάστασης ανέτρεψε τις καλές προϋποθέσεις που είχαν δημιουργηθεί για το ελληνικό στοιχείο του νησιού και ακολούθησε μια περίοδος τρομοκρατίας, εξισλαμίσεων και διωγμών με πρόφαση τις επαναστατικές τάσεις κάποιων κατοίκων, αλλά με βαθύτερη αιτία τα μίσση που είχαν δημιουργηθεί μεταξύ των ντόπιων χριστιανών και μουσουλμάνων κατοίκων του νησιού⁸. Οι τελευταίοι με τη σύμφωνη γνώμη των τοπικών αρχόντων τους είδαν μια πρώτη τάξεως ευκαιρία να καταφέρουν να ξεφορτωθούν τον ορθόδοξο κλήρο, η δύναμη του οποίου είχε αυξηθεί επικίνδυνα και να περάσουν τα περιουσιακά στοιχεία πολλών Ελλήνων σε μουσουλμανικά χέρια⁹. Έτσι εκτελέστηκε ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και πολλοί ιερείς, ηγούμενοι και μοναχοί, καθώς και πάρα πολλοί προεστοί των χριστιανικών κοινοτήτων του νησιού¹⁰.

Η δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους αναζωπύρωσε τον εθνικιστικό ρομαντισμό των ελληνοκυπρίων, οι οποίοι έκαναν έκκληση στον Ιωάννη Καποδίστρια να υποστηρίξει την προσπάθειά τους για ένωση με την Ελλάδα. Το ενωτικό κίνημα των ελληνοκυπρίων ήταν ανάλογο των κινημάτων των κατοίκων της Κρήτης και των Δωδεκανήσων.¹¹ Στα χρόνια που ακολούθησαν η ένωση του νησιού με την Ελλάδα παρέμεινε μόνιμος πόθος του ελληνικού στοιχείου, αλλά το νέο ελληνικό κράτος, το οποίο δημιουργήθηκε, δεν περιελάμβανε την Κύπρο στην επικράτειά του. Παρέμεινε όμως ζωντανό το όνειρο της ένωσης με την Ελλάδα, ενώ η παράλληλη άφιξη στη Μεγαλόνησο και Κυπρίων αγωνιστών που είχαν πάρει μέρος στην ελληνική επανάσταση έκανε ακόμη πιο έντονη την καλλιέργεια την ελληνικής εθνικής συνείδησης. Μια σειρά αλλαγών από προοδευτικούς σουλτάνους υπό την αιγίδα των Μεγάλων Δυνάμεων και κυρίως της Βρετανίας, όπως οι μεταρρυθμίσεις του Χάτι Χουμαγιούντο 1856, έδωσαν τη δυνατότητα στους χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους, να έχουν μεγαλύτερη θρησκευτική ελευθερία, να φτιάξουν σχολεία και να δραστηριοποιηθούν

⁷ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σ. 61.

⁸ Niyazi Kizilyureki, *Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό*, Αθήνα 2009, σ. 21.

⁹ Niyazi Kizilyurek, *ό. π.*, σ. 34.

¹⁰ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σσ. 60-63.

¹¹ Γιάννος Κρανιδιώτης, *Το Κυπριακό πρόβλημα, 1960-1974*, Αθήνα 1984, σ. 25.

ακόμα περισσότερο στο εμπόριο και τη βιοτεχνία¹². Έτσι και στην Κύπρο κατά την τελευταία φάση της οθωμανικής κατοχής υπήρξαν πολλά μέτρα που βελτίωσαν τη θέση των Ελλήνων με αποτέλεσμα να σημειωθεί αξιοσημείωτη πληθυσμιακή άνοδος και από το 1840 και μετά να αυξηθεί το εξωτερικό εμπόριο και να προοδεύσει το ελληνικό σχολικό σύστημα¹³.

1.2. Η παραχώρηση της Κύπρου στους Βρετανούς

Φτάνουμε έτσι στο 1878, έτος ορόσημο για το Κυπριακό ζήτημα, αφού σε αυτό η Κύπρος παραχωρήθηκε στην Αγγλία ως αντάλλαγμα για την βοήθεια που πρόσφερε η τελευταία στην οθωμανική αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια της ρωσοτουρκικής διαμάχης. Συνέχισε όμως να είναι φόρου υποτελής στον Σουλτάνο και με αυτό το ιδιαίτερο καθεστώς ξεκίνησε μία περίοδος βρετανικής κατοχής, η οποία έφτασε μέχρι το 1960 με διάφορες φάσεις¹⁴.

Η λειτουργία της διώρυγας του Σουέζ το 1869 επέφερε σημαντικές αλλαγές στα γεωστρατηγικά δεδομένα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αναβαθμίζοντας το ρόλο της Κύπρου στο διεθνές εμπόριο, αφού μετατράπηκε σε νευραλγικό κομβικό σημείο για το εμπόριο με τις Ινδίες και την Κίνα. Ταυτόχρονα η ανατροπή των ισορροπιών με τον νέο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 και η νέα θεώρηση του Ανατολικού Ζητήματος έκανε την βρετανική κυβέρνηση να αναζητεί επιτακτικά μια ναυτική βάση που να βρίσκεται κοντά στην Αίγυπτο, τα Στενά, τη Μέση Ανατολή και την κοιλάδα του Ευφράτη¹⁵. Η Μάλτα δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει αυτά τα νέα δεδομένα και για τους λόγους αυτούς επιλέχθηκε το νησί της Κύπρου, το οποίο πληρούσε τις προϋποθέσεις¹⁶. Έτσι στις 4 Ιουνίου 1978 υπογράφηκε μια αγγλοτουρκική συνθήκη με κάθε μυστικότητα στην Κωνσταντινούπολη, με την οποία η Αγγλία παραχωρούσε αμυντική βοήθεια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία σε περίπτωση που η Ρωσία κρατούσε τις περιοχές που είχε καταλάβει με τον τελευταίο πόλεμο ή προσπαθούσε να προχωρήσει σε νέα εδαφική επέκταση. Σε αντάλλαγμα ο

¹² Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σσ. 70-71.

¹³ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σσ. 64-65.

¹⁴ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 5.

¹⁵ Σοφία Αργυρίου, *Το εθνικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων κατά την τελευταία περίοδο της αγγλοκρατίας (1950-1960)*, Αθήνα 2017, σ. 68.

¹⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 5.

Σουλτάνος παραχωρούσε στην Βρετανία την Κύπρο, την οποία θα έπαιρνε πίσω, εφόσον οι Ρώσοι εγκατέλειπαν τις περιοχές που είχαν κερδίσει¹⁷.

Στο εσωτερικό της Βρετανίας η ανακοίνωση της συνθήκης και της απόκτησης της κυριαρχίας της Κύπρου έτυχαν αμφίθυμης υποδοχής. Η αντιπολίτευση καταφέρθηκε εναντίον της κυβέρνησης για την απόκτηση του νησιού κρίνοντας ότι επρόκειτο για μια αχρείαστη και πολυέξοδη κτίση που δεν είχε εξασφαλίσει προηγουμένως την απαραίτητη κοινοβουλευτική έγκριση. Η κυβέρνηση υπεραμύνθηκε των ενεργειών αυτών τονίζοντας τη σημασία του νησιού στη διασφάλιση των εμπορικών δρόμων προς την Ινδία και στην εξασφάλιση της ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολής¹⁸. Την ίδια στιγμή οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις αντιμετώπισαν τη συμφωνία και την παραχώρηση του νησιού στους Άγγλους με ειρωνεία για την βρετανική ανιδιοτέλεια, ενώ η Γαλλία και η Ιταλία έδειξαν εμφανέστερα τη δυσαρέσκειά τους για την εξέλιξη αυτή¹⁹.

Παρά την αλλαγή αυτή ο βαθύτερος πόθος των Ελλήνων κατοίκων εξακολούθησε να είναι η απελευθέρωση του νησιού και η ένωσή του με την Ελλάδα. Αν και αρχικά η ελληνική κοινότητα του νησιού πίστεψε ότι θα ακολουθήσουν το παράδειγμα των Επτανήσων και ότι σύντομα θα ενσωματωνόταν και η Κύπρος στην επικράτεια του ελληνικού κράτους, οι προσδοκίες αυτές διαψεύστηκαν και μέχρι το 1914 η Αγγλία ήταν αποφασισμένη να μείνει πιστή σε αυτά που είχε συμφωνήσει με την Πύλη²⁰. Επίσης η προσπάθεια των Ελληνοκυπρίων να έχουν εκπροσώπηση αναλογική του πληθυσμού στο νομοθετικό συμβούλιο και επομένως να υπερισχύσουν έναντι του μουσουλμανικού στοιχείου δεν πέτυχε, αφού προβλεπόταν η ύπαρξη έξι μελών διορισμένων από το βρετανό αρμοστή, τριών μουσουλμάνων και εννέα χριστιανών²¹. Η σταθερή συνεργασία των βρετανών και μουσουλμάνων εκπροσώπων ισοσκέλιζε αριθμητικά τους χριστιανούς σε μια προσπάθεια ανταγωνισμού και των δύο κοινοτήτων να αποκτήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα προνόμια. Οι μεν μουσουλμάνοι οραματίζονταν να συνεχίσουν να αποτελούν την άρχουσα τάξη του νησιού και οι χριστιανοί να μπορέσουν να ενισχύσουν τη θέση με απώτερο σκοπό την

¹⁷Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 5.

¹⁸Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 5.

¹⁹Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σ. 74.

²⁰Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σ. 75.

²¹Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 7.

ένωση με την Ελλάδα²². Βέβαια το σύστημα οργάνωσης που εφάρμοσαν οι Βρετανοί στην Κύπρο ήταν κατ' επίφαση φιλελεύθερο, αφού τον τελικό λόγο σε όλες τις αποφάσεις είχε ο βρετανός αρμοστής, ο οποίος μπορούσε να αναιρέσει όλες τις αποφάσεις του συμβουλίου και να επαναφέρει τις δικές του. Σε γενικές γραμμές σχετικά με θέματα οικονομικά υπήρξε μια συνεργασία του ελληνικού με το μουσουλμανικό στοιχείο, αλλά πάντα για τους Έλληνες το ζητούμενο ήταν η ένωση με την Ελλάδα²³.

1.3. Το Κυπριακό ζήτημα κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Κάτι τέτοιο θεώρησαν ότι θα μπορούσε να επιτευχθεί κατά το 1915, όταν οι Βρετανοί στην προσπάθειά τους να πείσουν την ελληνική κυβέρνηση να μπει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ προσέφεραν και την Κύπρο στην Ελλάδα. Η σταθερή όμως άρνηση του βασιλιά Κωνσταντίνου να μπει στον πόλεμο η χώρα και η προσπάθειά του να παραμείνει ουδέτερη προς όφελος ουσιαστικά της Γερμανίας απέτρεψε αυτή την προσπάθεια²⁴. Η πρόταση επομένως των Άγγλων απορρίφθηκε την περίοδο εκείνη, ωστόσο αποτελούσε μια πολύ σοβαρή κίνηση που ενθάρρυνε τους Έλληνες και τους ελληνοκύπριους ότι στο μέλλον και μετά την τελική νίκη της Αντάντ θα μπορούσε να υπάρξει πιθανότητα παραχώρησης του νησιού στο ελληνικό κράτος²⁵. Η πλειονότητα των Ελληνοκυπρίων θεωρούσε ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε το αδιαμφισβήτητο δικαίωμα να καθορίσει το χρόνο διεκδίκησης της Κύπρου σε συνδυασμό και με τα υπόλοιπα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Για το λόγο αυτό και δέχτηκαν αδιαμαρτύρητα την απόρριψη της βρετανικής προσφοράς, αφού έδειχναν πλήρη εμπιστοσύνη στην ελληνική κυβέρνηση ως προς τη σύντομη επίλυση του ζητήματος²⁶.

Με βάση αυτά, μόλις έγινε γνωστή η είδηση της ανακωχής των πολεμικών επιχειρήσεων το Νοέμβριο του 1918, οι Κύπριοι θεωρώντας ότι είχε έρθει η ώρα να γίνουν πράξη οι εξαγγελίες των Συμμάχων για οριστική ρύθμιση των συνόρων με βάση το δίκαιο των λαών έστειλαν πρεσβεία στο Παρίσι για να παρουσιάσει τις

²² Σοφία Αργυρίου, *ό. π.*, σ. 262.

²³ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σ. 77.

²⁴ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 34.

²⁵ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σ. 78.

²⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 35.

διεκδικήσεις των κατοίκων του νησιού στο Συνέδριο της Ειρήνης²⁷. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ακόμα και μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και ενώ οι Κύπριοι πίστευαν ότι μπορεί να είχε έρθει η ώρα της απελευθέρωσης και της ένωσης με τη μητέρα Ελλάδα, οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν και η Κύπρος λόγω των αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων και εξαιτίας των συμφερόντων της Βρετανικής αυτοκρατορίας στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής παρέμεινε στην κατοχή των Βρετανών. Η εξέλιξη αυτή βέβαια ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών που πρόσβευε ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Wilson²⁸.

Η είδηση αυτή της απόρριψης του κυπριακού αιτήματος από τη βρετανική κυβέρνηση έγινε αφορμή να ξεσπάσουν συλλαλητήρια και έντονες αντιβρετανικές ομιλίες σε πολλές πόλεις του νησιού και στάλθηκαν δεκάδες τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας, ενώ όλοι δήλωναν ότι ο αγώνας για την ένωση θα συνεχιζόταν²⁹. Πράγματι υπήρξαν συνεχόμενες κινητοποιήσεις που κατευθύνονταν από την Παγκύπρια Εθνοσυνέλευση με στόχο την κλιμάκωση του αγώνα και την αποχή από τις βουλευτικές εκλογές³⁰. Η συγκεκριμένη απόφαση αποτελούσε μια πρωτοφανή ενέργεια στην πολιτική ιστορία του τόπου, αλλά οι Βρετανοί συνέχισαν απτόητοι θεωρώντας ότι το κοινοβουλευτικό σύστημα του νησιού θα μπορούσε να λειτουργήσει εύρυθμα και χωρίς τους εκπροσώπους της πλειοψηφίας του κυπριακού λαού³¹. Πράγματι η επιλογή της αποχής δεν απέδωσε και η ηγεσία της εθνοσυνέλευσης δέχτηκε μεγάλο πλήγμα, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό της αποχής ξεπέρασε το 90%. Η εκλογή των βουλευτών που έλειπαν με τη συμμετοχή αρκετών Ελλήνων από αγροτικές περιοχές διέσωσε την εικόνα του βρετανικού καθεστώτος κατοχής και επέτρεψε τη συνέχιση της βρετανικής παρουσίας στο νησί³².

1.4. Η περίοδος του μεσοπολέμου

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου η Βρετανία αντιμετώπισε αυξημένα οικονομικά προβλήματα με αποτέλεσμα η διακυβέρνηση των Βρετανών στην Κύπρο να γίνει ιδιαίτερα αυταρχική. Παράλληλα σημειώνεται έξαρση του πατριωτικού

²⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 37.

²⁸ Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ.75-77.

²⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σ. 92.

³⁰ Σοφία Αργυρίου, *ό. π.*, σ. 78.

³¹ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 40.

³² Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 41.

συναίσθηματος των Κυπρίων λόγω των συνεχόμενων ελληνοτουρκικών συγκρούσεων κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, του Πρώτου Παγκοσμίου και μετέπειτα της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται και από την αυξημένη επιρροή της Αρχιεπισκοπής Κύπρου με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των Ελλήνων και Τούρκων κατοίκων του νησιού και να υπάρξει ακόμα μεγαλύτερη αυταρχική διακυβέρνηση εκ μέρους των Βρετανών. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν στην ενίσχυση της ανασφάλειας εκ μέρους των Τουρκοκυπρίων³³, ενώ παράλληλα ιδρύθηκε το 1926 στο νησί το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου (ΚΚΚ). Μία από τις πρώτες ενέργειες του Κομμουνιστικού Κόμματος ήταν και η προσπάθεια να συνενώσει τις δύο κοινότητες του νησιού με τη δημιουργία ενός αντιβρετανικού πνεύματος απελευθέρωσης από το βρετανικό ζυγό. Όμως οι τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να συμμετέχουν με αποτέλεσμα να τελειώσει πολύ σύντομα αυτή η προσπάθεια. Παρόλα αυτά το κομμουνιστικό κόμμα πρωτοστάτησε στην προσπάθεια και τους αγώνες των Κυπρίων για απελευθέρωση από το βρετανικό ζυγό και δεν ήταν αρνητικό στην προοπτική της ένωσης με την Ελλάδα, αν και οι κομμουνιστικές αντιλήψεις ήταν αντίθετες προ αυτή την προοπτική, αφού θεωρούσαν ότι η Ελλάδα βρισκόταν υπό την βρετανική επιρροή. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα αρκετοί ηγέτες του των Κυπρίων αγωνιστών προέρχονταν από τους κόλπους του Κομμουνιστικού Κόμματος³⁴.

Η αντίδραση των βρετανικών αρχών στην ίδρυση του κομμουνιστικού κόμματος ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Προχώρησαν σε απαγόρευση των εκδηλώσεων και ακολούθησε ένα κύμα προσαγωγών κομμουνιστών στα δικαστήρια, ακόμα και εξορίσεις γνωστών στελεχών του κόμματος³⁵. Παράλληλα και άλλες κυπριακές δυνάμεις προχώρησαν σε μια προσπάθεια δημιουργίας ενός αντικομμουνιστικού μετώπου με τη σύσταση εργατικών σωματείων που απέκλειαν τους κομμουνιστές³⁶. Σε γενικές γραμμές υπήρξε μια στροφή των συντηρητικών δυνάμεων στην αντιμετώπιση του κομμουνιστικού κινδύνου, η οποία κορυφώθηκε κατά το 1931 με χωριστές παρελάσεις κατά τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου και την ανάγκη να πάρει

³³Niyazi Kizilyurek, *ό. π.*, σ. 37.

³⁴Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ.78-80.

³⁵Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 49.

³⁶Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 49.

μέρος και η επίσημη Εκκλησία σε αυτή τη διαμάχη υποστηρίζοντας τα χριστιανικά κόμματα και αφορίζοντας κομμουνιστές συγγραφείς και καλλιτέχνες³⁷.

Μάλιστα κατά την περίοδο αυτή σημειώνεται και μια γενικότερη πρόοδο στις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η οποία είναι απόρροια και της βελτίωσης των ευρύτερων ελληνοτουρκικών σχέσεων. Δημιουργείται ένα κλίμα συνεργασίας μεταξύ βουλευτών και των δύο εθνοτήτων με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση των κοινών συμφερόντων, όπως για παράδειγμα η προσπάθεια κατάργησης του Φόρου Υποτέλειας, τον οποίο κατέβαλλαν οι πολίτες του νησιού με βάση την αρχική συμφωνία παραχώρησης στους Βρετανούς. Αλλά η υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης και η πλήρης προσάρτηση της Κύπρου στη Βρετανική Αυτοκρατορία είχαν καταργήσει κάθε λόγο ύπαρξης του συγκεκριμένου φόρου, γεγονός που υποστήριζαν ενωμένοι οι βουλευτές και των δύο εθνοτήτων. Πράγματι οι προσπάθειες αυτές είχαν αποτέλεσμα και ο φόρος αυτός καταργήθηκε το 1928³⁸.

Στα πλαίσια αυτά το 1931 έχουμε μία εξέγερση των ελληνοκυπρίων με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημο Μυλωνά, ο οποίος ανακοίνωσε την παραίτησή του από το εκκλησιαστικό του αξίωμα και την κήρυξη ανένδοτου αγώνα για ένωση με την Ελλάδα³⁹. Οι εξελίξεις υπήρξαν ταχύτατες και γρήγορα εκδηλώθηκε μια μεγάλη λαϊκή συγκέντρωση, η οποία διαλύθηκε από τις βρετανικές αρχές με τη χρήση όπλων με αποτέλεσμα να υπάρξει ένας νεκρός και πολλοί τραυματίες. Το ιδιαίτερο σε αυτή τη λαϊκή εξέγερση ήταν η πυρπόληση του Κυβερνείου της Λευκωσίας, το οποίο αποτελούσε σύμβολο της αποικιοκρατίας στο νησί⁴⁰. Τα γεγονότα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα να γίνει ακόμα πιο αυταρχική η Βρετανική διακυβέρνηση και να τεθούν υπό αυστηρό έλεγχο η Εκκλησία και η παιδεία⁴¹. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η συγκεκριμένη εξέγερση είχε καταδικαστεί και από την κυβέρνηση Βενιζέλου, η οποία τάχθηκε στο πλευρό των βρετανών χαρακτηρίζοντας τις ενέργειες αυτές ως ανεύθυνες. Ο Βενιζέλος δεν επιθυμούσε με τίποτα να διαταραχθούν οι ελληνοβρετανικές σχέσεις και παράλληλα αποτελούσε μια προσωπικότητα που μπορούσε ακόμα να επιβάλλεται στους Ελληνοκύπριους κρατώντας τους υπό την επιρροή του, αφού δεν είχε εμφανιστεί

³⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σ. 50.

³⁸ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σσ. 50-51..

³⁹ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σ. 57.

⁴⁰ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σ. 58.

⁴¹ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σσ. 81-82.

ακόμα στο προσκήνιο η πολιτική φυσιογνωμία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου⁴². Οι Τουρκοκύπριοι από την άλλη βλέποντας τον ελληνικό εθνικισμό και την ιδιαίτερη οικονομική ανάπτυξη των Ελληνοκυπρίων άρχισαν να προσανατολίζονται προς την πιθανή διχοτόμηση του νησιού και το διαχωρισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η συνειδητοποίηση αυτής της πραγματικότητας οδήγησε στο σημείο να αρχίσουν και αυτοί σιγά-σιγά να οργανώνονται με αποτέλεσμα μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου να ιδρυθεί η ΚΑΤΑΚ, μία οργάνωση η οποία βρισκόταν υπό τον έλεγχο των κεμαλιστών και διακρινόταν για τις εθνικιστικές της αντιλήψεις⁴³. Έτσι σταδιακά και οι δύο κοινότητες αρχίζουν να προετοιμάζουν το έδαφος για τις μετέπειτα εξελίξεις και αρχίζει να διαφαίνεται το γεγονός ότι πλέον οι δύο κοινότητες δεν θα μπορούσαν να ζήσουν ειρηνικά ούτε θα μπορούσε να επιτευχθεί μία συγκυβέρνηση με σκοπό την ένωση του νησιού⁴⁴.

1.5. Οι διπλωματικές εξελίξεις την περίοδο 1944-1955

Την περίοδο 1944-1946 γίνεται μία προσπάθεια για ένωση με την Ελλάδα, αλλά η χώρα βρισκόταν υπό καθεστώς εμφυλίου πολέμου και επομένως η ελληνική κυβέρνηση ήταν σε πλήρη εξάρτηση από τη Μεγάλη Βρετανία, γεγονός που σήμαινε ότι δεν θα μπορούσε ποτέ να αποδεχθεί το αίτημα των ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα⁴⁵.

Με το τέλος του εμφυλίου πολέμου το 1949 τα δημοτικά συμβούλια των πόλεων που ελέγχονταν από την κομμουνιστική αριστερά και το ΑΚΕΛ απέστειλαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μία επιστολή με την οποία ζητούσαν την διεξαγωγή δημοψηφίσματος για να εκφραστεί η βούληση του κυπριακού λαού σχετικά με το θέμα της ένωσης με την Ελλάδα⁴⁶. Το γεγονός αυτό αποτελεί και την πρώτη προσπάθεια να καταστεί το Κυπριακό ζήτημα διεθνές και να υπάρξουν αποφάσεις από τον ΟΗΕ σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα⁴⁷. Έτσι το 1950 διεξάγεται δημοψήφισμα και το 96% τάχθηκε υπέρ της ένωσης⁴⁸. Οι ενέργειες αυτές των ελληνοκυπρίων είχαν σαν αποτέλεσμα οι τουρκοκύπριοι να συντάξουν και να αποστείλουν ψηφίσματα διαμαρτυρίας στο Λονδίνο, στην Άγκυρα και στον ΟΗΕ με

⁴² Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 61.

⁴³ Niyazi Kizilyurek, ό. π., σ. 45.

⁴⁴ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 60.

⁴⁵ Παύλος Τζερμιάς, ό. π., σσ. 84-86.

⁴⁶ Σοφία Αργυρίου, ό. π., σσ. 102-103.

⁴⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 126.

⁴⁸ Niyazi Kizilyurek, ό. π., σ. 51.

αίτημα σε περίπτωση απελευθέρωσης του νησιού από τους Βρετανούς να περιέλθει πάλι υπό τουρκική κατοχή με βάση την πρότερη κατάσταση⁴⁹.

Από το 1950 η προσπάθεια για διεθνοποίηση του ενωτικού ζητήματος βρίσκεται στα χέρια του Αρχιεπισκόπου της Κύπρου Μακαρίου Γ', ο οποίος προσπαθεί να εξασφαλίσει και την βοήθεια της Ελληνικής κυβέρνησης. Αλλά η κυβέρνηση Πλαστήρα δεν δείχνει διατεθειμένη να βοηθήσει σε αυτή την προσπάθεια, γεγονός που προκαλεί την οργή του Μακαρίου, ο οποίος ήταν αποφασισμένος να επιτύχει την ένωση⁵⁰.

Το 1952 στην Ελλάδα εκλέγεται η κυβέρνηση Παπάγου, η οποία δημιουργεί ένα κλίμα αισιοδοξίας. Ο Παπάγος σε αντίθεση με την προηγούμενη κυβέρνηση ήταν αυτός που έθεσε το θέμα της Κύπρου στη συνέλευση του ΟΗΕ προχωρώντας στη διεθνοποίησή του και ζητώντας να εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης, γεγονός που θα οδηγούσε στην ένωση. Η απόφαση του Παπάγου να προχωρήσει στη διεθνοποίηση του Κυπριακού ήταν αποτέλεσμα της πίεσης που ασκούσε η ελληνική κοινή γνώμη μετά την ανάληψη των πρωτοβουλιών από τον Μακάριο Γ'⁵¹. Ταυτόχρονα και ο Παπάγος ο ίδιος επιθυμούσε την ένωση, την οποία είχε υιοθετήσει και στην προεκλογική του εκστρατεία, θέλοντας να μην αφήσει το πεδίο ελεύθερο στο ΚΚΕ, το οποίο παραδόξως υποστήριζε επίσης την αυτοδιάθεση της Κύπρου. Βέβαια το τελευταίο θεωρούσε ότι με αυτό τον τρόπο χτυπούσε τον βρετανικό ιμπεριαλισμό, στο άρμα του οποίου ήταν προσδεδεμένη η τότε ελληνική κυβέρνηση, χωρίς να αποκλείονται και λόγοι πατριωτισμού σε αυτή την ενέργεια⁵². Αλλά και πάλι οι ελπίδες διαψεύστηκαν, γιατί η νέα κυβέρνηση απέτυχε στις συνομιλίες της με την Αγγλία, αφού τα αγγλικά σχέδια και λόγοι γοήτρου δεν επέτρεπαν την απελευθέρωση του νησιού⁵³. Η επικείμενη απώλεια της Αιγύπτου με την ανεξαρτητοποίηση της και η σημαντικότερη γεωστρατηγική θέση της Κύπρου στον έλεγχο της κρίσιμης περιοχής της Μέσης Ανατολής επέβαλαν στην Αγγλία την ανάγκη να συνεχίσει το νησί να βρίσκεται υπό την κατοχή της, ώστε να αποτελεί

⁴⁹Σ. Ριζάς & Ι. Στεφανίδης, «Το Κυπριακό Ζήτημα. Ο αγώνας για την Ένωση, η Ανεξαρτησία και η τουρκική εισβολή», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τομ. 9, Νικητές και ηττημένοι, 1949-1974. Νέοι ελληνικοί προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη, Αθήνα 2003, σσ. 100-101.

⁵⁰Ευάνθης Χατζηβασίλειου, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950.*, Αθήνα 2005, σ. 85.

⁵¹Σοφία Αργυρίου, *ό. π.*, σ. 153.

⁵²Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σσ. 186-187.

⁵³Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό. π.*, σ. 99.

σταθμό για τα βρετανικά στρατεύματα⁵⁴. Έτσι από τη μία είχαμε την αναβαθμισμένη θέση του νησιού στα αγγλικά σχέδια και από την άλλη είχαμε τη συνεχή αντίσταση της Τουρκίας σε κάθε προσπάθεια για απελευθέρωση και ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι η Βρετανία έβλεπε την Τουρκία ως σύμμαχο απέναντι στην Ελλάδα και την προσπάθειά της για απελευθέρωση του νησιού. Σε όλα αυτά θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι και οι ΗΠΑ στη συγκεκριμένη περίοδο ήταν με το μέρος της Τουρκίας, καθ' όλη την θεωρούσε πολύ σημαντική σύμμαχο στη Βορειοατλαντική Συμμαχία και δεν επιθυμούσε την διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος, η οποία μπορούσε να προκαλέσει ρήγμα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ⁵⁵. Είναι αναγκαίο να τονίσουμε επίσης ότι Έλληνες και Ελληνοκύπριοι σε αυτή τη φάση αλλά και στη συνέχεια διέπραξαν ένα ολέθριο λάθος, το οποίο αποδείχτηκε καθοριστικό για την εξέλιξη του Κυπριακού. Υποτίμησαν την Τουρκία και τον τουρκοκυπριακό παράγοντα θεωρώντας λανθασμένα ότι δεν υπήρχε αληθινό ενδιαφέρον εκ μέρους της Άγκυρας για την Κύπρο και ότι οι ενέργειές της ήταν απόρροια μόνο της επιρροής των βρετανών. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης ήταν ότι η κυβέρνηση Παπάγου αλλά και οι μετέπειτα δεν εκμεταλλεύτηκαν τη διάθεση της Άγκυρας εκείνη την περίοδο για φιλική διευθέτηση, αφού είχαν αναπτυχθεί φιλικοί δεσμοί λόγω της συνύπαρξης στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Το ίδιο συνέβαινε και με τους Ελληνοκύπριους πολιτικούς που δεν λάμβαναν υπόψη τους τις επικρατούσες αντιλήψεις στην Άγκυρα για την περιοχή και τον κόσμο⁵⁶.

1.6. Η ίδρυση της ΕΟΚΑ και ο ένοπλος αγώνας

Οι διεθνείς συγκυρίες και τα συμφέροντα των μεγάλων Δυνάμεων είχαν σαν αποτέλεσμα να αποτύχουν οι προσπάθειες για διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος με αποτέλεσμα ο Μακάριος να δώσει το πράσινο φως για την ανάληψη ένοπλης δράσης⁵⁷. Έτσι λοιπόν το 1953 ήδη ιδρύθηκε μία επιτροπή αγώνα και παράλληλα δημιουργήθηκε ένοπλο τμήμα υπό την ηγεσία του απόστρατου αξιωματικού Γρίβα. Την 1η Απριλίου του 1955 ξεκίνησε ο ένοπλος αγώνας των Κυπρίων για την απελευθέρωση με μία σειρά βομβιστικών επιθέσεων, την ευθύνη των οποίων ανέλαβε η πρωτοεμφανιζόμενη Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών

⁵⁴Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό. π.*, σ. 98.

⁵⁵Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ. 100-101.

⁵⁶Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ. 194-195.

⁵⁷Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό. π.*, σ. 100.

(ΕΟΚΑ)⁵⁸. Η αντίδραση των Βρετανών ήταν να προσπαθήσουν να επιβληθούν υιοθετώντας αυστηρότερα μέτρα και παράλληλα να υπάρξει προσπάθεια καταστολής του κινήματος. Την ίδια εποχή υπογράφηκε το σύμφωνο της Βαγδάτης μεταξύ Βρετανίας, Τουρκίας και Ιράκ, το οποίο ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τους συμμαχικούς δεσμούς ανάμεσα στη Βρετανία και την Τουρκία με αποτέλεσμα η Άγκυρα να έχει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος, αφού πλέον οι απαιτήσεις της λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από την αγγλική κυβέρνηση⁵⁹.

Η δημιουργία της ΕΟΚΑ και η έναρξη του ένοπλου αγώνα αποτελεί την κορύφωση του επαναστατικού κινήματος στην Κύπρο με σκοπό την απελευθέρωση από τη βρετανική κατοχή και την ένωση με την Ελλάδα. Η ίδρυση της ΕΟΚΑ αποτέλεσε κομβικό σημείο σε αυτή την προσπάθεια και για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξετάσουμε τη σχέση του επικεφαλής της οργάνωσης Γρίβα με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και την Ελληνική Κυβέρνηση της Αθήνας. Είναι κατανοητό ότι οι μεταξύ τους σχέσεις επηρέαζαν και τη μορφή του επαναστατικού κινήματος στην Κύπρο και αποτυπώνουν τις λεπτομέρειες σχετικά με τα γεγονότα της εποχής εκείνης, τα οποία έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα εξέλιξη του κυπριακού ζητήματος για να φτάσουμε στην Εθνική τραγωδία με την εφαρμογή των επιθετικών σχεδίων της Άγκυρας Αττίλα 1 και 2.

Όπως προείπαμε, επικεφαλής της αντιστασιακής οργάνωσης ΕΟΚΑ ήταν ο Γρίβας, ο οποίος είχε διακριθεί για την δημιουργία κάποιων οργανώσεων κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο συγκεκριμένος είχε τη φήμη ενός ακροδεξιού εξτρεμιστή που ήταν υπερβολικά εγωπαθής και εθνικόφρων σε βαθμό που τα δύο αυτά στοιχεία δεν επέτρεπαν την συνεργασία του με άλλες δυνάμεις του κυπριακού Ελληνισμού. Επιπλέον ο Γρίβας διέθετε κάποιες στρατηγικές και οργανωτικές ικανότητες αλλά δεν είχε το χάρισμα του λαϊκού ηγέτη που να μπορεί να επιβάλλεται και να συναρπάζει τα πλήθη⁶⁰. Αντίθετα χρησιμοποιούσε ουσιαστικά τον εξαναγκασμό για να πειθαρχεί τους ακολούθους του. Τα εθνικόφρονα συναισθήματα του Γρίβα είχαν οδηγήσει την ΕΟΚΑ στον καθορισμό ενός αποκλειστικού στόχου,

⁵⁸Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό. π., σσ. 262-263.

⁵⁹Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό. π., σ. 276.

⁶⁰Πάυλος Τζεερμιάς, ό. π., σ. 212.

δηλαδή την ένωση με την Ελλάδα και καμία έκπτωση ως προς αυτό δεν ήταν δυνατόν να συζητηθεί. Ο Γρίβας δεν εμπιστευόταν την κυβέρνηση των Αθηνών, γιατί η τελευταία δεν τασσόταν ανοικτά υπέρ της Ένωσης και σε αρκετές περιπτώσεις οι ενέργειες της δεν συνηγορούσαν υπέρ αυτού του σκοπού. Από την άλλη οι σχέσεις του Γρίβα με τον Μακάριο ως πολιτικό ηγέτη του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος της Κύπρου ήταν περίπλοκες. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο Γρίβας έκανε ένα βασικό λάθος, το οποίο ήταν συνέπεια της υπερπατριωτικής στάσης του και των εθνικιστικών του συναισθημάτων. Δεν υπολόγιζε καθόλου το ρόλο της Τουρκίας σε όλη αυτή την εξέλιξη του κυπριακού ζητήματος, παρά το γεγονός ότι η Άγκυρα αντιμετώπιζε την ένωση όχι μόνο ως απειλή για τον τουρκικό πληθυσμό της Κύπρου αλλά και ως μία κίνηση που έπληττε τα συνολικά γεωστρατηγικά συμφέροντα της χώρας στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Έτσι λοιπόν ο αρχηγός της ΕΟΚΑ παρέβλεπε ότι η Τουρκία ούτως ή άλλως ήταν ένας υπολογίσιμος και από στρατηγική και από πολιτική άποψη αντίπαλος στα σχέδια των ελληνοκυπρίων⁶¹.

Ο Μακάριος από την άλλη απέναντι στο θέμα του ένοπλου αγώνα εμφάνισε μία αμφίροπη στάση. Από τη μία τάχθηκε υπέρ της ένοπλης δράσης και της ανάληψης βίας, αφού για τον Μακάριο ο ένοπλος αγώνας αποτελούσε έναν τρόπο πίεσης της βρετανικής κυβέρνησης για αποδοχή της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα⁶². Ο Μακάριος όμως δεν συμφωνούσε με τον Γρίβα στις εκτεταμένες δολιοφθορές και τις επιχειρήσεις και γενικότερα υπήρξαν διαφορές ανάμεσα στους δύο αυτούς άνδρες καθ' όλη τη διάρκεια του ένοπλου αγώνα.

Εννοείται ότι οι σχέσεις τους επηρεάζονταν και από τις προσωπικές προσδοκίες και τον ανταγωνισμό που υπήρχε ανάμεσά τους. Παρ' όλα αυτά ο Μακάριος σε αρκετές περιπτώσεις αποδέχθηκε κάποιες παρατραβηγμένες και επικίνδυνες ενέργειες του Γρίβα, οι οποίες στην πορεία αποδείχθηκαν επιβλαβείς για την εξέλιξη του κυπριακού ζητήματος. Μάλιστα κάποιοι μίλησαν αρνητικά για την εμπλοκή του Αρχιεπισκόπου στο συγκεκριμένο θέμα με την πρόφαση ότι υπήρχε ασυμβίβαστο με την ιδιότητά του ως προκαθημένου της Εκκλησίας της Κύπρου. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ο Μακάριος αρχικά τουλάχιστον συμφωνούσε με το Γρίβα στα αντικομμουνιστικά αισθήματα και σε γενικές γραμμές

⁶¹Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ. 213-214.

⁶²Παύλος Τζεργιάς, *ό. π.*, σσ. 217-218.

στηριζόταν στις συντηρητικές εκκλησιαστικές οργανώσεις και συνεργαζόταν στην Αθήνα με φιλοβασιλικές και συντηρητικές δυνάμεις⁶³.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι αριθμητικά ο λαός δεν συμμετείχε ιδιαίτερα στην ΕΟΚΑ, αφού ο συνωμοτικός χαρακτήρας του Γρίβα δεν επέτρεπε μία ευρύτερη συμμετοχή και συνεργασία με άλλες πολιτικές δυνάμεις. Χαρακτηριστική είναι η στάση του Γρίβα απέναντι στο κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου, το ΑΚΕΛ⁶⁴. Παρά την αρνητική στάση του Γρίβα απέναντι στο ΑΚΕΛ και τις αρχικές αρνητικές αντιδράσεις των κομμουνιστών προς την ΕΟΚΑ, δεν έλειπαν και οι φωνές εκείνες Κυπρίων κομμουνιστών πατριωτών, οι οποίοι θεωρούσαν ότι ο αγώνας του Γρίβα και της συγκεκριμένης οργάνωσης στρεφόταν εναντίον των βρετανών αποικιοκρατών και περιείχε πράξεις ηρωικές για την απελευθέρωση του νησιού και την ένωσή του με την Ελλάδα⁶⁵. Για το λόγο αυτό και δημιουργήθηκε κρίση μέσα στο κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου, αφού υπήρξαν οπαδοί του ΑΚΕΛ, οι οποίοι συμφωνούσαν με τον ένοπλο αγώνα της ΕΟΚΑ⁶⁶.

Γενικότερα θα πρέπει να πούμε ότι αυτός ο διαχωρισμός ανάμεσα σε δεξιούς και αριστερούς ήταν μία κατάσταση που βόλευε τους βρετανούς αποικιοκράτες οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν αυτή την κρίση για να μπορέσουν ουσιαστικά να επιβάλουν την εξουσία τους και να καταστείλουν τον ένοπλο αγώνα. Επομένως αυτή η διχαστική κατάσταση επηρέασε αρνητικά τον απελευθερωτικό αγώνα, αφού δεν επέτρεπε να υπάρχει η απαραίτητη ομοψυχία και συνεργασία μεταξύ όλων των πολιτικών δυνάμεων της Κύπρου. Μάλιστα υπήρξαν και περιπτώσεις που αυτός ο διχασμός προχώρησε και σε χαρακτηριστικά εμφύλια σύγκρουση και αδελφοκτόνου διαμάχης⁶⁷.

Μία επιπλέον παράμετρο αποτελούσε η σχέση της ΕΟΚΑ με την κυβέρνηση της Αθήνας. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο χαρακτήρας του Γρίβα και οι παρατραβηγμένες κινήσεις του δεν ανησυχούσαν μόνο τον Μακάριο, αλλά γέμιζαν ανασφάλεια και την κυβέρνηση της Αθήνας, η οποία αισθανόταν ότι δεν μπορούσε να ελέγξει τους ελληνοκύπριους σε αντίθεση με την Άγκυρα, η οποία είχε υπό την απόλυτη εξουσία της τον τουρκικό πληθυσμό του νησιού. Παρ' όλα αυτά η

⁶³ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 218-219.

⁶⁴ Σοφία Αργυρίου, *ό.π.*, σ. 166.

⁶⁵ Σοφία Αργυρίου, *ό.π.*, σσ. 394-395.

⁶⁶ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 219-225.

⁶⁷ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 227-230.

κυβέρνηση της Αθήνας εφοδίαζε μυστικά με όπλα την ΕΟΚΑ χωρίς να επηρεάζει τις στρατηγικές και τακτικές κινήσεις του Γρίβα. Άλλωστε από ότι φαίνεται ο Αβέρωφ ως Υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Καραμανλή του 1956 ανέλαβε ενεργό ρόλο στην διαμεσολάβηση μεταξύ της ΕΟΚΑ και της κυβέρνησης της Αθήνας. Ένα ρόλο όμως που ο πρωθυπουργός Καραμανλής προτιμούσε να αγνοεί. Άλλωστε επίσημα η κυβέρνηση της Αθήνας ήταν υποχρεωμένη να αποτάσσεται το κίνημα του Γρίβα, αφού αντιμετώπιζε την αγγλική και τουρκική κατηγορία ότι ενισχύει μυστικά την ΕΟΚΑ παραβιάζοντας το διεθνές δίκαιο⁶⁸.

Ένα επιπλέον κρίσιμο, όπως αποδείχτηκε στο μέλλον, στοιχείο ήταν η σχέση της ΕΟΚΑ με τους τουρκοκύπριους. Αυτή ήταν ιδιαίτερα αρνητική λόγω όχι μόνο των εθνικιστικών αντιλήψεων του Γρίβα αλλά και των ενεργειών και των ιδεών των ίδιων των τουρκοκυπρίων, οι οποίοι είχαν αποκλείσει κάθε περίπτωση συνεργασίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων για την απελευθέρωση από το βρετανικό ζυγό. Άλλωστε κατά κύριο λόγο η αστυνομία της βρετανικής αποικιοκρατικής κυβέρνησης είχε στελεχωθεί με τουρκοκύπριους και επομένως οι συγκρούσεις με την ΕΟΚΑ είχαν σαν αποτέλεσμα μία αιματηρή αντιπαράθεση, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι υπήρχε στοχευμένη ενέργεια της ΕΟΚΑ εναντίον των τουρκοκυπρίων αστυνομικών, αφού απώλειες υπήρχαν και στις τάξεις των ελληνοκυπρίων. Βέβαια αυτός ο εμφύλιος πόλεμος βόλεψε το Λονδίνο, το οποίο εκμεταλλευόταν αυτή την αντιπαράθεση για να μπορέσει ουσιαστικά να ανταπεξέλθει της ένοπλης σύρραξης στο νησί⁶⁹.

1.7. Νέος κύκλος διπλωματικών επαφών για την εξεύρεση λύσης

Έτσι, και ενώ υπήρχε περίπτωση να συγκληθεί στο Λονδίνο μία διάσκεψη με αντικείμενο τα θέματα της Ανατολικής Μεσογείου, ανάμεσα στα οποία ήταν και το Κυπριακό, οι επιθέσεις εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το Σεπτέμβριο του 1955 είχαν σαν αποτέλεσμα την έντονη αντίδραση της ελληνικής πλευράς, η οποία και αρνήθηκε να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε συνομιλία⁷⁰. Την ίδια στιγμή στην Κύπρο οι βρετανικές αρχές ξεκαθάρισαν ότι δεν υπήρχε καμία περίπτωση για αυτοδιάθεση της Κύπρου και έθεσαν εκτός νόμου το ΑΚΕΛ, το οποίο θεώρησαν ως

⁶⁸ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 232-233.

⁶⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 234-236.

⁷⁰ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σσ. 100-101.

υπαίτιο για τον ένοπλο αγώνα⁷¹. Συνέπεια αυτών ήταν ότι η ΕΟΚΑ έκανε ακόμα περισσότερες επιθέσεις και η βρετανική διοίκηση συνέλαβε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και άλλους συνεργάτες του και τους εξόρισε στις Σεϋχέλλες. Ταυτόχρονα οι βρετανικές αρχές έκαναν προσπάθειες να καταστείλουν τον ένοπλο αγώνα με εκκαθαριστικές επιχειρήσεις συλλαμβάνοντας και εκτελώντας μέλη της ΕΟΚΑ⁷². Αυτή η αντιπαράθεση δεν έμεινε μόνο στο επίπεδο μεταξύ Ελλήνων Κυπρίων και Βρετανών, αλλά επεκτάθηκε και σε μία αντιπαράθεση ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων, αφού πολλοί από αυτούς υπηρετούσαν στις βρετανικές δυνάμεις καταστολής⁷³. Έτσι λοιπόν υπήρξε μία έντονη βία μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η οποία ενισχυόταν και από τη δράση της ΕΟΚΑ. Η Αγγλία σε μία προσπάθεια να διευθετήσει το εντεινόμενο κλίμα πρότεινε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις στις οποίες προβλεπόταν να έχει ενισχυμένη θέση η ελληνική πλειοψηφία. Αλλά παράλληλα προέβλεπε και μελλοντική αυτοδιάθεση των δύο κοινοτήτων, γεγονός που κατά πάσα πιθανότητα ισοδυναμούσε με την προοπτική μιας διχοτόμησης του νησιού. Η προοπτική αυτή δείχνει ότι η Βρετανία είχε ασπαστεί τις θέσεις της Άγκυρας⁷⁴ και όπως ήταν αυτονόητο οι θέσεις αυτές απορρίφθηκαν συλλήβδην από την ελληνική πλευρά.

Η επανεμφάνιση της ΕΟΚΑ είχε σαν αποτέλεσμα να σταματήσουν οι εργασίες που είχαν ξεκινήσει με πρωτοβουλία του αποικιακού κυβερνήτη Armitage, ο οποίος με την υποστήριξη του Υπουργείου Εξωτερικών της Αγγλίας είχε διαμορφώσει την πρόταση να υπάρξει ένα πιο φιλελεύθερο Σύνταγμα και να υπάρξει συμφωνία με τους ελληνοκυπρίους για το μέλλον του νησιού, όταν και εφόσον το συγκεκριμένο σύστημα, αφού είχε δοκιμαστεί, είχε αποδειχθεί ότι ήταν επιτυχίες. Ήταν κάτι που παράλληλα το επέτρεπε και η διεθνής συγκυρία⁷⁵. Η εκλογή στην πρωθυπουργία στις 5 Απριλίου του Έντεν είχε σαν αποτέλεσμα η συγκεκριμένη πρόταση να πέσει σε αχρηστία⁷⁶. Τον Ιούνιο του 1955 ο Έντεν προσκάλεσε τις κυβερνήσεις Ελλάδας και Τουρκίας στο Λονδίνο για συζητήσεις σχετικά με την πολιτική και την άμυνα στην Ανατολική Μεσόγειο συμπεριλαμβανομένης και της

⁷¹ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 145.

⁷² Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 101.

⁷³ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό.π., σ. 272.

⁷⁴ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό.π., σ. 276.

⁷⁵ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 102.

⁷⁶ Σοφία Αργυρίου, ό.π., σ. 178.

Κύπρου⁷⁷. Ο Μακάριος αρνήθηκε αλλά η κυβέρνηση Παπάγου αποδέχτηκε την πρόσκληση⁷⁸. Αυτές οι εργασίες της διάσκεψης ξεκίνησαν στις 29 Αυγούστου 1955 και μία εβδομάδα αργότερα στις 7 Σεπτεμβρίου ξέσπασε στην Κωνσταντινούπολη ένα κύμα βιαιοπραγιών εναντίον των Ελλήνων της πόλης με αποτέλεσμα η ελληνική κοινότητα να υποστεί τεράστιες καταστροφές σε περιουσίες, να βεβηλωθούν ναοί, να καταστραφούν ιδρύματα και να υπάρξουν απώλειες σε ζωές και βιασμοί⁷⁹. Αυτές οι πράξεις έβαλαν τέρμα στην ελληνοτουρκική φιλία και παράλληλα είχαν ως συνέπεια την αποχώρηση της Ελληνικής πλευράς από την τριμερή διάσκεψη, ενώ ταυτόχρονα η δεύτερη ελληνική προσφυγή στα Ηνωμένα έθνη απορρίφθηκε πριν φτάσει σε συζήτηση προς τη 10η Γενική Συνέλευση⁸⁰. Ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών με ταυτόχρονο μήνυμα που έστειλε στις ηγεσίες της Τουρκίας και της Ελλάδος συνέστησε να βοηθήσουν, ώστε να υπάρξει αποκατάσταση των σχέσεων μέσα στη συμμαχία του NATO χωρίς ουσιαστικά να αναφερθεί με κάποιο λόγο συμπάθειας για τα θύματα των τουρκικών προκλητικών ενεργειών, ενώ παράλληλα και ο φιλοκυβερνητικός τύπος είχε θέσει υπό αμφισβήτηση την παραμονή της Ελλάδας στην νατοϊκή συμμαχία⁸¹. Έτσι λοιπόν μέσα σε αυτό το κλίμα η κυβερνητική αστάθεια επιδεινώθηκε με το θάνατο του Παπάγου.

Μετά το θάνατο του Παπάγου επόμενος πρωθυπουργός ορκίστηκε στις 6 Οκτωβρίου ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος ουσιαστικά ακολούθησε τη λογική των προκατόχων του, βάσει της οποίας δεν ήταν δυνατόν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή να υπάρξει οποιαδήποτε διεκδίκηση σχετικά με την ανεξαρτησία της Κύπρου, αφού οι διεθνείς συγκυρίες δεν ήταν ευνοϊκές προς αυτή την κατεύθυνση⁸². Αντίθετα ο Καραμανλής είχε την άποψη ότι θα έπρεπε η Ελλάδα να αντιμετωπίσει τα έντονα εσωτερικά της προβλήματα, τις αυξημένες οικονομικές της ανάγκες και παράλληλα να συνεχίσει να αγωνίζεται για το μέλλον της Κύπρου έχοντας όμως να αντιμετωπίσει στο εσωτερικό της χώρας τους εθνικιστικούς κύκλους, καθώς και τους ουδέτερους και φιλοδυτικούς, ομάδες που είχαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με την εξωτερική πολιτική και το τι έπρεπε να γίνει. Σε μια προσπάθεια η νέα κυβέρνηση να μπορέσει να διατηρήσει τις ισορροπίες στην εξωτερική της πολιτική συνέχισε να έχει

⁷⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 148.

⁷⁸ Ευάνθης Χατζηβασιλίου, ό.π., σσ. 255-257

⁷⁹ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 149.

⁸⁰ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ.102.

⁸¹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 101.

⁸² Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 102.

συζητήσεις με τη Βρετανία και την Τουρκία και παράλληλα ενίσχυσε τους δεσμούς της με τους Άραβες και τη Γιουγκοσλαβία, ενώ συνέχισε να ενισχύει μυστικά την ΕΟΚΑ⁸³. Δύο μέρες πριν αναλάβει την πρωθυπουργία ο Καραμανλής στην Κύπρο υπήρξε μία πολύ σημαντική συνάντηση ανάμεσα στον Βρετανό κυβερνήτη και τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Οι επαφές μεταξύ των δύο ανδρών κράτησαν μέχρι και τα τέλη Φεβρουαρίου του 1956 σε μία προσπάθεια να βρεθεί λύση στο Κυπριακό ζήτημα με παράταση της βρετανικής παρουσίας στην κυβέρνηση και την εφαρμογή ενός τύπου αυτοδιάθεσης⁸⁴. Παράλληλα οι βρετανικές αρχές θεωρώντας ότι το ΑΚΕΛ και συγκεκριμένα οι κομμουνιστές ενίσχυαν την αδιαλλαξία της κυπριακής πλευράς το έθεσαν εκτός νόμου. Από την άλλη η κυβέρνηση Καραμανλή δεν πίεσε τον Μακάριο να αποδεχθεί την προτεινόμενη από τους Βρετανούς λύση, ενώ το ίδιο διάστημα η ΕΟΚΑ και ο αρχηγός της ο Γρίβας θεωρώντας ότι οι βρετανικές αυτές προτάσεις αποτελούσαν ένα είδος παγίδας συνέχισαν την ένοπλη δράση τους και οι Βρετανοί σε μία ύστατη προσπάθεια για εξεύρεση λύσης έστειλαν τον Υπουργό αποικιών χωρίς όμως να υπάρξει τελικά αποτέλεσμα, επειδή ο Αρχιεπίσκοπος επέμεινε στην παροχή γενικής αμνηστίας για όλους τους άντρες της ΕΟΚΑ, κάτι το οποίο δεν μπόρεσαν να αποδεχτούν οι Βρετανοί⁸⁵. Και έτσι στις 9 Μαρτίου 1956 οι βρετανικές δυνάμεις προχώρησαν στη σύλληψη του Μακαρίου, ο οποίος μαζί με τον Επίσκοπο Κυρήνειας Κυπριανό και κάποιους άλλους συνεργάτες του εξορίστηκε στις Σεϋχέλλες στον Ινδικό Ωκεανό⁸⁶. Στη συνέχεια υπήρξε μία τεταμένη προσπάθεια των αποικιακών δυνάμεων για επιβολή της βρετανικής κυριαρχίας και ουσιαστικά εξόντωση των ανταρτών. Εκτελέστηκαν με θανατική ποινή που είχε επιβληθεί δύο μέλη της ΕΟΚΑ και τους επόμενους μήνες έγιναν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στο όρος Τρόδος χωρίς όμως ουσιαστικά αποτελέσματα⁸⁷. Η αντίδραση της ΕΟΚΑ υπήρξε έντονη και παράλληλα η αντιπαράθεση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Βρετανών είχε επεκταθεί και σε μία ένοπλη πλέον αντιπαράθεση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, εφόσον οι τελευταίοι υπηρετούσαν στις βρετανικές δυνάμεις καταστολής⁸⁸. Αυτές οι ενέργειες, καθώς επίσης και το γεγονός ότι οι Βρετανοί μεροληπτούσαν υπέρ των τουρκοκυπρίων οδήγησαν στην έκρηξη βίαιων επεισοδίων

⁸³ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 168.

⁸⁴ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 102.

⁸⁵ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 168.

⁸⁶ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό.π., 292.

⁸⁷ Μάριος Θρασυβούλου, ό.π., σ. 158.

⁸⁸ Σοφία Αργυρίου, ό.π., σ. 336.

και μεταξύ των δύο αυτών εθνοτήτων κοινοτήτων τον Ιούνιο του 1956⁸⁹. Οι Βρετανοί θέλησαν και πάλι να επιτύχουν μία συμφωνία για την αυτοδιάθεση και την αυτοκυβέρνηση του νησιού με βάση την αναλογία των δύο εθνοτήτων στον πληθυσμό με τη σύμφωνη γνώμη των συμμάχων του NATO. Όμως η Άγκυρα δεν αποδέχτηκε το τελευταίο αυτό σημείο, ενώ η Αθήνα επιζητούσε μία συγκεκριμένη προθεσμία για να αρχίσει η αρχή της αυτοδιάθεσης. Στα μέσα του 1956 η αποτυχημένη απόπειρα Βρετανίας και Γαλλίας να καταλάβουν το Σουέζ και να επιβάλλουν στους Αιγύπτιους τους δικούς τους όρους σχετικά με την διώρυγα οδήγησε στο γεγονός ότι παραιτήθηκε η κυβέρνηση Έντεν και υπήρξαν τεράστιες αλλαγές στο Μεσανατολικό Ζήτημα. Η κυβέρνηση που διαδέχτηκε την προηγούμενη μέσα σε αυτό το δυσμενές κλίμα πρότεινε ένα καινούργιο σχέδιο που προέβλεπε να υπάρχει ενισχυμένη θέση της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας στα εσωτερικά ζητήματα και μία αρχική αυτοδιάθεση, η οποία θα ίσχυε και για τις δύο κοινότητες χωρίς να αποκλείεται και το ενδεχόμενο της διχοτόμησης. Με αυτό το σχέδιο γίνεται σαφές ότι το Λονδίνο συνεργαζόταν στενά με την Άγκυρα και περιελάμβανε στους σχεδιασμούς του τις απαιτήσεις της⁹⁰. Η ελληνική πλευρά απέρριψε βέβαια αυτή την πρόταση και το Φεβρουάριο του 1957 πραγματοποιήθηκε νέα προσφυγή της Ελληνικής πλευράς στα Ηνωμένα Έθνη, αλλά το Λονδίνο κατέθεσε προσφυγή με την οποία ζητούσε την καταδίκη της τρομοκρατίας. Η 11η Γενική Συνέλευση αποφάσισε την επανάληψη των διαπραγματεύσεων για την εξεύρεση μιας ειρηνικής, δίκαιης και δημοκρατικής λύσης⁹¹. Παράλληλα, όπως έχουμε προαναφέρει, σκοπός των Βρετανών, ήταν η σταδιακή αποχώρησή τους από την από το νησί εξασφαλίζοντας τα συμφέροντα της Αγγλίας. Η νέα κυβέρνηση το 1957 ακολούθησε αυτή τη γενική αρχή εξυπηρετώντας παράλληλα και τα συμφέροντα της Τουρκίας, με την οποία η Αγγλία ήταν σε αγαστή σχέση. Ο Μακάριος και οι υπόλοιποι εξόριστοι αφέθηκαν ελεύθεροι στις 28 Μαρτίου χωρίς όμως να έχουν το δικαίωμα να επιστρέψουν στην Κύπρο και η ΕΟΚΑ σε μία χειρονομία καλής θέλησης κήρυξε εξάμηνη εκεχειρία, πράγμα το οποίο όμως αποδείχτηκε πρόσκαιρο, γιατί το καλοκαίρι του 1957 πραγματοποιήθηκε και η Ένοπλη Οργάνωση των Τουρκοκυπρίων με την επωνυμία ΤΜΤ⁹², η οποία με την ανοχή των βρετανικών αρχών εφοδιάζονταν με πολεμικό

⁸⁹Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π.,σ. 103.

⁹⁰Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σ. 170.

⁹¹Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π.,, σ. 103.

⁹²Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό.π., σ. 247.

υλικό⁹³. Το Σεπτέμβριο του 1957 η κυβέρνηση Καραμανλή κατέθεσε τέταρτη προσφυγή και τρεις μήνες αργότερα το θέμα συζητήθηκε στην 12η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, όπου για πρώτη φορά αναφερόταν η εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης της Κύπρου⁹⁴. Με σχετική πλειοψηφία αλλά χωρίς να έχει ψηφιστεί από τα δύο τρίτα που απαιτούνταν για να υπάρξει απόφαση, τον Ιανουάριο 1958 ο νέος κυβερνήτης της Κύπρου παρουσίασε το σχέδιο Mcmillan για την προσωρινή λύση αυτοκυβέρνησης, το οποίο άφηνε ανοιχτό και το ενδεχόμενο της αυτοδιάθεσης, αλλά η Άγκυρα απέρριψε το σχέδιο και ζήτησε τη διχοτόμηση του νησιού⁹⁵. Στις αρχές του 1958 σημειώθηκαν βίαιες ενέργειες μεταξύ των δύο κοινοτήτων αλλά και μεταξύ των ελληνοκυπρίων, αφού η ΕΟΚΑ επιτέθηκε εναντίον στελεχών του ΑΚΕΛ με την κατηγορία ότι υπονόμευαν τον αγώνα⁹⁶. Στη συνέχεια ομάδες των τουρκοκυπρίων υπό την ανοχή των Βρετανών επιτέθηκαν και διέπραξαν βιαιότητες σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού της Λευκωσίας, γεγονός που επέσυρε την έντονη αντίδραση της Ελληνικής Κυβέρνησης, η οποία απέσυρε το ελληνικό κλιμάκιο από το στρατηγείο του NATO στη Σμύρνη. Λίγο αργότερα το Λονδίνο επανήλθε με ένα νέο σχέδιο που παραχωρούσε ένα ποσοστό αυτοκυβέρνησης με τη σύσταση δύο διαφορετικών κοινοβουλευτικών σωμάτων και δημοτικών συμβουλίων από την κάθε εθνότητα. Παράλληλα προβλεπόταν η συμμετοχή εκπροσώπων της Ελλάδας και της Τουρκίας στη διοίκηση του νησιού και ένα καθεστώς συγκυριαρχίας μετά την παρέλευση επτά χρόνων⁹⁷. Η Βρετανία θα διατηρούσε υπό την πλήρη κυριαρχία της ορισμένες βάσεις. Η γενική πάντως εκτίμηση του σχεδίου ήταν ότι για μία ακόμα φορά οι Βρετανοί είχαν υιοθετήσει τις τουρκικές θέσεις και ήταν εμφανής η προοπτική για την διχοτόμηση του νησιού⁹⁸. Έτσι η Αθήνα απέρριψε το σχέδιο, ενώ η Άγκυρα δήλωσε έτοιμη να το αποδεχτεί και να εργαστεί με βάση το συγκεκριμένο.

Ο γενικός γραμματέας του NATO προσπάθησε να παρέμβει αλλά δεν κατάφερε κάτι και έτσι η Βρετανία ξεκίνησε την υλοποίηση του σχεδίου Macmillan. Η Τουρκία έστειλε εκπρόσωπο στην Κύπρο για να βοηθήσει τον κυβερνήτη στο έργο του και ξαφνικά στις 22 Σεπτεμβρίου ο ίδιος ο Μακάριος σε συνέντευξή του σε βουλευτή του Βρετανικού εργατικού κόμματος δήλωσε ότι ήταν έτοιμος να αποδεχτεί

⁹³ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 172.

⁹⁴ Παύλος Τζερμιάς, *ό. π.*, σσ. 415-416.

⁹⁵ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό. π.*, σ. 103.

⁹⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό. π.*, σ. 172.

⁹⁷ Μάριος Θρασυβούλου, *ό. π.*, σσ. 165-169.

⁹⁸ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό. π.*, σ. 103.

τη λύση της εγγυημένης ανεξαρτησίας⁹⁹. Αυτή η δήλωση δεν είχε γίνει με τη σύμφωνη γνώμη της Ελληνικής κυβέρνησης και ήταν κάτι που ξάφνιασε την Ελλάδα, αν και ήταν πολύ κοντά στις απόψεις του Έλληνα Υπουργού εξωτερικών Αβέρωφ αλλά ήταν αντίθετη με το σύνθημα της ένωσης¹⁰⁰.

Αυτή η εντυπωσιακή μεταστροφή του Μακαρίου δείχνει ακριβώς και την συνεχή ταλάντευση του ανάμεσα στην ανεξαρτησία και την αυτοδιάθεση, μεταστροφή που όμως έρχεται αργά και αντιμετωπίζεται αρνητικά από τη Μεγάλη Βρετανία. Πολλοί μελετητές θεωρούν ότι ο Μακάριος έβλεπε θετικά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και οι προσωπικές του φιλοδοξίες ανταποκρίνονταν στην ανάδειξή του ως αρχηγού κράτους. Επομένως ο Μακάριος άρχισε να αρέσκεται στην σκέψη να γίνει ο ανώτατος πολιτειακός άρχοντας της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς όμως να μπορεί ανοιχτά να υποστηρίξει αυτή τη θέση και να εγκαταλείψει την ένωση προς χάρη της ανεξαρτησίας. Εν γένει όλοι συμφωνούν ότι ο Μακάριος ήταν αιχμάλωτος της θέσης του ως εθνάρχης του νησιού¹⁰¹.

Η επίλυση του κυπριακού, όπως αυτή προωθήθηκε από την Βρετανία, στηρίχτηκε πάνω στην ανεξαρτησία με εγγύηση των τριών χωρών, Αγγλίας, Ελλάδας και Τουρκίας, οι οποίες βρίσκονται σε διαμάχη για το καθεστώς της Κύπρου. Είτε η ένωση, αλλά και η διχοτόμηση, τις οποίες στήριζαν αντίστοιχα η Ελλάδα και η Τουρκία, δεν είχαν τεθεί προς συζήτηση και κατά αυτό τον τρόπο η επίλυση του κυπριακού με ανεξαρτησία και με εγγυήτριες δυνάμεις της τις προαναφερθείσες ήτανε η λύση εκείνη που προτάθηκε στην 5η ελληνική προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη¹⁰². Η 14η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ δεν προσέφερε κάτι ιδιαίτερο και ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών συνομιλούσε με τον Αβέρωφ για την περίπτωση να υπάρξει μία διμερής συζήτηση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ώστε να υπάρξει συνεννόηση σχετικά με το θέμα της Κύπρου¹⁰³. Η ανατροπή του φιλοδυτικού καθεστώτος στο Ιράκ και η όξυνση των σχέσεων Ανατολής-Δύσης, όπως και τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, τα οποία αντιμετώπιζε η τότε κυβέρνηση της Τουρκίας ήταν τα αίτια για την μεταστροφή αυτής της στάσης και της υποχώρησης

⁹⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 418-419.

¹⁰⁰ Σοφία Αργυρίου, *ό.π.*, σ. 308.

¹⁰¹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 250-253.

¹⁰² Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 103.

¹⁰³ Niyazi Kizilyurek, *ό.π.*, σ. 76.

της Άγκυρας σε μία συμβιβαστική λύση¹⁰⁴. Οι δύο υπουργοί συναντήθηκαν στις 18 Δεκεμβρίου του 1958 στο Παρίσι και μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου του 1959 οι δύο πλευρές είχαν σημειώσει μία πρόοδο, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει τον προθάλαμο για μία συνάντηση των πρωθυπουργών Ελλάδας και Τουρκίας στη Ζυρίχη¹⁰⁵. Πράγματι στην πόλη αυτή πραγματοποιήθηκε η πρώτη προκαταρκτική συμφωνία για την παροχή στην Κύπρο εγγυημένης ανεξαρτησίας στη βάση της συμμετοχής και των δύο κοινοτήτων στη διακυβέρνηση του νησιού και στη συνέχεια αυτή η ελληνοτουρκική συμφωνία έγινε γνωστή και στη βρετανική κυβέρνηση. Ο Μακάριος είχε ενημερωθεί για την πορεία των διαπραγματεύσεων και συμφώνησε με τους χειρισμούς της ελληνικής πλευράς. Στη συνέχεια όμως στην Συνδιάσκεψη του Λονδίνου, όπου πήραν μέρος και οι ηγέτες της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής πλευράς, ο Μακάριος αρνήθηκε να υπογράψει την τελική συμφωνία παρά το γεγονός ότι ο Καραμανλής τόνισε ιδιαίτερος στον Αρχιεπίσκοπο ότι η Ελλάδα είχε δεσμευτεί για τη συγκεκριμένη συμφωνία και κατά συνέπεια η άρνηση υπογραφής της θα σήμαινε και το τέλος της εμπλοκής της κυβέρνησής του στο Κυπριακό ζήτημα¹⁰⁶. Η επέμβαση αυτή της Ελληνικής κυβέρνησης και του Έλληνα πρωθυπουργού οδήγησε στην υπογραφή της τελικής συμφωνίας από όλα τα μέρη στις 14 έως 19 Φεβρουαρίου και με τον τρόπο αυτό προχώρησαν στην Συνταγματική συγκρότηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στις αρχές Μαρτίου του 1959 μετά από τρία χρόνια εξορίας ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο και οκτώ μέρες αργότερα η ΕΟΚΑ ανακοίνωσε ότι έβαζε τέρμα στην ένοπλη δράση της¹⁰⁷. Στη συνέχεια υπήρξαν πολλές διαπραγματεύσεις για το πώς θα γινόταν η μεταβίβαση της κυριαρχίας και το ποιες βάσεις θα διατηρούσε η Βρετανία υπό πλήρη κυριαρχία. Έτσι καταλήγουμε στις 13 Δεκεμβρίου, όπου έχουμε τις πρώτες προεδρικές εκλογές στις οποίες επικράτησε ο Μακάριος με αντίπαλο τον Ιωάννη Κληρίδη¹⁰⁸.

1.8. Η ανακήρυξη της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας

Στις 16 Αυγούστου 1960 ανακηρύσσεται πλέον και επίσημα η ανεξαρτησία της Κύπρου και υπογράφηκαν οι ιδρυτικές συνθήκες, όπως η συνθήκη Συμμαχίας και η συνθήκη Εγγυήσεως ανάμεσα στην νέα Κυπριακή Δημοκρατία, τη Βρετανία,

¹⁰⁴ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹⁰⁵ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 175.

¹⁰⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 176.

¹⁰⁷ Παύλος Τζερμιάς, *ό.π.*, σσ. 422-423.

¹⁰⁸ Γιάννος Κρανιδιώτης, *ό.π.*, σ. 93.

την Ελλάδα και την Τουρκία. Η Συνθήκη Εγγυήσεως ήταν ιδιαίτερη διάταξη, η οποία συμπεριλήφθηκε στο Κυπριακό Σύνταγμα και απέκλειε με οποιονδήποτε τρόπο την ένωση με την Ελλάδα, αλλά ταυτόχρονα έθετε τέρμα και στη διαίρεση του νησιού και παράλληλα έδινε το δικαίωμα στην Ελλάδα, την Τουρκία και τη Μεγάλη Βρετανία να επέμβουν και μονόπλευρα σε περίπτωση που παραβιαζόταν το διεθνές καθεστώς και η συνταγματική τάξη του νησιού¹⁰⁹. Με βάση το ίδιο Σύνταγμα η τουρκοκυπριακή μειονότητα αναγνωριζόταν ως πολύτιμος ισότιμος εταίρος της ελληνοκυπριακής πλειονότητας και ο τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος Δημοκρατίας μπορούσε να θέσει βέτο, είχε δηλαδή δικαίωμα αρνησικυρίας σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας και παράλληλα οι θέσεις στην διοίκηση, τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας θα γινόταν με αναλογικό ποσοστό, το οποίο ούτως ή άλλως ήταν υπέρ της τουρκοκυπριακής πλευράς. Γίνεται κατανοητό ότι στην εφαρμογή της συνθήκης της Ζυρίχης υπάρχει μια ισόρροπη συμμετοχή των δύο κοινοτήτων στην κυβέρνηση, στην κορυφή της οποίας βρίσκεται μια δυική αρχή, ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος¹¹⁰. Ο πρώτος εκλέγεται από τους Ελληνοκυπρίους και ο δεύτερος από τους Τουρκοκύπριους και το ανάλογο γίνεται και με τους εκπροσώπους του νομοθετικού σώματος. Τα δύο κεντρικά πρόσωπα της κυβέρνησης, Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος διορίζουν και τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου, επτά από την ελληνική και κοινότητα και τρεις από την τουρκική. Είναι προφανές ότι το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι δομημένο πάνω στην έννοια της συναινετικής δημοκρατίας, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το δικαίωμα της αρνησικυρίας που διαθέτει καθεμία από τις δύο πλευρές. Στόχος είναι η εξασφάλιση της ισόρροπης θεσμικής συμμετοχής και η ποσοστιαία διανομή της εξουσίας. Γι' αυτό και δεν εφαρμόζεται η αρχή της πλειοψηφίας στη λήψη αποφάσεων, κάτι που δίνει σαφές πλεονέκτημα στην τουρκοκυπριακή πλευρά. Η συμφωνία προέβλεπε ότι η Δημοκρατία της Κύπρου είναι ένα ενιαίο κράτος και αδιαίρετο και αποκλείεται η περίπτωση ένωσης με άλλο κράτος ή η διχοτόμησή της. Γίνεται φανερό η προσπάθεια να αποκλειστούν οι προθέσεις και των δύο συμβαλλομένων κοινοτήτων, οι οποίες θεωρούνται ισόρροπες¹¹¹.

¹⁰⁹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹¹⁰ Μάριος Θρασυβούλου, *ό.π.*, σσ.242-243.

¹¹¹ Πέτρος Λιάκουρας, *Το Κυπριακό από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, Αθήνα 2007, σσ. 241-244.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Κυπριακή Δημοκρατία και η τουρκική εισβολή

2.1. Η Κυπριακή Δημοκρατία

Το σύστημα του δικοινοτισμού με την ισοδύναμη συμμετοχή των δύο κοινοτήτων στη λήψη των αποφάσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί καθεστώς ομοσπονδίας. Οι δύο κυπριακές κοινότητες ζούσαν διασκορπισμένες σε όλη την επικράτεια και μόνο ορισμένες κωμοπόλεις ή μικρές πόλεις είχαν κατά πλειοψηφία τουρκοκυπριακό πληθυσμό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι τουρκοκύπριοι και οι Τούρκοι προσπαθούσαν να παρουσιαστούν ως αυτοτελείς παράγοντες στα πλαίσια της Κυπριακής Δημοκρατίας και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αρχικά αποκάλεσαν αυτή τη δικοινοτική διακυβέρνηση «ομοσπονδία». Το συγκεκριμένο σύστημα μπορεί να επιλύει μία σειρά από προβλήματα, όμως ενείχε τον κίνδυνο να καταλήξει σε αδιέξοδο και να υπάρξει σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων, αφού δεν λαμβάνει υπόψη την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία και παρείχε τα ίδια δικαιώματα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα επιτρέποντας να ανατρέπει πολιτικές ή να χρειάζεται η συναίνεσή της για να μπορέσει να εφαρμοστεί η οποιαδήποτε κυβερνητική απόφαση. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι αυτό το σύνταγμα και ο τρόπος με τον οποίον επιβλήθηκε δεν έλαβε καθόλου υπόψη του τον κυπριακό πληθυσμό και τη βούληση του λαού σχετικά με την κατάρτιση του σχετικού Συντάγματος¹¹². Έχει επισημανθεί ότι με βάση τη συμφωνία του 1959 η Κυπριακή Δημοκρατία δεσμευόταν για την αποκλειστική τήρηση των όρων που είχαν συμφωνηθεί από τις εγγυήτριες δυνάμεις και υπήρχε η Συνταγματική υποχρέωση να μην αναθεωρηθούν από καμιά κοινότητα ποτέ οι βασικές αρχές του Συντάγματος, όπως αυτές επιβλήθηκαν από τη συμφωνία της Ζυρίχης¹¹³, έστω κι αν υπήρχε η από κοινού συναίνεσή τους. Εννοείται ότι άλλοι όροι δέσμευαν την Κυπριακή Δημοκρατία να μην προχωρήσει ούτε σε ένωση ούτε σε διχοτόμηση και επιπλέον βασική αρχή αποτελούσε η συνθήκη εγγύησης και η παρεμβατική δυνατότητα των εγγυητριών Δυνάμεων¹¹⁴. Μάλιστα οι διεθνείς συνθήκες που επέβαλαν υποχρεώσεις δεσμευόμενης κυριαρχίας αποκτούσαν άμεση ισχύ έναντι της Κυπριακής Πολιτείας, αφού το Σύνταγμα είχε την υποχρέωση να εναρμονίζεται με τις διατάξεις που προέρχονταν από τις διεθνείς συνθήκες. Επιπλέον

¹¹² Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 246-247.

¹¹³ Μάριος Θρασυβούλου, ό.π., σσ. 342-344.

¹¹⁴ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 248-249.

το Σύνταγμα που επιβλήθηκε στην τοπική άρχουσα τάξη ήταν αμφίβολο για το αν μπορούσε να λειτουργήσει, αφού προέβλεπε ουσιαστικά τη συναίνεση αυτή με σκοπό την ανεξαρτησία. Πάντως το σύστημα που επιβλήθηκε αποτελούσε ένα νέο τρόπο επιβολής των μετααποικιακών δεσμεύσεων. Το Κυπριακό Σύνταγμα ήταν ανάλογο του συντάγματος που επιβλήθηκε και σε άλλα κράτη μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας τους, όπως το Ιράκ ή η Ιαπωνία. Πρόκειται για ένα σύστημα επιβεβλημένης Δημοκρατίας, το οποίο άφηνε ελεύθερη τη νέα χώρα χωρίς άμεση κηδεμονία αλλά με διεθνείς εγγυήσεις και συνεχή επιτήρηση. Αυτό σημαίνει ότι η νέα χώρα κυβερνάται με δομές που προεξοφλούν τον τρόπο διοίκησης και με δεσμεύσεις, οι οποίες έχουν επιβληθεί από την παλιά αποικιοκρατική δύναμη¹¹⁵.

Η ψήφιση νομοσχεδίων για σπουδαία ζητήματα, όπως για παράδειγμα το φορολογικό προβλεπόταν ότι θα έπρεπε να έχει ξεχωριστές πλειοψηφίες και των ελληνοκυπρίων και των τουρκοκυπρίων βουλευτών και τέλος οι πέντε δήμοι του νησιού θα χωρίζονταν με βάση την εθνότητα των κατοίκων¹¹⁶. Αυτή η τελευταία παράγραφος θα αποτελούσε και την αιτία της ρήξης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, όταν γινόταν η συζήτηση σχετικά με την σύνταξη του Συντάγματος¹¹⁷. Ο Μακάριος είχε συμφωνήσει σε αυτή τη διάταξη που προέβλεπε την ύπαρξη ξεχωριστών δήμων, αλλά όταν ήρθε η ώρα της υλοποίησης της συγκεκριμένης διάταξης και η τουρκοκυπριακή ηγεσία ζήτησε την πραγματοποίησή της, η ελληνοκυπριακή πλευρά κατάλαβε ότι αυτή η ρύθμιση οδηγούσε σε ουσιαστική διχοτόμηση και για το λόγο αυτό υπαναχώρησε¹¹⁸. Έτσι οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να παράσχουν την αναγκαία ξεχωριστή πλειοψηφία για την επικύρωση των φορολογικών νομοσχεδίων.

2.2. Τα 13 σημεία του μακάριου και η αποχώρηση των τουρκοκυπρίων

Το Νοέμβριο του 1963 ο Μακάριος παρουσίασε τα επονομαζόμενα 13 σημεία, δηλαδή προτάσεις με τις οποίες ουσιαστικά περιόριζε σημαντικά τις διατάξεις του Συντάγματος, οι οποίες προέβλεπαν την συμμετοχή και των δύο κοινοτήτων στην διανομή της εξουσίας. Το αποτέλεσμα ήταν να αντιδράσει ακαριαία η τουρκοκυπριακή πλευρά με αποτέλεσμα να υπάρξει η πρώτη ρήξη στην εφαρμογή του Συντάγματος. Η τουρκοκυπριακή πλευρά θεώρησε ότι αυτή η κίνηση

¹¹⁵ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 249-251.

¹¹⁶ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 104.

¹¹⁷ Niyazi Kizilyurek, ό.π., σ. 92.

¹¹⁸ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό.π., σ. 180.

ήταν επιβεβλημένη λόγω της προσπάθειας εκ μέρους των ελληνοκυπρίων να καταργήσουν τα δικαιώματα που τους είχαν δώσει οι διεθνείς συμφωνίες του 1959. Η άποψη των τουρκοκυπρίων ήταν ότι οι ελληνοκύπριοι ποτέ δεν δέχτηκαν τον συμβιβασμό και ότι απλά προσπαθούσαν να έχουν το πάνω χέρι στην εξουσία της χώρας, θεωρώντας ότι οι συμφωνίες ήταν μία προσωρινή λύση¹¹⁹. Με την αποχώρηση των τουρκοκυπρίων εκπροσώπων από τα όργανα της πολιτείας οι χωριστοί δήμοι δεν πραγματοποιήθηκαν αλλά υπό τη στρατιωτική πίεση της ελληνοκυπριακής πλευράς υπήρξαν οχυρωμένοι θύλακες που προανήγγειλαν την μελλοντική διχοτόμηση¹²⁰.

Η αποχώρηση των τουρκοκυπρίων από τη συγκυβέρνηση και η εκούσια απομόνωσή της σε θύλακες αποτελεί μία πρώτη απόσχιση, η οποία προοιωνίζεται την μετέπειτα εδαφική διχοτόμηση. Οι τουρκοκύπριοι δημιούργησαν θύλακες, μέσα στους οποίους είχαν πλήρη οργάνωση με επικεφαλείς αιρετά όργανα, που είχαν εκλεγεί για την συγκυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ταυτόχρονα τα Ηνωμένα Έθνη το 1964 απέστειλαν μία ειρηνευτική δύναμη, η οποία συνέβαλε στο διαχωρισμό της πρωτεύουσας, γεγονός που εξυπηρετούσε τα σχέδια των τουρκοκυπρίων¹²¹.

Από την άλλη οι ελληνοκύπριοι θεωρώντας ότι οι συμφωνίες του 1959 και το Σύνταγμα του 1960 ήταν άδικοι θέλησαν να αποκαταστήσουν τη Συνταγματική ισορροπία με έναν τρόπο που να ανταποκρίνεται στην αληθινή δύναμη των δύο πλευρών. Βέβαια αυτό ήταν αντίθετο με τις διεθνείς συμφωνίες ίδρυσης και δεν έλαβαν υπόψη τους την αντίδραση της τουρκοκυπριακής πλευράς. Ο Μακάριος μετά την απομάκρυνση του Καραμανλή και την ανάληψη εξουσίας το 1959 από τον Γεώργιο Παπανδρέου, ο οποίος ήταν εναντίον των συμφωνιών της Ζυρίχης, θεώρησε ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή για να μπορέσει να αναθεωρήσει τις διεθνείς συμφωνίες αφού πίστευε ότι ο νέος πρωθυπουργός της Ελλάδας θα ήταν εξ ορισμού σύμμαχος στις προσπάθειες αυτές¹²². Βέβαια στα σχέδιά του δεν έλαβε υπόψη του την αντίδραση της Τουρκίας, αφού ακόμα κι αν οι Βρετανοί συναινούσαν σε μία μικρής έκτασης συνταγματική αναθεώρηση, θα έπρεπε οπωσδήποτε να έχουν και τη

¹¹⁹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 251-254.

¹²⁰ Παύλος Τζερμιάς, *ό.π.*, σ. 432.

¹²¹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 252-253.

¹²² Παύλος Πετρίδης, *Ο Γεώργιος Παπανδρέου και το Κυπριακό Ζήτημα (1954-1965)*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 9.

σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας με την προϋπόθεση ότι εκ των προτέρων η Ελλάδα θα συμφωνούσε σε μία τέτοια προοπτική. Η κίνηση του Μακαρίου ήταν βεβιασμένη και δημιούργησε μία ανεπανόρθωτη κρίση στο Κυπριακό Ζήτημα¹²³.

2.3. Οι διπλωματικές εξελίξεις μέχρι την επιβολή της δικτατορίας

Ουσιαστικά μετά το 1963 και έως το πραξικόπημα του 1974 η Αθήνα εμφανίζεται αδύναμη να παρουσιάσει μία συγκεκριμένη πολιτική γραμμή σχετικά με το Κυπριακό Ζήτημα λόγω των πιέσεων από το εξωτερικό και των αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων, αφού το Κυπριακό ζήτημα δεν ήταν ένα απλό πρόβλημα αλλά αποτελούσε ένα πολυδιάστατο ζήτημα διακοινοτική διαμάχης μεταξύ των δύο εθνότητων, η οποία επηρέαζε και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις αλλά και ταυτόχρονα διατάρασσε και τις ισορροπίες που είχαν διαμορφωθεί κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου¹²⁴. Για όλους αυτούς τους λόγους η Αθήνα δεν κρατούσε μία σταθερή γραμμή αλλά στην πραγματικότητα άλλαζε συχνά τους χειρισμούς της αλλά και τον τελικό στόχο της, δηλαδή συνεχώς διχαζόταν ανάμεσα στην πολιτική της ένωσης και την πολιτική της ανεξαρτησίας¹²⁵. Ταυτόχρονα και οι σχέσεις Αθήνας και Λευκωσίας δεν ήταν πάντα καλές αλλά υπήρχε μία αντίφαση, αφού η Αθήνα ήταν πιο πρόθυμη σε σχέση με τη Λευκωσία στο να προβεί σε παραχωρήσεις¹²⁶. Η αμφιθυμία που επιδεικνύει η κυβέρνηση της Αθήνας και η διάσταση απόψεων με τη Λευκωσία ήταν αποτέλεσμα των πιέσεων που δεχόταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες ήταν στενή σύμμαχος της Ελλάδας και ταυτόχρονα ήταν αποτέλεσμα των πιέσεων της τουρκικής πλευράς και της αδυναμίας της Αθήνας να ελέγξει τους ελληνοκύπριους, οι οποίοι εμφανίζονταν να κάνουν ανεξάρτητες κινήσεις¹²⁷. Αυτή η ανεξαρτησία των Ελληνοκυπρίων από την Αθήνα ήταν πλήρως αντίθετη με την απόλυτη σύμπλευση των τουρκοκυπρίων με την Άγκυρα και αυτό αποτελούσε ένα επιπλέον γεγονός που έκανε το Κυπριακό ζήτημα εξαιρετικά πολύπλοκο¹²⁸. Το Δεκέμβριο του 1963 ένα τυχαίο περιστατικό αποτέλεσε την αφορμή για την εξέλιξη της κρίσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η οποία αποκάλυψε και την πλήρη διάσταση απόψεων για τη φύση και την προοπτική του κυπριακού ζητήματος. Οι

¹²³ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 255-257.

¹²⁴ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹²⁵ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 434.

¹²⁶ Παύλος Πετρίδης, *ό.π.*, σ.11.

¹²⁷ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹²⁸ Niyazi Kizilyurek, *ό.π.*, σ.94.

Ελληνοκύπριοι ήθελαν να έχουν υπό τον πλήρη έλεγχο τους τη νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία και ουσιαστικά να περιορίσουν τους Τουρκοκύπριους σε ένα είδος απλής μειονότητας. Από την άλλη οι τελευταίοι δεν ήθελα να αποχωριστούν το δικαίωμα του βέτο, το οποίο τους είχε εξασφαλίσει η Συμφωνία της Ζυρίχης και του Λονδίνου το 1959¹²⁹. Η ελληνοκυπριακή πλευρά και ειδικότερα ο Μακάριος είχαν σκοπό μία ανεξαρτησία, η οποία απέκλειε την τουρκοκυπριακή πλευρά και η οποία δεν θα γινόταν ποτέ δεκτή από την Τουρκία, ενώ στο βάθος είχαν πάντα στο νου τους την ένωση με την Ελλάδα, την οποία η Τουρκία δεν θα δεχόταν ποτέ, αν δεν συνοδευόταν και από αυξημένες εγγυήσεις των συμφωνιών του 1959¹³⁰. Η τουρκοκυπριακή πλευρά θεωρούσε ότι η ένωση ή η αδέσμευτη ανεξαρτησία θα αποτελούσε περικύκλωση της Τουρκίας και θα μετέβαλλε υπέρ της Ελλάδας τις ισορροπίες στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο και επομένως θα έπληττε καίρια το γόητρο της χώρας στην περιοχή¹³¹. Για τους λόγους αυτούς η Άγκυρα ήταν αποφασισμένη να επιδιώξει είτε την διχοτόμηση του νησιού είτε τη μετατροπή της σε ομοσπονδιακό κράτος. Η Ελλάδα δεν ήταν σύμφωνη με τις κινήσεις του Μακαρίου και ο Γεώργιος Παπανδρέου έβλεπε το Κυπριακό ως ένα εμπόδιο στο να εξασφαλίσει μέσω νέων εκλογών μία άνετη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, ενώ παράλληλα δεν ήθελε με τίποτα να υπάρξει διάσπαση των ελληνοτουρκικών σχέσεων¹³². Έτσι ζητούσε να επιλυθεί το Κυπριακό μέσα στα πλαίσια των διαβουλεύσεων των νικητριών Εγγυητριών Δυνάμεων και για τους λόγους αυτούς δεν επιζητούσε τη στρατιωτική ενίσχυση των Ελληνοκυπρίων και με αρχηγό τον Σοφοκλή Βενιζέλο ενίσχυε την ειρηνευτική προσπάθεια που ανέλαβαν οι Βρετανοί στις 26 Δεκεμβρίου του 1963. Τον Ιανουάριο 1964 η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου απέτυχε, γιατί και οι δύο κοινότητες είχαν διαμετρικά αντίθετες θέσεις με αποτέλεσμα να επέμβουν και οι Αμερικανοί, αφού το Λονδίνο πλέον δήλωσε αδυναμία στην συνέχιση της διαμεσολαβητικής προσπάθειας που είχε αναλάβει, γιατί φοβόταν ότι αυτό θα έθετε σε κίνδυνο τις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο και επίσης επειδή τα δικαιώματα υπερπτήσεων στην Τουρκία ήταν κρίσιμα για τα βρετανικά συμφέροντα και για τη Βρετανική παρουσία στην Μέση Ανατολή¹³³. Οι Αμερικανοί προσπάθησαν να θέσουν υπό τον έλεγχο τους αυτή την κρίση στέλνοντας ειρηνευτική δύναμη, η οποία

¹²⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 437.

¹³⁰ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 105.

¹³¹ Niyazi Kizilyurek, *ό.π.*, σ. 96.

¹³² Παύλος Πετρίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹³³ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 440.

αποτελείτο από στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ με τελικό στόχο τη μετακίνηση πληθυσμών και την δημιουργία μιας ομοσπονδίας, ώστε να ικανοποιηθεί η Άγκυρα, η οποία την περίοδο εκείνη θεωρείται από τις ΗΠΑ ως σημαντικότερος σύμμαχος από την Ελλάδα στα πλαίσια του Ψυχρού Πολέμου¹³⁴. Ο Μακάριος όμως αντέδρασε με αποτέλεσμα το αμερικανικό σχέδιο να καταλήξει σε αποτυχία, γιατί ο αρχιεπίσκοπος εξασφάλισε και την ανοχή της Βρετανίας αλλά και την Σοβιετική υποστήριξη, αφού οι βρετανοί ήθελαν την όσο το δυνατόν γρηγορότερη αποδέσμευσή τους από την ευθύνη των ειρηνευτικών συνομιλιών. Στις 4 Μαρτίου 1964 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αποφάσισε να κατοχυρωθεί η ακεραιότητα και κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αναγνώριζε ουσιαστικά ως νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας την ελληνοκυπριακή υπό τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και προέβλεπε ουσιαστικά την αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων σε συνδυασμό με την ανάληψη μεσολαβητικών προσπαθειών από τα ίδια τα Ηνωμένα Έθνη¹³⁵. Το ψήφισμα αυτό ουσιαστικά έδινε στο Μακάριο και τους Ελληνοκύπριους τον πλήρη έλεγχο στο 95% των κυπριακών εδαφών και περιόριζε τους τουρκοκύπριους σε συγκεκριμένους θύλακες, οι οποίοι θα συντηρούνταν με τη συνδρομή της Τουρκίας¹³⁶. Η Ουάσινγκτον μπροστά σε αυτή την εξέλιξη άρχισε να υποστηρίζει την ένωση με παραχώρηση αποζημιώσεως στην Τουρκία, αλλά η ελληνική κοινή γνώμη και η ελληνική κυβέρνηση δεν θα συναινούσαν σε παραχώρηση ελληνικού εδάφους και γι' αυτό η Ουάσινγκτον αναζήτησε σε αντάλλαγμα στην παραχώρηση εδάφους από την ίδια την Κύπρο σε συνδυασμό με εκτεταμένο δικαιώματα αυτοδιοίκησης στους τουρκοκύπριους που θα παρέμεναν στη δικαιοδοσία του ελληνικού κράτους¹³⁷. Η επίμονη άρνηση του Μακαρίου να αποδεχθεί την οποιαδήποτε συμβιβαστική λύση οδήγησε τους Αμερικανούς σε μία μεσολαβητική προσπάθεια, η οποία βασιζόταν στην εκπόνηση δύο βασικών σχεδίων με παραλλαγές. Και στα δύο η Κύπρος θα παραχωρείτο στην Ελλάδα με μία εγγύηση για το σεβασμό των δικαιωμάτων της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Από εκεί και πέρα το πρώτο σχέδιο προέβλεπε την παραχώρηση της Καρπασίας στην Τουρκία, ενώ το δεύτερο την εκμίσθωση της για 50 χρόνια¹³⁸. Φυσικά η Τουρκία προτιμούσε την πρώτη παραλλαγή, ενώ η Ελλάδα τη δεύτερη. Όμως κανένα από τα δύο σχέδια δεν

¹³⁴ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 104.

¹³⁵ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 436.

¹³⁶ Παύλος Πετρίδης, *ό.π.*, σσ. 272-275.

¹³⁷ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 105.

¹³⁸ Λεωνίδας Παπαδόπουλος, *Το Κυπριακό Ζήτημα. Κείμενα 1959-1974*, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 133-144.

προχώρησε γιατί ο Μακάριος προέβαλε συνεχή εμπόδια, καθώς δεν επιθυμούσε την ένωση παρά το γεγονός ότι θεωρητικά τασσόταν υπέρ της αλλά χωρίς να υπάρχουν οφέλη προς την Τουρκία κάτι φυσικά που η τελευταία δεν θα το αποδεχόταν. Ο Μακάριος με την προσωπική του πολιτική υπολόγιζε ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά θα μπορούσε εκμεταλλευόμενη την κρίση και την αποχώρηση των τουρκοκυπρίων από τη συγκυβέρνηση να οργανώσει τη δημοκρατία με βάση τη δική της πλειοψηφία¹³⁹. Αυτή η φιλόδοξη προσωπική πολιτική τον παρέσυρε στην απόρριψη των συγκεκριμένων σχεδίων που ήταν απείρως καλύτερα από την οποιαδήποτε άλλη μεσολαβητική προσπάθεια οδηγώντας στη μετέπειτα κρίση και τον οριστική διχοτόμηση¹⁴⁰.

Η κρίση στις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων κορυφώθηκε τον Μάρτιο του 1964, όταν τα τουρκοκυπριακά φυλάκια άνοιξαν άνευ λόγου και αιτίας πυρ στο συγκεντρωμένο πλήθος με απολογισμό επτά νεκρούς και δεκάδες τραυματίες, ενώ παράλληλα συνελήφθησαν άνω των διακοσίων ομήρων, ανάμεσά τους γυναίκες και παιδιά. Στις μέρες που ακολούθησαν οι ελληνοκύπριοι πραγματοποίησαν επίθεση στα τουρκοκυπριακά φυλάκια, τα οποία και κατόρθωσαν να διαλύσουν παρά τις απώλειες που είχαν. Αν και οι Έλληνες όμηροι είχαν αφεθεί ελεύθεροι, οι ελληνοκύπριοι εκτέλεσαν επτά τουρκοκύπριους, αριθμό ίδιο με αυτούς που είχαν σκοτωθεί στην πρώτη μέρα¹⁴¹. Οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων συνεχίστηκαν με τις αιματηρές συμπλοκές στο Κτήμα και σποραδικά επεισόδια μεταξύ ομάδων ατάκτων σε διάφορα μέρη του νησιού παρά την ύπαρξη των δυνάμεων του ΟΗΕ. Καθοριστικό γεγονός για τις εξελίξεις αυτές αποτέλεσε και η κατάληψη της κορυφογραμμής του όρους Πενταδάκτυλου από τις ελληνικές δυνάμεις, καθώς το χρησιμοποιούσαν ως βάση και ορμητήριο οι τουρκοκυπριακές δυνάμεις¹⁴².

Η Τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να επέμβει στρατιωτικά στην Κύπρο τον Ιούνιο του 1964 και για το λόγο αυτό οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής υπό το φόβο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου, ο οποίος θα έθετε σε κίνδυνο την ενότητα της νοτιανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ και θα επέτρεπε στους Σοβιετικούς να εμπλακούν στην περιοχή, έστειλαν στην Τουρκία μία δριμύτατη επιστολή, η οποία ουσιαστικά αποτέλεσε την αφορμή για την αναδιαμόρφωση των αμερικανοτουρκικών

¹³⁹ Καίσαρ Μαυράτσας, *Οψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο.*, Αθήνα 1998, σ. 48.

¹⁴⁰ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 257-261.

¹⁴¹ Λεωνίδας Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σσ. 149-151.

¹⁴² Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σσ. 180-181.

σχέσεων και ώθησε την Άγκυρα σε μία πιο αυτόνομη στάση απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες¹⁴³. Όμως με αυτό τον τρόπο οι Αμερικανοί απαίτησαν και από την Ελλάδα και από την Τουρκία τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων στη Γενεύη υπό τον έλεγχό τους. Οι ΗΠΑ πρότειναν τον Ιούλιο ένα σχέδιο ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και την παραχώρηση στην Τουρκία μιας έκτασης περίπου 11% της επιφάνειας του νησιού, το οποίο θα μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν ως στρατιωτική βάση¹⁴⁴. Παράλληλα θα παραχωρούνταν ευρύτατα δικαιώματα αυτοδιοίκησης στους τουρκοκύπριους, οι οποίοι θα ανήκαν στην δικαιοδοσία του ελληνικού κράτους αλλά το σχέδιο αυτό απορρίφθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση μετά την δημόσια αντίδραση του Μακαρίου, ο οποίος δεν μπορούσε να αγνοηθεί από την Αθήνα, αν και ήταν αποκλεισμένος από τις διαπραγματεύσεις¹⁴⁵. Τελικά το 1964 και συγκεκριμένα τον Αύγουστο οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν, αφού η ελληνική κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου κατανοούσε ότι αυτή η δεύτερη πρόταση, αν και ήταν βελτιωμένη, επειδή προέβλεπε την παραχώρηση στην Τουρκία υπό καθεστώς εκμίσθωσης και όχι κυριαρχίας συνολικής έκτασης που ισοδυναμούσε με το 5% του κυπριακού εδάφους και μειωμένα δικαιώματα αυτοδιοίκησης στους τουρκοκύπριους, δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από τους ελληνοκύπριους, οι οποίοι θεωρούσαν ότι επρόκειτο για μία συγκαλυμμένη διχοτόμηση¹⁴⁶. Οι Αμερικανοί ευνοούσαν την ανατροπή του Μακαρίου και την επιβολή του σχεδίου δια της βίας από τον ελληνικό στρατό, ο οποίος είχε σταλεί στην Κύπρο με την ανοχή τη δική τους όχι ως αποτρεπτική δύναμη για μία τυχόν τουρκική επέμβαση αλλά για να μπορέσει ουσιαστικά ο Μακάριος να πειστεί και να υπακούσει στην γραμμή της Αθήνας. Ο Παπανδρέου ακολούθησε τελικά μία μετριοπαθή πολιτική απέναντι στην Λευκωσία εκτιμώντας ότι η σύγκρουση με τον Μακάριο θα είχε ένα αβέβαιο αποτέλεσμα και επειδή ο τουρκικός παράγοντας ήταν αδύνατον να προβλεφθεί πώς θα αντιδρούσε¹⁴⁷. Το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων της Γενεύης ακολούθησε μία περίοδος στασιμότητας, όπου οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπαθούσαν να διαπραγματευτούν απευθείας με την Άγκυρα σχετικά με την ένωση προσφέροντας ως βάση στην Τουρκία μία μικρή έκταση της Κύπρου αλλά αυτές οι διαπραγματεύσεις δεν μπόρεσαν να καρποφορήσουν, αφού οι Τούρκοι απαιτούσαν ουσιαστικά ένα ποσοστό

¹⁴³ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 440.

¹⁴⁴ Λεωνίδας Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σσ. 135-137

¹⁴⁵ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 105.

¹⁴⁶ Παύλος Πετρίδης, *ό.π.*, σσ. 286-287.

¹⁴⁷ Λεωνίδας Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σ. 140.

18% του κυπριακού εδάφους ανάλογα με το ποσοστό του τουρκοκυπριακού πληθυσμού¹⁴⁸. Και μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας τα πράγματα δεν ήταν καλά, αφού υπήρχε μία διαφωνία, καθώς ο Μακάριος πίστευε ότι η κατάσταση αυτή ευνοούσε την πολιτική του και περίμενε ότι οι τουρκοκύπριοι θα υπέκυπταν χωρίς ανταλλάγματα, κάτι όμως που υποτιμούσε σαφώς την αδιαλλαξία της Άγκυρας. Η τελευταία δεν θα επέτρεπε σε καμία περίπτωση να υπάρξει αδέσμευτη ανεξαρτησία ή ένωση με την Ελλάδα χωρίς να εξασφαλίσει εγγυήσεις και δικαιώματα ανάλογα¹⁴⁹.

Από το 1964 και μέχρι την εισβολή τον Ιούλιο του 1974, η Κύπρος ουσιαστικά διοικείται από την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Στην ουσία επήλθε συνταγματική μεταβολή, αφού με τη δική της βούληση η τουρκοκυπριακή κοινότητα απομονώθηκε και αποσύρθηκε στους θύλακες. Εκεί η τουρκοκυπριακή κοινότητα είχε τη δική της διοίκηση χωρίς να είναι δυνατόν να ασκηθεί έλεγχος από τους ελληνοκύπριους. Οι θύλακες καλύπτουν μία έκταση περίπου 7% του συνολικού εδάφους του νησιού και αφορούσαν μεγάλες πόλεις αλλά και περιφέρειες που ενώνονταν μεταξύ τους με χωριά με τουρκικό πληθυσμό. Παράλληλα οι τουρκοκύπριοι σε μία προσπάθεια ουσιαστικά να δημιουργήσουν συμπαγείς πληθυσμούς μετακίνησαν ανθρώπους από το ένα χωριό στο άλλο και το γεγονός αυτό το χρησιμοποίησαν αργότερα ως επιχείρημα για να δείξουν ότι οι τουρκοκύπριοι υπήρξαν θύματα μιας βίαιης εκτόπισης από τις εστίες τους και για να αποδείξουν ότι ο χωρισμός των δύο κοινοτήτων ήταν απαραίτητος. Αμέσως μετά την κρίση του Δεκεμβρίου του 1963 οι τουρκοκύπριοι στους θύλακες που είχαν υπό τον έλεγχό τους προχώρησαν σε μία στρατιωτικού και αστυνομικού τύπου οργάνωση με βάση τους αξιωματούχους που είχαν εκλεγεί από τις προηγούμενες εκλογές. Άμεσος στόχος τους ήταν η ασφάλεια των θυλάκων και των πολιτών τους και παράλληλα η συνεχής εδαφική βάση¹⁵⁰.

2.4. Οι συνέπειες από την δικτατορία στην Ελλάδα

Το 1967 είχαμε την εκδήλωση του πραξικοπήματος των συνταγματαρχών στην Αθήνα, το οποίο οδήγησε και σε ελληνοτουρκική κρίση. Το δικτατορικό καθεστώς των Αθηνών πίστευε ότι χωρίς τους κοινοβουλευτικούς περιορισμούς που

¹⁴⁸ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 105.

¹⁴⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 447-448.

¹⁵⁰ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 262.

υπήρχαν στις προηγούμενες κυβερνήσεις θα μπορούσε να πετύχει την ένωση με την παροχή μιας βάσης στην Τουρκία¹⁵¹. Σε περίπτωση που ο Μακάριος αντιδρούσε θα τον ανέτρεπαν με πραξικόπημα στην Κύπρο. Αλλά αυτή η πολιτική της ένωσης ουσιαστικά κατέρρευσε στη συνάντηση κορυφής του Δεκεμβρίου του 1967, αφού οι Τούρκοι αντέδρασαν βίαια στην πρόταση για ένωση και προειδοποίησαν ότι σε περίπτωση μονομερούς επιβολής θα αντιδρούσαν με τα όπλα. Η επίθεση των ελληνοκυπριακών δυνάμεων υπό το στρατηγό Γρίβα εναντίον τουρκοκυπριακού θύλακα το Νοέμβριο του 1967 ήταν και η αφορμή για την εκδήλωση της κρίσης¹⁵². Η τουρκική κυβέρνηση απαίτησε με τελεσίγραφο την απομάκρυνση των ελληνικών δυνάμεων από την Κύπρο¹⁵³. Η κυβέρνηση των συνταγματαρχών υπέκυψε καθώς σε αυτή την απαίτηση συμφωνούσαν και οι Αμερικανοί, οι οποίοι ήταν ανήσυχοι από την δραματική στροφή που έπαιρναν τα πράγματα και δεν επιθυμούσαν με τίποτε έναν επικείμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο. Για το λόγο αυτό στάλθηκε ειδικός απεσταλμένος για να μεσολαβήσει μεταξύ των δύο κρατών ο Cypus Vance. Μετά τα γεγονότα του 1967 οι τουρκοκύπριοι προχώρησαν στην ίδρυση της «Προσωρινής Τουρκικής Διοίκησης» με έδαφος τους θύλακες και με άρχοντες που είχαν εκλεγεί μέχρι το 1963¹⁵⁴. Ουσιαστικά οι τουρκοκύπριοι θεωρούσαν ότι το Σύνταγμα του 1960 συνέχιζε να είναι σε ισχύ, κάτι που οι ελληνοκύπριοι το αμφισβητούσαν, αφού θεωρούσαν ότι στη βάση είχε υποστεί μεταβολή και θεωρούσαν ότι οι τουρκοκύπριοι ήταν αντάρτες και η κοινότητά τους παρακράτος. Η πορεία των γεγονότων όμως συνέβαλε, ώστε να μεταβληθεί η άποψη της διεθνούς κοινής γνώμης υπέρ των τουρκοκυπρίων, κυρίως λόγω της στάθμευσης στο νησί της Ελληνικής Στρατιωτικής Μερραρχίας, η παρουσία της οποίας αποτελούσε παρέκκλιση από τις συμφωνίες του 1959. Έτσι οι τουρκοκύπριοι πέτυχαν την απομάκρυνση της Ελληνικής Μερραρχίας και παράλληλα η διεθνής κοινότητα άλλαξε στάση υπέρ των τουρκοκυπρίων¹⁵⁵.

Ταυτόχρονα η υποχώρηση της ελληνικής κυβέρνησης στις πιέσεις των Τούρκων και η απομάκρυνση της Ελληνικής Μερραρχίας από την Κύπρο έγειρε την πλάστιγγα σε βάρος των ελληνοκυπρίων. Πρέπει να τονίσουμε ότι η δικτατορική κυβέρνηση των Αθηνών προέβη σε αυτή την κίνηση λόγω της ανησυχίας για την τύχη του δικτατορικού καθεστώτος σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης. Όμως η

¹⁵¹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 107.

¹⁵² Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 183.

¹⁵³ Λεωνίδας Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σ. 165.

¹⁵⁴ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, Αθήνα, σ. 263.

¹⁵⁵ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 262-263.

κίνηση αυτή οδήγησε στην αποδυνάμωση των ελληνικών θέσεων με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της ένωσης ως ουσιαστικά βιώσιμης λύσης¹⁵⁶. Αυτή η υπαναχώρηση στις τουρκικές πιέσεις δυσαρέστησε και μία ομάδα αξιωματικών, οι οποίοι πίστευαν ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να αντιμετωπίσει την Τουρκία με απόλυτη επιτυχία σε περίπτωση σύρραξης. Αυτή η ομάδα, την οποία ανεχόταν το καθεστώς, θα λειτουργούσε αποσταθεροποιητικά στα πλαίσια του κυπριακού ζητήματος, γιατί μετά την κρίση του 1967 οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας δεν θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ένα θετικό αποτέλεσμα¹⁵⁷. Παρόλα αυτά ξεκίνησαν συνομιλίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων της Κύπρου με σκοπό να υπάρξει αναδιάρθρωση του συνταγματικού πλαισίου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι τουρκοκύπριοι φαίνονταν διατεθειμένοι να παραιτηθούν των δικαιωμάτων που προέβλεπαν οι συμφωνίες του 1959 με αντάλλαγμα ένα αυστηρά δομημένο και συνταγματικά κατοχυρωμένο σύστημα τοπικής αυτονομίας. Ο Μακάριος όμως δεν ήταν πρόθυμος να συναινέσει σε μία τέτοιου είδους διευθέτηση, γιατί θεωρούσε ότι με τον τρόπο αυτό θα δημιουργούνταν ένα τουρκοκυπριακό κράτος μέσα στα πλαίσια της ελληνοκυπριακής δημοκρατίας¹⁵⁸.

2.5. Το πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου και οι επιπτώσεις του

Το αδιέξοδο στις συνομιλίες στις αρχές του 1969 οδήγησε σε κορύφωση των τρομοκρατικών ενεργειών στην Κύπρο. Οι ενέργειες αυτές υποστηρίζονταν όμως από τους Έλληνες αξιωματικούς της Κυπριακής Εθνικής Φρουράς, οι οποίοι βρίσκονταν σε συνεννόηση με ακραία στοιχεία του δικτατορικού καθεστώτος της Αθήνας. Έτσι το Μάρτιο του 1970 αυτά τα ακραία στοιχεία προσπάθησαν χωρίς επιτυχία να δολοφονήσουν τον Μακάριο χωρίς να έχουν πλήρως διευκρινιστεί οι προθέσεις των προσώπων που σχεδίασαν αυτή την επίθεση¹⁵⁹. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι τόσο η απόπειρα εναντίον του Αρχιεπισκόπου, όσο και η δολοφονία του Πολύκαρπου Γεωρκάτζη, ο οποίος ήταν πρώην αγωνιστής της ΕΟΚΑ και πρώην υπουργός της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς και μια σειρά από επιθέσεις σε αστυνομικούς σταθμούς και βομβιστικές ενέργειες έχουν συνδεθεί με τη δράση μιας παράνομης οργάνωσης με την επωνυμία «Εθνικό Μέτωπο». Αυτή η οργάνωση έχει

¹⁵⁶ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 107.

¹⁵⁷ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 107-108.

¹⁵⁸ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 108.

¹⁵⁹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 108.

αποδειχθεί ότι σχετιζόταν με το δικτατορικό καθεστώς της Αθήνας και κάποια κορυφαία στελέχη του που είχαν διατελέσει και αξιωματικοί του ελληνικού στρατού στην Κύπρο είχαν άμεση σχέση με αυτή. Βασικός στόχος αυτού του στενού συνωμοτικού κύκλου αποτελούσε η προσπάθεια να απαλλαγούν από τον Μακάριο, τον οποίο θεωρούσαν εχθρό του καθεστώτος και της ένωσης με την Ελλάδα¹⁶⁰.

Η απόπειρα προκάλεσε την αντίδραση της Άγκυρας, η οποία, θεώρησε ότι αυτή η ενέργεια ήταν ένα βήμα στην συνολική προσπάθεια της ελληνικής πλευράς για επίτευξη της ένωσης και απείλησε με επέμβαση στην Κύπρο. Υπήρξε μεγάλη ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η οποία μειώθηκε μόνο μετά την επέμβαση του υπουργού Εξωτερικών της δικτατορικής κυβέρνησης Παναγιώτη Πιπινέλη, ο οποίος κατάφερε να πείσει την Άγκυρα ότι οι ενέργειες αυτές δεν ήταν μέρος της επίσημης πολιτικής της Αθήνας¹⁶¹. Αντίστοιχα δημιουργήθηκε ένταση μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας, η οποία έκανε την εμφάνισή της και πάλι το 1971 και κορυφώθηκε το Φεβρουάριο του 1972 από τη στιγμή που ο Μακάριος είχε κάνει σαφές ότι δεν υπήρχε περίπτωση να αλλάξει στάση στις διακοινοτικές συνομιλίες και επισκέφθηκε στη Μόσχα σε μία προσπάθεια να εμφανιστεί η Κύπρος ως ανεξάρτητη. Η αμερικανική κυβέρνηση με διακοίνωση που είχε μορφή τελεσίγραφου ζήτησε την απομάκρυνση του Μακαρίου από την προεδρία και το σχηματισμό νέας κυβέρνησης, η οποία να μην περιλαμβάνει κομμουνιστικά στοιχεία. Ο Μακάριος όμως έχοντας τη λαϊκή υποστήριξη δεν πτοήθηκε από το τελεσίγραφο αυτό, καθώς έβλεπε ότι δεν θα μπορούσε η δικτατορική κυβέρνηση των συνταγματαρχών της Αθήνας να τον ανατρέψει εύκολα στην φάση αυτή και επειδή οι ΗΠΑ δεν εμφανίζονταν διατεθειμένες να ανατρέψουν τον Μακάριο, αφού είχαν θορυβηθεί από τις αντιδράσεις που μπορεί να προκαλούνταν από τη Σοβιετική Ένωση και τους αδέσμευτους σε περίπτωση που υπήρχε ανατροπή του Μακαρίου και διαμελισμός της Κύπρου ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Παρά το γεγονός ότι δεν υπήρξε επίσημη ανακοίνωση κάποιας ελληνοτουρκικής συμφωνίας, ωστόσο είναι περισσότερο από σίγουρο το γεγονός ότι η τουρκική πλευρά ήταν ενήμερη των προσπαθειών για την ανατροπή του Μακαρίου και για το λόγο αυτό θα εμφανιστεί και υπερβολικά ψύχραιμη στις εξελίξεις και στη συνέχεια θα λέγαμε ότι από την πλευρά της παρουσιάζεται και μία συγκρατημένη απαισιοδοξία και απογοήτευση,

¹⁶⁰ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π., σ. 185.

¹⁶¹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό. π., σ. 108.

όταν τελικά διαπιστώθηκε ότι ο Μακάριος είχε καταφέρει με επιτυχία να ξεπεράσει την απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του.

Ο ρόλος του Γρίβα στην συγκεκριμένη ιστορία δεν έχει επιβεβαιωθεί και εξακολουθούν να υπάρχουν αναπάντητα ερωτήματα. Επίσης υπάρχουν ερωτηματικά για το αν η επάνοδος του στο νησί το Σεπτέμβριο του 1971 ήταν με την έγκριση του Παπαδόπουλου ή από ομάδα αδιάλλακτων στρατιωτικών του Δημητρίου Ιωαννίδη, ο οποίος σταδιακά είχε αποκτήσει μεγαλύτερη επιρροή μέσα στα πλαίσια της δικτατορίας. Πάντως η Αθήνα την περίοδο 1971-1972 προσπάθησε να αξιοποιήσει το Γρίβα, ο οποίος εφάρμοσε μία τρομοκρατική δράση μεγάλης κλίμακας στο όνομα της ένωσης, έτσι ώστε να αποσταθεροποιηθεί η κυβέρνηση Μακάριου¹⁶². Ο συγκεκριμένος αποβιβάστηκε στο νησί το 1971 και οργάνωσε την ΕΟΚΑ Β', ενώ έκανε την εμφάνισή της και η οργάνωση ΕΣΕΑ («Επιτροπή Συντονισμού Ενωτικού Αγώνος») με σκοπό να δημιουργηθεί ένα μέτωπο εναντίον του Μακάριου επιδιώκοντας την απομάκρυνσή του. Στα πλαίσια αυτά και οι Μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου και Κυρήνειας ζήτησαν την αποχώρηση του Μακάριου από την πολιτική σκηνή και την καθαίρεσή του από τον αρχιεπισκοπικό θώκο. Ο τελευταίος όμως τους καθαίρεσε και προχώρησε στη δημιουργία νέων Μητροπόλεων και την εκλογή νέων Μητροπολιτών¹⁶³.

Οι διακοινοτικές συνομιλίες οι οποίες επαναλήφθηκαν τα μέσα του 1972 μετά τη χαλάρωση της κρίσης μεταξύ Αθηνών και Λευκωσίας δεν υπήρχε πιθανότητα να πετύχουν παρά το γεγονός ότι στον κύκλο των γνωματεύσεων υπήρχαν σημεία επαφής και σύγκλισης. Οι ελληνοκύπριοι φυσικά δεν επιθυμούσαν την συνέχιση της ύπαρξης δύο διαφορετικών κοινοτήτων και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο προχώρησαν σε απευθείας συνομιλίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Από το 1967 έως το 1974 και κυρίως μετά το 1972 εμπειρογνώμονες από την Ελλάδα και την Τουρκία συμμετείχαν στην διενέργεια συνομιλιών μεταξύ των δύο κοινοτήτων και πλησίασαν πάρα πολύ στην συμφωνία, με βάση την οποία η ελληνοκυπριακή κοινότητα θα καταλάμβανε δεσπόζουσα θέση στην οργάνωση και τη διοίκηση της Δημοκρατίας και η τουρκοκυπριακή θα είχε τοπική αυτονομία σε περιοχές που ισοδυναμούσαν εδαφικά με τους ήδη δημιουργημένους θύλακες. Ωστόσο υπήρχε διάσταση απόψεων, αφού η ελληνοκυπριακή πλευρά αποσκοπούσε στη διατήρηση του ενιαίου κράτους, ενώ η

¹⁶²Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 108.

¹⁶³Πέτρος Παπαπολυβίου, ό.π., σ. 185.

τουρκοκυπριακή επεδίωκε τη σύσταση ενός συνεταιρισμού με ξεκάθαρο εδαφικό διαχωρισμό. Οι συνομιλίες έγιναν ακόμα πολύ πιο δύσκολες, όταν από την πλευρά των τουρκοκυπρίων μετά τη διενέργεια εκλογών ανέλαβε ο Ντεκτάς, ο οποίος ήταν πολύ πιο αδιάλλακτος¹⁶⁴.

Οι εξελίξεις στην Ελλάδα το καλοκαίρι και το φθινόπωρο 1973 έδειξαν τα πολιτικά πράγματα στην Κύπρο θα μπορούσαν να ομαλοποιηθούν. Ο ίδιος ο Παπαδόπουλος θέλοντας να πετύχει μία φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος αποδοκίμασε δημόσια τον Γρίβα, ενώ ο Μαρκεζίνης κλήθηκε από τον Παπαδόπουλο να σχηματίσει πολιτική κυβέρνηση. Όμως αυτές οι νέες εξελίξεις σταμάτησαν από τη στιγμή που επιβλήθηκε στα πλαίσια της δικτατορίας των συνταγματαρχών η ομάδα του Ιωαννίδη, η οποία αποτελούνταν από αξιωματικούς μικρών και μεσαίων βαθμών. Αυτή στις 25 Νοεμβρίου 1973 ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο εκφράζοντας διαφωνίες τόσο με την πολιτικοποίηση του καθεστώτος όσο και με την εξομάλυνση της κατάστασης στην Κύπρο¹⁶⁵.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υποθέσουμε ότι οι Αμερικανοί θεωρούσαν μία καλή ευκαιρία την ανατροπή του Μακαρίου, ώστε να μπορέσει να υπάρξει μία λύση του Κυπριακού μέσα από απευθείας διαπραγματεύσεις των Ελλήνων και των Τούρκων. Αμερικανικά έγγραφα αποδεικνύουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν συνειδητοποιήσει ότι σε περίπτωση αδυναμίας διαπραγμάτευσης μεταξύ Αθήνας και Άγκυρας, θα ακολουθούσε μία τουρκική επέμβαση στο νησί, η οποία θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε μία μορφή διχοτόμησης. Και μάλιστα σύμφωνα με τους Αμερικανούς η επέμβαση αυτή δεν ήταν σίγουρο ότι θα μπορούσε να ανακοπεί ή να αποκλειστεί από την Αθήνα. Στην περίπτωση αυτή οι Αμερικανοί θα έπρεπε να στραφούν στο να αποτραπεί να ξεσπάσει ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος ώστε να μη διαταραχθούν οι ισορροπίες στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, αφού η στρατηγική σημασία της Τουρκίας για την Αμερική την εποχή εκείνη ήταν ασύγκριτα μεγαλύτερη σε σχέση με την Ελλάδα¹⁶⁶.

Στις 15 Ιουλίου 1974 πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα από τον Νίκο Σαμψών με τη βοήθεια του καθεστώτος των Αθηνών, το οποίο ανέτρεψε για σύντομο χρονικό διάστημα τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Η εξέλιξη αυτή έδωσε στην Τουρκία

¹⁶⁴ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 264-266.

¹⁶⁵ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 108.

¹⁶⁶ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 109.

επιχείρημα που χρειαζόταν για να πραγματοποιήσει την εισβολή, αφού εξέλαβε την ανατροπή του αρχιεπισκόπου ως εισβολή της Ελλάδος κατά της Κύπρου και προσβολή της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας¹⁶⁷. Οι Τούρκοι θεωρούσαν ότι παρά το γεγονός της απόσυρσης από την κυβέρνηση των τουρκοκυπρίων, το πραξικόπημα ήταν εναντίον της τουρκοκυπριακής κοινότητας απειλώντας την με ολοκληρωτικό αφανισμό. Υποστήριζαν ότι ο νέος πρόεδρος Σαμψών ως εκδότης και δημοσιογράφος προέτρεπε τον κυπριακό λαό μέσω των δημοσιευμάτων του να προβεί σε εξόντωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας¹⁶⁸. Παράλληλα και το στρατιωτικό καθεστώς της Αθήνας και ο νέος πρόεδρος Σαμψών με κινήσεις που έκαναν έδιναν επιχειρήματα στην τουρκική πλευρά, η οποία ισχυριζόταν ότι αυτό το πραξικόπημα δεν είχε τη λαϊκή έγκριση και στρεφόταν εναντίον των θεμελιωδών διατάξεων του συντάγματος του 1960 και των συμφωνιών του 1959¹⁶⁹. Οι τουρκοκύπριοι υποστήριζαν ότι η ανατροπή του Μακαρίου προοιωνίζεται την ένωση με την Ελλάδα, γεγονός που θα οδηγούσε την τουρκοκυπριακή κοινότητα σε αφανισμό. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο οι Τούρκοι υποστήριζαν ότι είχαν το νόμιμο δικαίωμα να προβούν σε οποιαδήποτε προληπτική στρατιωτική επέμβαση που θα εμπόδιζε την ένωση του νησιού με την Ελλάδα και παράλληλα θα προστάτευε την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Φυσικά σε όλο το σύντομο διάστημα του πραξικοπήματος του Σαμψών δεν έγινε καμία τέτοια κίνηση για την ένωση με την Ελλάδα¹⁷⁰. Επιχειρήματα όμως υπέρ της Τουρκίας έδωσε και ο Πρόεδρος Μακάριος, ο οποίος ενώπιον του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ υποστήριξε ότι το πραξικόπημα συνιστούσε εισβολή εναντίον της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας και ταυτόχρονα υποστήριξε ότι η ενέργεια αυτή της κυβέρνησης των Αθηνών συνιστούσε τρομοκρατική δράση. Έτσι σε μια προσπάθεια να ελέγξει την κατάσταση θα απαιτήσει τελικά τον Ιούλιο του 1974 την αποχώρηση από την Κύπρο των Ελλήνων αξιωματικών της Εθνικής Φρουράς¹⁷¹. Αυτές οι δηλώσεις του νόμιμου προέδρου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να τεθεί σε κίνηση ο επεμβατικός ρόλος των εγγυητριών Δυνάμεων και έδωσαν το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας απέναντι σε ένα έξωθεν υποκινούμενο πραξικόπημα.

¹⁶⁷ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 266-267.

¹⁶⁸ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό.π., σ. 186.

¹⁶⁹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σσ. 108-109.

¹⁷⁰ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 266-267.

¹⁷¹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ. 109.

2.6. Η τουρκική εισβολή

Ακολούθησε η τουρκική εισβολή στην Κύπρο στις 20 του ίδιου μήνα. Η Τουρκία πραγματοποίησε την εισβολή επικαλούμενη το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγύησης του 1959 και αφού προηγουμένως προέβη σε διαβουλεύσεις με την Βρετανία, η οποία δεν φάνηκε διατεθειμένη να προβεί σε οποιαδήποτε δράση¹⁷². Η ένοπλη επέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο στηρίχτηκε στο επιχείρημα της προστασίας της τουρκοκυπριακής κοινότητας έναντι της επικείμενης ένωσης με την Ελλάδα¹⁷³.

Η Ελληνική πλευρά από την άλλη κατέρριψε αυτό το επιχείρημα με την λογική ότι ακόμα και αν υπήρχε μία τέτοια περίπτωση θα έπρεπε να έχει προηγηθεί η χρήση ηπιότερων μέτρων, πριν καταλήξουμε στη χρήση ένοπλης βίας και την ανάληψη στρατιωτικών μέτρων. Η βασική υπερασπιστική γραμμή των Ελλήνων στηρίζεται σε αυτή τη λογική της διατάραξης της ένομης τάξης και με βάση αυτή τη γραμμή αμφισβητεί τη νομιμότητα της τουρκικής επέμβασης. Άλλωστε η Τουρκία έχει αποκαλέσει την στρατιωτική ένοπλη δράση ως επέμβαση, ενώ για τους Έλληνες αποτελεί εισβολή. Αυτό εξηγείται με βάση το γεγονός ότι το επιχείρημα της Τουρκίας ότι επεμβαίνει για να αποτρέψει μία ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και για να προστατέψει την τουρκοκυπριακή κοινότητα, είναι σαθρό και πάσχει νομικά¹⁷⁴. Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί η στρατιωτική εισβολή εναντίον μιας άλλης κυρίαρχης χώρας και επιπλέον ότι δεν σημαίνει αυτομάτως ανάληψη ένοπλης δράσης, αλλά πολύ περισσότερο επιμένει ότι θα έπρεπε να προηγηθεί η σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ως το μόνο όργανο που θα μπορούσε να έχει την ευθύνη για την οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση¹⁷⁵. Επομένως, σύμφωνα με τους Έλληνες, η οποιαδήποτε επέμβαση της Τουρκίας αποσκοπεί και μόνο στην απόσπαση της τουρκοκυπριακής κοινότητας από την επαφή της με την ελληνοκυπριακή και στην εξασφάλιση εδάφους, το οποίο ούτως ή άλλως κατέλαβε και εξακολουθεί να κατέχει παρανόμως σε αντίθεση με τα

¹⁷² Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 267.

¹⁷³ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 187.

¹⁷⁴ Παύλος Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Αθήνα 2001, τ. 2 σσ. 442-445.

¹⁷⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, *Κυπριακό Πρόβλημα 1974-2004. Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*, Αθήνα 2006, σ. 92.

ανάλογα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο υποστήριξε ότι θα πρέπει να αποσυρθούν όλες οι ξένες δυνάμεις από το νησί. Κάτι ανάλογο έχει υποστηρίξει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο οποίο έχουν προσφύγει οι ελληνοκύπριοι εναντίον της Τουρκίας¹⁷⁶.

¹⁷⁶ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 268-270.

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η διπλωματία που ακολούθησε την Τουρκική εισβολή

3.1. Η κινήσεις της κυβέρνησης Καραμανλή

Η δικτατορική κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τουρκική εισβολή και μέσα στα ίδια πλαίσια απέτυχε και η επιστράτευση με αποτέλεσμα να καταρρεύσει το καθεστώς και να υπάρξουν πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες έφεραν στην εξουσία την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή¹⁷⁷. Η κρίση του 1974 ήταν καταλυτική για το δικτατορικό καθεστώς της Αθήνας, αφού η ηγεσία διαπίστωσε ότι η πολιτική του Ιωαννίδη όχι μόνο δεν είχε την αμερικανική στήριξη αλλά δημιουργούσε και τις κατάλληλες συνθήκες για να ξεσπάσει ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος, τον οποίο η ηγεσία δεν πίστευε ότι θα μπορούσε να καταφέρει να υπερνικήσει¹⁷⁸. Η αποτυχία της πολιτικής της δικτατορίας ήταν τέτοια ώστε η στρατιωτική ηγεσία αναγκάστηκε να καταφύγει σε πολιτικές δυνάμεις που είχαν κυριαρχία κατά την προδικτατορική περίοδο. Έτσι σχηματίστηκε η κυβέρνηση του Καραμανλή, ο οποίος την περίοδο εκείνη αποτελούσε ίσως και τη μόνη αξιόπιστη πολιτική δύναμη που θα μπορούσε ουσιαστικά να τερματίσει την δικτατορία χωρίς να υπάρξουν ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες και αναταραχές¹⁷⁹.

Την ίδια μέρα που πραγματοποιήθηκε η εισβολή έγινε σύσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο με την υπ' αριθμόν 353 απόφασή του εξέφρασε τη λύπη του για την κρίση και καλούσε όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές σε διαπραγματεύσεις. Δηλαδή και τις δύο κοινότητες της Κύπρου και τις εγγυήτριες δυνάμεις Ελλάδα, Τουρκία και Βρετανία. Οι διαπραγματεύσεις θα έπρεπε να αποσκοπούν στην αποκατάσταση της ειρήνης και της συνταγματικής κυβέρνησης της Κύπρου και παράλληλα θα έπρεπε να απομακρυνθούν όλες οι ξένες δυνάμεις από την Κύπρο με βάση τα όσα προβλέπονται στις Συμφωνίες του 1959¹⁸⁰. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας εγείρει ένα ερωτηματικό σχετικά με τη διατύπωση της απόφασης αναφορικά με το τερματισμό της ξένης επέμβασης και την απομάκρυνση όλων των ξένων δυνάμεων από το έδαφος

¹⁷⁷ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 109.

¹⁷⁸ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 189.

¹⁷⁹ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σσ. 109-110.

¹⁸⁰ Ιωσήφ Ιωσήφ, *Κυπριακό πρόβλημα και Διεθνής Πολιτική. Από την Ανεξαρτησία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα 2000, σ. 59.

της Κύπρου. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η απόφαση αυτή αναφέρεται αποκλειστικά στην εισβολή της Τουρκίας, επειδή δεν την κατονομάζει, ή θεωρεί ότι ανάλογη ενέργεια έχει γίνει και από την πραξικοπηματική κίνηση της δικτατορικής κυβέρνησης της Αθήνας. Άλλωστε ήδη από τις 2 Ιουνίου του 1974 ο Πρόεδρος Μακάριος είχε ζητήσει να ανακληθούν τα στελέχη εκείνα που σχετίζονταν με τη δικτατορική κυβέρνηση και ήταν ύποπτα ότι σχεδίαζαν την ανατροπή του. Βέβαια ο τελευταίος δράστης ήταν η Τουρκία και προς αυτήν ουσιαστικά στρέφεται το Συμβούλιο Ασφαλείας. Για το λόγο αυτό υπήρξαν πρωτοβουλίες για να παύσουν οι εχθροπραξίες και να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις. Πράγματι αυτές άρχισαν στη Γενεύη την περίοδο 25 με 30 Ιουλίου του 1974¹⁸¹.

Η νέα κυβέρνηση βέβαια βρέθηκε μπροστά σε τετελεσμένα γεγονότα, αφού είχε χάσει το στρατηγικό πλεονέκτημα της αντιμετώπισης της τουρκικής εισβολής και η Άγκυρα βρισκόταν σε καλύτερη θέση, την οποία δεν σκόπευε να χάσει προς μία συμβιβαστική λύση που θα της άφηνε πολύ λιγότερα από αυτά που πίστευε ότι θα μπορούσε να κερδίσει συνεχίζοντας την εισβολή της. Η νέα τουρκική προέλαση οδήγησε σε εθνοκάθαρση, αφού ουσιαστικά διχοτομήθηκε το νησί και ένα μεγάλο ποσοστό του νησιού άνω του 40% πέρασε στα χέρια των Τούρκων και παράλληλα 160.000 Ελληνοκύπριοι εκδιώχθηκαν από την εστία τους¹⁸². Ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής ο Κίσινγκερ ακολουθούσε την τακτική της ανοχής της πολιτικής των Τούρκων, αφού ήταν αδύνατο στην Ουάσιγκτον να ελέγξει την τουρκική κυβέρνηση και η μόνη περίπτωση για να μπορέσει να το επιτύχει θα ήταν με την στρατιωτική βία. Κάτι όμως που θα ήταν καταστρεπτικό ουσιαστικά για τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις και θα μπορούσε να ανατρέψει πλήρως τις ισορροπίες οδηγώντας την Τουρκία στην αγκαλιά της Σοβιετικής Ένωσης¹⁸³. Η κρίση αυτή οδήγησε στην αποχώρηση της Ελλάδας από το σχετικό σκέλος του ΝΑΤΟ με απόφαση της τότε κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αλλά για τους Αμερικανούς η ζημιά αυτή ήταν περιορισμένη, αφού η Αθήνα τελικά μετά τη σταθεροποίηση της κυβέρνησης ήταν προσδεδεμένη στην Δύση άσχετα με την πολιτική που ακολουθούσαν στο Κυπριακό ζήτημα. Έτσι είχε αποτραπεί μία

¹⁸¹ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 270-271.

¹⁸² Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σσ. 110.

¹⁸³ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, ό.π., σ.110.

ελληνοτουρκική σύγκρουση και η Μόσχα είχε χάσει το πλεονέκτημα να επέμβει στο ζήτημα και να δημιουργήσει αναταραχές στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ¹⁸⁴.

3.2. Η Συνδιάσκεψη της Γενεύης

Στη Συνδιάσκεψη Γενεύης, η οποία πραγματοποιήθηκε από τις 25 έως 30 Ιουλίου του 1974, τέθηκε για πρώτη φορά ως επίλυση του Κυπριακού μετά την εισβολή η έννοια της ομοσπονδίας. Η Τουρκία εμφανίστηκε απαιτητική σχετικά με τις διεκδικήσεις της τουρκοκυπριακής κοινότητας και απαίτησε την αυτοδιοίκηση των τουρκοκυπριακών χωριών και την ένωση μεταξύ τους, ώστε να αποτελέσουν περιφέρειες υπό την προστασία του τουρκικού στρατού¹⁸⁵. Σε αυτές τις περιοχές ο στρατός κατοχής θα παρέμενε ως μέτρο για την προστασία του τουρκοκυπριακού πληθυσμού. Μάλιστα οι Τούρκοι ζητούσαν οι περιοχές που είχαν καταλάβει ή αυτές που σχεδίαζαν να καταλάβουν, να περιέλθουν στους τουρκοκύπριους και παράλληλα απαιτούσαν την απόσυρση του Ελληνικού Στρατού από εκείνες τις περιοχές που ήταν προγραμματισμένο να περιέλθουν στην διοίκηση των τουρκοκυπρίων υπό τη μορφή καντονιών¹⁸⁶. Η Ελλάδα επέμενε στην ανασύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας και η ελληνοκυπριακή πλευρά ζήτησε να επανέλθουν πάλι στην κατάσταση που προέβλεπαν οι συμφωνίες του 1959 και το Σύνταγμα του 1960. Προφανώς για τους ελληνοκύπριους οι συμφωνίες της Ζυρίχης ήταν προτιμότερες σε σχέση με αυτά που διαφαίνονταν ότι θα ζητούσε η Τουρκική πλευρά. Βέβαια η Τουρκία σε αυτά τα θέματα δεν ήταν υποχωρητική, καθώς τον Ιούλιο του 1974 εμφανίστηκε ιδιαίτερα σκληρή στις διαπραγματεύσεις, αφού γνώριζε ότι είχε τη στρατιωτική υπεροχή και έτσι αρνήθηκε να επιστρέψουν οι συνομιλίες στις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου του 1959¹⁸⁷. Αντίθετα προσπάθησε να αποκομίσει την ασφάλεια της τουρκοκυπριακής κοινότητας μέσα από την εδραίωση της αυτονομίας και την αυτοδιοίκησής της. Έτσι λοιπόν ζητήθηκε η ομοσπονδία, με την Τουρκία να απαιτεί τη σύσταση έξι αυτόνομων καντονιών υπό τη διοίκηση των τουρκοκυπρίων. Μάλιστα η επίσημη τουρκική αντιπροσωπεία εμφανίστηκε περισσότερο μετριοπαθής σε σχέση με τον επικεφαλής των τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος ουσιαστικά ζήτησε και απαίτησε τη σύσταση διζωνικής ομοσπονδίας με βάση τη γραμμή που διαπερνά

¹⁸⁴ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 272.

¹⁸⁵ Γιάννος Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 80.

¹⁸⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό.π., σ. 190.

¹⁸⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, ό.π., σ. 108.

από τα δυτικά προς το ανατολικό τμήμα της νήσου στην Αμμόχωστο και η οποία περιέρχεται κατά το σχέδιο στην τουρκοκυπριακή κοινότητα¹⁸⁸. Ο Ντενκτάς ενδιαφερόταν για το χωρισμό, γιατί πίστευε ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν θα επέτρεπε να λειτουργήσει ένα σύστημα με πολλές περιφέρειες. Άλλωστε αυτό που τον ενδιέφερε ήταν να παραμείνει ο τουρκικός στρατός στο νησί και να υπάρξει συγκέντρωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας για να διασφαλιστεί η ασφάλειά της¹⁸⁹. Όλες τις περιοχές, οι οποίες θα ελέγχονταν από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, θα είχαν ως εγγυητή τον τουρκικό στρατό. Κατά την εκτίμηση των Τούρκων οι περιοχές υπό τον έλεγχο της κυπριακής κοινότητας θα έπρεπε να ανέρχονται σύμφωνα με τη διζωνική λύση σε ποσοστό 30% της κυπριακής επικρατείας¹⁹⁰. Η Καρπασία, εκτός από ένα τουρκικό θύλακα, θα παρέμενε στην ελληνοκυπριακή διοίκηση. Το τουρκικό αίτημα σχετικά με τη δημιουργία 6 καντονιών ή όπως αλλιώς ονομάζεται πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας εμφανιζόταν πιο ήπιο σε σχέση με άλλα σχέδια της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η ελληνική πλευρά δεν μπορούσε να αντισταθεί στα τραγικά αυτά γεγονότα και δεν μπορούσε ουσιαστικά να προβλέψει την ωφελιμότητα από τις προτάσεις και να υπερβεί το ψυχολογικό σοκ του πολέμου και της απειλής από επερχόμενες μεγαλύτερες επελάσεις¹⁹¹. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία υπό το Γλαύκο Κληρίδη απέρριψε την τουρκοκυπριακή πρόταση, γιατί την είχε απορρίψει και ο Μακάριος, ο οποίος από την εξορία του ήταν ο νόμιμος Πρόεδρος και αυτό ήταν κάτι που δεν το αμφισβητούσαν ούτε οι ίδιοι οι Τούρκοι¹⁹². Εξάλλου ο Κληρίδης αντιλαμβανόταν ότι η τουρκική πρόταση προσέφερε πεδίο για διευθέτηση, αν υπήρχαν διαπραγματεύσεις σχετικά με το εδαφικό¹⁹³. Ο Πρόεδρος Μακάριος δεν φαινόταν διατεθειμένος να δεχτεί την ιδέα της ομοσπονδίας για την κυπριακή Δημοκρατία και για αυτό το λόγο δεν έδωσε το πράσινο φως για να γίνουν δεκτές ορισμένες από τις προτάσεις που υποβλήθηκαν είτε από την Τουρκία είτε από την τουρκοκυπριακή κοινότητα στη συνδιάσκεψη της Γενεύης¹⁹⁴. Πάντως η Τουρκία στη Συνδιάσκεψη της Γενεύης πίστευε ότι θα μπορούσε να απαιτήσει να κερδίσει μέσω των διαπραγματεύσεων ό,τι

¹⁸⁸ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 280.

¹⁸⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 446.

¹⁹⁰ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σσ. 110.

¹⁹¹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 281.

¹⁹² Μιχάλης Μιχαήλ, *Επίλυση της Κυπριακής διένεξης*, Αθήνα 2011, σ. 110.

¹⁹³ Καίσαρ Μαυράτσας, *ό.π.*, σ. 83.

¹⁹⁴ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 97.

θα μπορούσε να επιτύχει και δια της πολεμικής της μηχανής¹⁹⁵. Εξάλλου γιατί να δεχτεί να πάει σε διαπραγματεύσεις, αφού η διαπραγματευτική ισχύς της ήταν ούτως ή άλλως ανώτερη από την ελληνική. Από το 7% του εδάφους που κατέλαβε προσπάθησε να προωθήσει το υπόλοιπο στο τραπέζι διαπραγματεύσεων¹⁹⁶. Η Τουρκία δεν προχώρησε στη διαπραγμάτευση για να διαπραγματευτεί τίποτε άλλο παρά τη σύσταση ομοσπονδίας με στόχο τον εδαφικό χωρισμό της τουρκοκυπριακής κοινότητας από την εξουσία της ελληνοκυπριακής¹⁹⁷. Και μόνο όταν διέβλεψε την απροθυμία συμφωνίας ή εκτέλεσης από την ελληνοκυπριακή πλευρά, δηλαδή το να συσταθεί η διζωνική ομοσπονδία, προχώρησε στη δεύτερη σερβική εισβολή, η οποία κατέληξε σε αυτό που αρχικά σχεδίαζε ως βάση για την απαίτηση της ομοσπονδίας¹⁹⁸.

Αυτό ήταν κάτι που δεν το υπολόγισε η ελληνική κυπριακή πλευρά, δηλαδή μία πιο βάρβαρη επιβολή των σχεδίων που θα καθιστούσε περισσότερο συμφέρουσα την αποδοχή της λύσης αυτής¹⁹⁹. Αλλά η αποδοχή μιας τέτοιας τολμηρής και παράλληλα ρεαλιστικής πρότασης θα ήταν αδιανόητη από την Κυπριακή ηγεσία στη συγκεκριμένη στιγμή. Τόσο ο Μακάριος όσο και ο Κληρίδης στην παρούσα φάση και με δεδομένη την πρότινος εκδηλωμένη ένοπλη επίθεση σε βάρος της Κύπρου από την πλευρά της Τουρκίας δεν θα μπορούσαν να κάνουν αποδεκτές τις τουρκοκυπριακές αξιώσεις²⁰⁰. Για το λόγο αυτό η Συνδιάσκεψη της Γενεύης ολοκληρώθηκε στις 30 Ιουλίου του 1974 και στην τελική της διακήρυξη περιλαμβάνει την αναγνώριση εκ μέρους όλων των εμπλεκόμενων ότι η στην Κύπρο υπάρχουν δύο διοικήσεις, μία ελληνοκυπριακή και μία τουρκοκυπριακή²⁰¹. Η Συνδιάσκεψη επαναλήφθηκε στις 13 Αυγούστου του 1974 και η ελληνοκυπριακή πλευρά φάνηκε απρόθυμη να συναινέσει στις προτάσεις της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Αλλά και η Βρετανία δεν επιθυμούσε την μετακίνηση της από την λογική των συμφωνιών της Ζυρίχης - Λονδίνου του 1959²⁰². Οι Τούρκοι αρνήθηκαν να δεχτούν την 36ωρη

¹⁹⁵ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 448.

¹⁹⁶ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 273.

¹⁹⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 98.

¹⁹⁸ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ.110.

¹⁹⁹ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. 111.

²⁰⁰ Πολύβιος Πολυβίου, *Η διπλωματία της εισβολής. Η διάσκεψη της Γενεύης για την Κύπρο τον Αύγουστο του 1974*, Αθήνα 2010, σ. 99.

²⁰¹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 274.

²⁰² Αλέξης Ηρακλείδης, *ό.π.*, σ. 94.

προθεσμία που ζήτησαν οι ελληνικές αντιπροσωπείες για να συνεννοηθούν μεταξύ τους για να δώσουν οριστική απάντηση²⁰³.

3.3. Η δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής

Η αντίδραση της Τουρκίας υπήρξε άμεση και μια δεύτερη εισβολή πραγματοποιήθηκε με την οποία η Τουρκία προχώρησε στην κατάληψη του 36,7% του εδάφους της Κύπρου χωρίζοντας το βόρειο τμήμα από το υπόλοιπο. Την ίδια στιγμή χιλιάδες άνθρωποι αναγκάστηκαν βίαια να απομακρυνθούν από τις εστίες τους, ενώ παράλληλα πολλοί ήταν αυτοί που εγκλωβίστηκαν με αποτέλεσμα να είναι νεκροί ή αγνοούμενοι²⁰⁴. Την ίδια μέρα με τη δεύτερη εισβολή, δηλαδή στις 14 Αυγούστου 1974, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθέτησε μία νέα απόφαση με την οποία εξέφραζε τη λύπη του για την επανάληψη των εχθροπραξιών, παρά το γεγονός ότι με προηγούμενη απόφασή του είχε αποφασίσει την κατάπαυσή τους²⁰⁵. Δεν υπήρξε όμως ρητή καταδίκη της Τουρκίας αλλά ζήτησε οι εμπλεκόμενοι να σταματήσουν τις εχθροπραξίες και να προχωρήσουν σε εκ νέου διαπραγματεύσεις για την αποκατάσταση της δημοκρατίας²⁰⁶. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι θεωρεί και τις δύο πλευρές υπεύθυνες για την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί και για το λόγο αυτό καλεί όλους τους εμπλεκόμενους να συμβάλουν στην αποκατάσταση της ειρήνης και της συνταγματικής τάξης στο νησί²⁰⁷. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι δύο μέρες αργότερα με νέα απόφασή του το Συμβούλιο Ασφαλείας διατυπώνει την επίσημη αποδοκιμασία του για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της κυβέρνησης της Κύπρου και καλεί τις εμπλεκόμενες δυνάμεις να προχωρήσουν στην άμεση εκκένωση των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων και στην συμμόρφωση με βάση τις Συμφωνίες του 1959²⁰⁸. Και πάλι όμως δεν υπάρχει ξεκάθαρη καταδίκη της τουρκικής εισβολής, αλλά αναφέρεται σε αυτή ξεκάθαρα ως τελευταία πράξη εχθρική προς την συνταγματική κυβέρνηση²⁰⁹. Την 1η Νοεμβρίου του 1974 ακολούθησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στην οποία με ομόφωνη απόφαση υιοθετήθηκε το ψήφισμα με το οποίο ουσιαστικά γίνεται έκκληση προς όλα τα κράτη να σεβαστούν την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής

²⁰³ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 274.

²⁰⁴ Πολύβιος Πολυβίου, *ό.π.*, σ. 103.

²⁰⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, *ό.π.*, σ. 109.

²⁰⁶ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 275.

²⁰⁷ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ. 111.

²⁰⁸ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 113.

²⁰⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 448.

Δημοκρατίας και να απέχουν από κάθε ενέργεια και επέμβαση εναντίον αυτής²¹⁰. Το ψήφισμα δεν φαίνεται να δικαιώνει τις τουρκικές απόψεις για τη δικαιολόγηση της εισβολής, αλλά και δεν καταδικάζει με σαφήνεια την επιχείρηση²¹¹. Αντίθετα υιοθετεί την άποψη ότι και οι δύο χώρες οδήγησαν σε αυτή την κατάσταση με συγκεκριμένες ενέργειες, η Ελλάδα από τη μία με το πραξικόπημα και η Τουρκία από την άλλη με την εισβολή²¹². Αφού αρχικά καλεί σε άμεση εκκένωση του νησιού από τις ξένες δυνάμεις που σταθμεύουν, στη συνέχεια απευθύνει έκκληση για τον τερματισμό κάθε είδους στρατιωτικής επιχείρησης εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας²¹³. Η διεθνής κοινότητα ουσιαστικά υιοθετούσε την άποψη ότι έπρεπε να συσταθεί ομοσπονδία, η οποία θα απέτρεπε τη διαίρεση και θα τόνιζε τον δικοινοτικό χαρακτήρα της δημοκρατίας²¹⁴. Για το λόγο αυτό καλούσε και τις δύο κοινότητες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με ισοτιμία για να μπορέσουν ουσιαστικά υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ να συζητήσουν για τις μετέπειτα εξελίξεις²¹⁵. Η μελέτη του ψηφίσματος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποδεικνύει το γεγονός ότι πλέον δεν συζητείται η επιστροφή στις παλαιότερες συμφωνίες, αλλά ουσιαστικά γίνεται μία προσπάθεια για να αποσυρθούν τα ξένα στρατεύματα. Με το τελευταίο η απόφαση εννοούσε ότι θα έπρεπε να αποσυρθούν και τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής, αλλά και οι ελληνικές δυνάμεις, οι οποίες στάθμευαν στο νησί και ήταν μεγαλύτερες από αυτές που προέβλεπαν οι συνθήκες του 1959²¹⁶. Έτσι ουσιαστικά η Κυπριακή Δημοκρατία εμφανίζεται και πάλι δέσμια της διεθνούς κοινότητας χωρίς να μπορεί ουσιαστικά να αποφασίσει η ίδια για τις περαιτέρω επιλογές της²¹⁷.

3.4. Η ανακήρυξη του Τουρκικού Ομόσπονδου Κράτους

Η Κυπριακή Δημοκρατία μετά την εισβολή περιορίζεται στη νότια Κύπρο, καθώς το βόρειο τμήμα συνιστά κατεχόμενη περιοχή. Προσωρινός πρόεδρος ανέλαβε ο Γλαύκος Κληρίδης και Αντιπρόεδρος ο τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς, ο

²¹⁰ Ιωσήφ Ιωσήφ, *ό.π.*, σ. 70.

²¹¹ Πολύβιος Πολυβίου, *ό.π.*, σ. 104.

²¹² Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 276.

²¹³ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 276.

²¹⁴ Σωτήρης Ριζάς & Ιωάννης Στεφανίδης, *ό.π.*, σ.111.

²¹⁵ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 114.

²¹⁶ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 460.

²¹⁷ Ιωσήφ Ιωσήφ, *ό.π.*, σ. 72.

οποίος εκπροσωπούσε μόνο την κοινότητά του²¹⁸. Μετά την εισβολή και ειδικότερα στις 14 Φεβρουαρίου 1975 η τουρκοκυπριακή κοινότητα, η οποία αυτοαποκαλείται «Αυτόνομη Τουρκοκυπριακή Διοίκηση», ανακηρύσσεται και πάλι μονομερώς ως «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου»²¹⁹. Η ανακήρυξη αυτή σύμφωνα με τους τουρκοκύπριους αποτελεί φυσιολογική εξέλιξη των γεγονότων που ακολούθησαν τη Διακήρυξη της Γενεύης στις 30 Ιουλίου 1974, σύμφωνα με την οποία οι δύο κοινότητες αναγνωρίστηκαν ως δύο διοικήσεις που απαρτίζουν την Κυπριακή Δημοκρατία²²⁰. Οι ενέργειες αυτές των τουρκοκυπρίων αποσκοπούσαν στην σύσταση ομόσπονδου κράτους, καθώς με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να διευκολυνθεί η αναδιοργάνωση της Κυπριακής Δημοκρατίας²²¹. Όμως το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στις 12 Μαρτίου 1975 αντέδρασε στην μονομερή ανακήρυξη του τουρκικού ομόσπονδου κράτους της Κύπρου²²². Μετά την εισβολή η Κυπριακή Δημοκρατία περιορίστηκε στη νότια Κύπρο, αφού το βόρειο τμήμα του νησιού σύμφωνα με την ελληνοκυπριακή πλευρά συνιστούσε κατεχόμενη περιοχή. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας συμπίπτει με την εκλογή του Γλαύκου Κληρίδη ως Προέδρου στην Κύπρο, ενώ το σύνταγμα από το 1963 ήδη λειτουργεί με βάση τις ανάγκες που έχουν προκύψει, αφού πλέον ο τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος Ραούφ Ντενκτάς εκπροσωπεί μονάχα την κοινότητα του²²³. Μετά τη μονομερή όμως ανακήρυξη της τουρκοκυπριακής Ομοσπονδίας ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχάιμ ξεκίνησε πρωτοβουλίες για μία προσπάθεια διακοινοτικών συνομιλιών. Πράγματι στην περίοδο από το 1975 έως το 1976 πραγματοποιήθηκαν πέντε γύροι συνομιλιών με επίκεντρο την πρόταση για τη δημιουργία μιας πολιτικής ομοσπονδίας, όπως είχε προταθεί από την αντιπροσωπεία της Τουρκίας στη Συνδιάσκεψη της Γενεύης του 1974, πράγμα το οποίο σήμαινε τη σύσταση καντονιών. Η λύση αυτή βέβαια μετά την κατοχή του 37% του εδάφους από τις τουρκικές δυνάμεις δεν ήταν εύκολο να εφαρμοστεί, σε αντίθεση με εκείνη την περίοδο που μεσολαβούσε ανάμεσα στην πρώτη και στη δεύτερη εισβολή χρονικό διάστημα κατά το οποίο θα μπορούσε κάτι τέτοιο να καταστεί εφικτό²²⁴. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα μετά από κάθε γύρο συνομιλιών έκανε μονομερείς

²¹⁸ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 277.

²¹⁹ Αλέξης Ηρακλείδης, *ό.π.*, σ. 111.

²²⁰ Παύλος Τζερμιάς, *ό.π.*, σ. 470.

²²¹ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ.σ. 116.

²²² Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 278.

²²³ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ.σ. 115.

²²⁴ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 280.

ενέργειες για να μπορέσει ουσιαστικά να εδραιώσει τη θέση της και τη δική της διοίκηση για να μπορέσει στη συνέχεια να διαπραγματευτεί με βάση τις νέες εξελίξεις και τα νέα δεδομένα, τα οποία προέκυπταν²²⁵. Ουσιαστικά η τουρκοκυπριακή πλευρά ήταν ανυποχώρητη στην θέση της για τη σύσταση διζωνικής ομοσπονδίας με την ισότιμη συμμετοχή των δύο κοινοτήτων σε επίπεδο κεντρικής εξουσίας²²⁶. Ο πρώτος γύρος συνομιλιών στην Βιέννη δεν κατέληξε σε κάποιο αποτέλεσμα, γιατί στο εδαφικό ζήτημα προτεινόταν από την ελληνική πλευρά η αναλογία 80% υπέρ της ελληνοκυπριακής πλευράς και 20% υπέρ της τουρκοκυπριακής²²⁷. Όμως ο τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς απειλούσε συνεχώς να προβεί σε μονομερή ανακήρυξη ανεξάρτητου κράτους στη Βόρεια Κύπρο θέλοντας να πιέσει ουσιαστικά την ελληνοκυπριακή πλευρά να αποδεχθεί τις τουρκοκυπριακές αξιώσεις²²⁸.

Μετά την εισβολή και πιο ειδικά στις 13 Φεβρουαρίου του 1975 η τουρκοκυπριακή κοινότητα προχώρησε στην μονομερή ανακήρυξη του κατεχόμενου τμήματος του νησιού ως «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου», αφού ήδη από το 1964 αυτό αποκαλείτο ως «Αυτόνομη Τουρκοκυπριακή Διοίκηση». Η ανακήρυξη αυτού του τουρκοκυπριακού Κράτους σύμφωνα με την πλευρά των τουρκοκυπρίων ήταν κάτι που αποτελούσε φυσιολογική εξέλιξη των γεγονότων που ακολούθησαν μετά την αποχώρηση της κοινότητας την περίοδο 1963-64 και με βάση τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, αφού στις συνομιλίες κλήθηκαν και οι δύο κοινότητες, πράγμα το οποίο συνιστούσε την *de facto* αναγνώριση δύο ξεχωριστών διοικήσεων²²⁹. Επομένως σύμφωνα με τους τουρκοκύπριους η βόρεια Κύπρος, η οποία βρισκόταν υπό την ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας θα μπορούσε να οργανωθεί σε ανεξάρτητο ομόσπονδο κράτος²³⁰.

3.5. Οι διεθνείς αντιδράσεις

Βέβαια στις 12 Μαρτίου 1975 το Συμβούλιο Ασφαλείας με ανάλογο ψήφισμά του αντέδρασε σε αυτή τη μονομερή προσπάθεια δημιουργίας του Τουρκικού Ομόσπονδου Κράτους της Κύπρου και παράλληλα το Συμβούλιο απευθύνει έκκληση

²²⁵ Καίσαρ Μαυράτσας, *ό.π.*, σ. 105.

²²⁶ Niyazi Kizilyurek, *ό.π.*, σσ. 210-211.

²²⁷ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 118.

²²⁸ Ιωσήφ Ιωσήφ, *ό.π.*, σ. 73.

²²⁹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 280.

²³⁰ Niyazi Kizilyurek, *ό.π.*, σ. 190.

για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ την ίδια στιγμή καλούσε τα ενδιαφερόμενα μέρη να απέχουν από ενέργειες, οι οποίες θα ήταν δυνατόν να βλάψουν την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Δημοκρατίας. Αυτό προφανώς συνεπαγόταν ότι τα καλούσε να απέχουν και από κάθε προσπάθεια που θα μπορούσε να οδηγήσει στον κατακερματισμό ή στην ένωση του νησιού με άλλη χώρα. Το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέφρασε τη λύπη του για την ανακήρυξη του Τουρκοκυπριακού Ομόσπονδου Κράτους θεωρώντας ότι αυτή η μονόπλευρη ενέργεια αποτελούσε ένα μέσο εκβιασμού προς τη σύσταση ομοσπονδίας χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η άλλη πλευρά και επομένως ήταν μία ενέργεια, η οποία ήταν αντίθετη προς τις αποφάσεις και τις συντονισμένες προσπάθειες των αρμοδίων οργάνων του ΟΗΕ²³¹. Επιπλέον έκρινε ότι αυτή η κίνηση έθετε σε κίνδυνο τις διακοινοτικές συνομιλίες που είχαν ήδη ξεκινήσει. Πράγματι η τουρκοκυπριακή πλευρά ωθούσε τους ελληνοκύπριους σε διαπραγματεύσεις για την σύσταση ομοσπονδίας με βάση το νέο σκηνικό, το οποίο είχε προκύψει μετά την επέμβαση του τουρκικού στρατού και την εθνολογική κάθαρση που είχε επιφέρει η Τουρκία²³². Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν έφερε αντιρρήσεις απέναντι στην ομοσπονδιακή λύση, αλλά απλά εξέφρασε την αντίρρησή του προς την μονόπλευρη ουσιαστικά ανακήρυξη που αποτελούσε μία εκβιαστική κίνηση²³³. Η τουρκοκυπριακή πλευρά ήταν αντίθετη προς την ιδέα της διαπραγματεύσεως για τη σύσταση ομοσπονδίας και η σκληρή στάση της ήταν ένα απαραίτητο βήμα για να μπορέσει να αποδεχθεί η ελληνοκυπριακή πλευρά τη διαίρεση του νησιού σε ομοσπονδιακή δομή εγκαταλείποντας ουσιαστικά τις συμφωνίες, οι οποίες είχαν υπογράψει στην Ζυρίχη και το Λονδίνο το 1959²³⁴. Ήταν απόλυτα λογικό ότι οι τουρκοκύπριοι δεν θα δέχονταν σε καμία περίπτωση να επανέλθουν στις δομές που είχαν αποφασιστεί με αυτές τις συμφωνίες και προτιμούσαν την ομοσπονδιοποίηση του νησιού με βάση τα τετελεσμένα που είχαν διαμορφωθεί²³⁵. Άλλωστε και η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν είχε και πάρα πολλές επιλογές με βάση το γεγονός ότι πλέον οι τουρκοκύπριοι στηρίζονταν στην εισβολή και στα τετελεσμένα που είχαν προκύψει από αυτήν. Θεωρούσε λοιπόν η τουρκοκυπριακή κοινότητα ότι για να υπάρξει αποκατάσταση

²³¹ Αλέξης Ηρακλείδης, *ό.π.*, σ. 113.

²³² Σία Αναγνωστοπούλου, *Τουρκικός Εκσυγχρονισμός. Ισλάμ και Τουρκοκύπριοι στη δαιδαλώδη διαδρομή του Κεμαλισμού*, Αθήνα 2004, σ. 297.

²³³ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 120.

²³⁴ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 302.

²³⁵ Παύλος Τζερμιάς, *ό.π.*, σ. 467.

της ενότητας στα πλαίσια του συνόλου του νησιού θα έπρεπε να αναγνωριστεί μία ξεχωριστή και αυτοτελής υπόσταση στους τουρκοκύπριους μέσα στα πλαίσια μιας χαλαρής ομοσπονδίας της Κυπριακής Δημοκρατίας²³⁶. Η ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού ομόσπονδου κράτους αντιμετώπισε τις προσφυγές πολλών απλών ελληνοκυπρίων σχετικά με την τύχη των περιουσιών τους, αφού πλέον αυτό ήταν η διάδοχη κατάσταση μετά την εισβολή και την βίαιη αφαίρεσή τους από τους ιδιοκτήτες. Οι προσφυγές που έγιναν εναντίον του τουρκοκυπριακού κράτους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απέδειξαν ότι αυτή η μονομερής ανακήρυξη δεν θα μπορούσε να τύχει διεθνούς αναγνώρισης με ξεκάθαρο τρόπο²³⁷. Η επιτροπή αποφάσισε ότι δεν θα μπορούσε να ανακηρυχθεί η συγκεκριμένη εδαφική οντότητα σε κράτος από τη στιγμή που τελούσε υπό τον έλεγχο των τουρκικών στρατευμάτων²³⁸. Με λίγα λόγια η αυτοαποκαλούμενη ομόσπονδη οντότητα της τουρκοκυπριακής κοινότητας κρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως ανυπόστατη²³⁹.

3.6. Οι νέες διακοινοτικές συνομιλίες

Στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχαιμ, προτείνεται κάθε κοινότητα να έχει ξεχωριστή εδαφική βάση μέσα στα πλαίσια μιας διζωνικής ομοσπονδίας και αυτό είναι κάτι που υιοθέτησαν οι ηγέτες και των δύο πλευρών, Μακάριος και Ντενκτάς. Από το 1977 μέχρι το 1979 στις συμφωνίες κορυφής σχετικά με το είδος της διζωνικότητας και το ποσοστό του εδάφους που θα περιέρχεται σε κάθε κοινότητα, καθώς και το είδος της εξουσίας τόσο της κεντρικής ομοσπονδίας, όσο και των ομόσπονδων κοινοτήτων, δεν υπήρξε κάποια ξεκάθαρη απόφαση ούτε ανάμεσα σε Μακάριο και Ντενκτάς ούτε και ανάμεσα στον τελευταίο και τον Κυπριανού. Ο Μακάριος γνώριζε ότι με την υπογραφή αυτού του είδους της συμφωνίας απομακρυνόταν από τα δεδομένα που μέχρι τότε υποστηρίζει η ελληνοκυπριακή πλευρά, αλλά υπήρχε ο κίνδυνος της απόσχισης της τουρκοκυπριακής κοινότητας κατά συνέπεια η λύση της ομοσπονδίας ήταν η μόνη διέξοδος²⁴⁰. Εκείνη την περίοδο η συμφωνία κορυφής του 1977 προανήγγειλε τη διοίκηση κάθε κοινότητας σε

²³⁶ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 280.

²³⁷ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 119.

²³⁸ Ιωσήφ Ιωσήφ, *ό.π.*, σ. 75.

²³⁹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 280.

²⁴⁰ Σωτήρης Ριζάς & Στεφανίδης Ιωάννης, *ό.π.*, σ.111.

χωριστό έδαφος, τα όρια του οποίου για κάθε κοινότητα καθορίζονται μετά από ξεχωριστές διαπραγματεύσεις²⁴¹. Με βάση το άρθρο 4 οι εξουσίες και οι λειτουργίες της κεντρικής κυβέρνησης θα ήταν τέτοιες ώστε να μπορεί να εξασφαλίζεται η ενότητα της χώρας πάντα με βάση τον δικοινοτικό χαρακτήρα του κράτους²⁴². Επίσης βασικό στοιχείο για τη λειτουργία της ομοσπονδίας αποτελούσε ουσιαστικά το αν η ελληνοκυπριακή κοινότητα που αποτελούσε την πλειοψηφία θα είχε στα χέρια της και το βάρος της λήψης αποφάσεων στο κεντρικό ομοσπονδιακό κράτος ή θα μοιραζόταν αυτή την εξουσία σε ποσοστά με την τουρκοκυπριακή κοινότητα ή θα ήταν μοιρασμένη σε δύο ίσα τμήματα²⁴³. Το ζήτημα δηλαδή ήταν αν θα είχαμε διάρκεια στο κεντρικό κράτος με την τουρκοκυπριακή κοινότητα να έχει το δικαίωμα να ανατρέπει τις όποιες αποφάσεις. Επιπλέον ένα ακόμα θέμα που έμενε να καθοριστεί ήταν το τεκμήριο της αρμοδιότητας, δηλαδή ποια δύναμη στη λήψη αποφάσεων και στη διαμόρφωση εξουσιών θα δινόταν στην κεντρική εξουσία και ποια θα δινόταν στις επιμέρους ομόσπονδες πολιτείες²⁴⁴. Ένα σημαντικό ακόμα ζήτημα ήταν και η σχέση των επιμέρους ομοσπονδιών με την κεντρική κυβέρνηση για θέματα, τα οποία δεν καθορίστηκαν με τις συμφωνίες αυτές και έμελλε να αποτελέσουν σημαντικά προβλήματα για το μέλλον²⁴⁵. Επίσης σημαντικό πρόβλημα αποτελούσε και το κατά πόσο οι δύο πλευρές είχαν τη διάθεση να συνεχίσουν να συνεργάζονται σε θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο, αφού με βάση το δικοινοτικό χαρακτήρα του κράτους θα δημιουργούνταν προβλήματα όσον αφορά τις επιμέρους αποφάσεις και τις εξουσίες του κεντρικού κράτους σε σχέση με τις επιμέρους ομόσπονδες κοινότητες. Βασικό στοιχείο επίσης αποτελούσε το εδαφικό, αφού η ελληνοκυπριακή πλευρά επιθυμούσε να περιοριστεί η τουρκοκυπριακή ενότητα κοινότητα σε μία περιοχή που δεν θα ξεπερνούσε το 25% της του συνολικού εδάφους του νησιού²⁴⁶. Σε γενικές γραμμές η συμφωνία του 1977 αποτελούσε τη συνισταμένη των πιέσεων που δεχόταν η ελληνοκυπριακή πλευρά για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την περίπτωση της απόσχισής και να αποδεχτεί την ομοσπονδία²⁴⁷. Οι τουρκοκύπριοι δεν υπήρχε περίπτωση να μουν σε διαπραγματεύσεις χωρίς να

²⁴¹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 468.

²⁴² Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 281.

²⁴³ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 304.

²⁴⁴ Νίκος Τριμικλιιώτης, *Η διαλεκτική του Έθνους-Κράτους και το καθεστώς της εξαίρεσης.*, Αθήνα 2010, σ. 160.

²⁴⁵ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 119.

²⁴⁶ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 305.

²⁴⁷ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 282.

υπάρχει η δεδομένη αποδοχή από την πλευρά του ελληνοκυπρίων για σύσταση ομοσπονδίας, δηλαδή να τους αποδεχτούν ως ισότιμους εταίρους²⁴⁸. Σε αυτές τις προτάσεις οι ελληνοκύπριοι αντέτειναν το επιχείρημα ότι αποτελούσαν την συντριπτική πλειοψηφία στο σύνολο της επικράτειας και επομένως η δυσανάλογη εξουσία των τουρκοκυπρίων σε σχέση με την αριθμητική τους δύναμη θα ισοδυναμούσε με κατάσταση ομηρίας της κοινότητάς τους από την μειοψηφία. Οι τουρκοκύπριοι, επειδή γνώριζαν ότι πληθυσμιακά μπορούσαν να διεκδικήσουν μέχρι το 18% της επικράτειας, προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να εξασφαλίσουν δική τους διοίκηση είτε σε ένα ενιαίο κράτος που θα είχε συνταγματικές ασφαλιστικές δικλίδες είτε σε ένα ξεχωριστό έδαφος που θα είχε δική του οργάνωση και πολίτευμα²⁴⁹. Εννοείται ότι αυτές οι διεκδικήσεις των τουρκοκυπρίων οφείλονταν τόσο στην τουρκική εισβολή, όσο και στο γεγονός ότι είχαν αποκτήσει ενισχυμένα δικαιώματα λόγω των διεθνών εγγυήσεων²⁵⁰.

Οι εξουσίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων, καθώς επίσης και του κεντρικού κράτους στον εξωτερικό και τον εσωτερικό τομέα, ήταν οι λεπτομέρειες που αποτελούσαν το υπόβαθρο των συνομιλιών για τον καθορισμό του πλαισίου της συνομοσπονδίας. Βέβαια αυτές οι διατάξεις δεν αφορούσαν αυτά που είχαν συμφωνηθεί ήδη από το 1977 με τη συμφωνία κορυφής. Ανεξαρτήτως των ασαφειών που μπορεί να υπήρχαν ήταν σίγουρο ότι οι νέες διατάξεις ήταν περισσότερο εξειδικευμένες και λεπτομερείς. Έτσι λοιπόν το 1979 επιτεύχθηκε η δεύτερη κατά σειρά συμφωνία, η οποία είχε σαν στόχο η ελληνοκυπριακή πλευρά να αποκτήσει σύντομες ωφέλειες από αυτή τη συμφωνία, όπως την επιστροφή της Αμμοχώστου ως αντάλλαγμα για την απόφαση της οριστικής ομοσπονδίας²⁵¹. Αυτές οι συμφωνίες κορυφής του 1977 και 1979 ήταν απαραίτητες για να σταματήσουν οι αποσχιστικές τάσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς. Οι προτάσεις που υπέβαλαν οι τουρκοκύπριοι το 1978 ουσιαστικά προέβλεπαν την ίδρυση μιας δικοινοτικής διζωνικής ομοσπονδίας που απαρτιζόταν από την τουρκοκυπριακή ομοσπονδιακή πολιτεία και από την αντίστοιχη ελληνοκυπριακή²⁵². Η κεντρική κυβέρνηση θα αποτελείται από τους προέδρους των δύο αυτών ομοσπονδιών με τη συμμετοχή και άλλων πολιτικών και η νομοθετική εξουσία θα ασκείται από τα αντίστοιχα κοινοβούλια αυτών. Οι

²⁴⁸ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 469.

²⁴⁹ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 120.

²⁵⁰ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 305.

²⁵¹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 285.

²⁵² Νίκος Τριμικλιιώτη, *ό.π.*, σ. 173.

εξουσίες που δεν περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητες της κεντρικής κυβέρνησης θα μοιράζονταν στις κοινοτικές ομοσπονδίες. Πρόκειται δηλαδή για ένα συνδυασμό χαλαρής ομοσπονδίας και ανάδειξης του κυρίαρχου ρόλου που ήθελαν να διαδραματίσουν οι πολιτείες στον σχηματισμό και την άσκηση της ομοσπονδιακής εξουσίας. Οι τουρκοκύπριοι κράτησαν τη στάση αυτή σταθερά και μάλιστα συνεχώς επιτύχαναν να ενσωματώνονται νέα διαδοχικά στοιχεία της συγκυριαρχίας και των αρμοδιοτήτων των δύο πλευρών. Οι προτάσεις αυτές όμως συνεχώς απορρίπτονταν από την ελληνοκυπριακή πλευρά και μάλιστα τύγχαναν εντόνων αποδοκιμασιών²⁵³.

Το αποτέλεσμα ήταν ότι είχαμε συνεχείς ανταλλαγές προτάσεων ανάμεσα στις οποίες υπήρχαν και αυτές που προέβλεπαν την παραμονή των Βαρωσίων στην τουρκοκυπριακή πλευρά ή τη δυνατότητα επιστροφής των ελληνοκυπρίων που εκτοπίστηκαν από αυτή την πόλη. Εξαιτίας των διπλωματικών προσπαθειών της Λευκωσίας εγκρίθηκε το ψήφισμα 33/15 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στις 9 Νοεμβρίου του 1978, με το οποίο τα δύο μέρη καλούνταν να απέχουν από μονομερείς ενέργειες που θα είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή των διακοινοτικών συνομιλιών²⁵⁴. Επίσης το ψήφισμα απεύθυνε έκκληση προς τις ξένες δυνάμεις να αποχωρήσουν και καλούσε τα δύο μέρη να δείξουν σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και να αναλάβουν προσπάθειες για την επιστροφή των εκτοπισθέντων στις εστίες τους. Το πιο βασικό όμως ήταν ότι το ψήφισμα αυτό καλούσε και τις δύο πλευρές να απέχουν από οποιαδήποτε μονομερή ενέργεια που θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την προοπτική μιας βιώσιμης λύσης για το Κυπριακό. Η Γενική Συνέλευση ταυτόχρονα δεσμευόταν να εντάξει το Κυπριακό ζήτημα στα θέματα που προορίζονταν για συνεχή παρακολούθηση και συζήτηση. Με τον τρόπο αυτό η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ επικύρωνε τη στάση του διεθνούς οργανισμού ότι το Κυπριακό αποτελούσε ένα διεθνές ζήτημα και από την άλλη ότι αυτό θα ήταν υπό τη συνεχή του επίβλεψη²⁵⁵. Η ελληνοκυπριακή πλευρά θεωρούσε ότι στη φάση αυτή η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ θα στεκόταν ισχυρή σύμμαχος για την εγγύηση της ασφάλειας των ελληνοκυπρίων και ότι από την άλλη το κυπριακό θα έμπαινε σε τροχιά επίλυσης υπό την προστασία του διεθνούς δικαίου και των αποφάσεων του διεθνούς οργανισμού²⁵⁶.

²⁵³ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 281.

²⁵⁴ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 470.

²⁵⁵ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 285.

²⁵⁶ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. σ. 121.

Η Τουρκία φυσικά ήταν αντίθετη σε κάθε τέτοιο ψήφισμα²⁵⁷. Μάλιστα την ίδια στιγμή παράλληλα με την απόφαση του ΟΗΕ Αμερικανοί, Βρετανοί και Καναδοί είχαν από την πλευρά τους συντάξει ένα σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος υπό την ονομασία ABC από τα αρχικά των χωρών που είχαν αναλάβει αυτήν την πρωτοβουλία. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε ομοσπονδία των δύο κοινοτήτων και ξεχωριστό έδαφος για την κάθε μία, στα πλαίσια του οποίου θα κατοικούσαν ξεχωριστοί ομοεθνείς πληθυσμοί προς την συγκεκριμένη ομόσπονδη πολιτεία. Ακολουθώντας τις βασικές αρχές των σχεδίων του ΟΗΕ για εδαφική ενότητα, ενιαία κυριαρχία και ανεξαρτησία και απαγόρευση της ένωσης ή της απόσχισης, το σχέδιο αυτό έκανε επίσης λόγο για την ύπαρξη δύο ξεχωριστών κοινοβουλευτικών συστημάτων. Η διαφορετική προσέγγιση του σχεδίου έγκειται στο γεγονός ότι με εξαίρεση την άνω Βουλή, η εκπροσώπηση στα υπόλοιπα όργανα της ομοσπονδίας θα ακολουθούσε την αναλογία του πληθυσμού. Μάλιστα για να εξασφαλιστεί η ενότητα του κράτους προβλεπόταν δημιουργία ενός κατάλληλου οργάνου που θα είχε ως στόχο το συντονισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Τέλος προβλεπόταν με βάση το σχέδιο ABC η παραχώρηση εδάφους στην ελληνοκυπριακή κοινότητα²⁵⁸. Είναι εμφανές ότι το σχέδιο αυτό, το οποίο συντάχθηκε από τις τρεις ισχυρότερες χώρες του NATO, ήταν συμφέρον για την ελληνοκυπριακή πλευρά και για το λόγο αυτό προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των τουρκοκυπρίων, οι οποίοι το απέρριψαν. Από την άλλη και η ελληνοκυπριακή πλευρά θεώρησε ότι το εν λόγω σχέδιο δεν θα μπορούσε ποτέ να εφαρμοστεί, αφού ήταν απόρροια της προσπάθειας των δυτικών χωρών να το επιβάλουν²⁵⁹.

Στα 1979 οι δύο ηγέτες των κοινοτήτων Ραούφ Ντενκτάς και Σπύρος Κυπριανού, ο οποίος διαδέχτηκε το Μακάριο στην προεδρία, συνέχισαν τις προσπάθειες για τη σύσταση της συνομοσπονδίας υιοθετώντας στις 18 με 19 Μαΐου το κείμενο των 10 σημείων, τα οποία προέβλεπαν επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών στις 15 Ιουνίου 1979. Η βάση αυτών των συνομιλιών θα ήταν οι βασικές γραμμές του Μακαρίου και του Ντενκτάς, όπως αυτές είχαν τεθεί το Φεβρουάριο του 1977 και με βάση τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών στο Κυπριακό ζήτημα να υπάρχει σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών

²⁵⁷ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 308.

²⁵⁸ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 285.

²⁵⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 472.

όλων των πολιτών της Κυριακής Δημοκρατίας²⁶⁰. Οι συνομιλίες καλούνταν να αντιμετωπίσουν όλες τις εδαφικές και συνταγματικές παραμέτρους. Προτεραιότητα έπρεπε να δοθεί στην επανεγκατάσταση των εκτοπισμένων από την πόλη των Βαρωσίων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και να γίνει μία προσπάθεια για την επίλυση των εδαφικών διεκδικήσεων και των δύο πλευρών. Συμφωνήθηκε επίσης η αποχή από κάθε μονομερή ενέργεια και από τις δύο κοινότητες, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποτυχία των συνομιλιών. Μάλιστα οι δύο ηγέτες συμφώνησαν να προβούν στην υιοθέτηση ειδικών μέτρων που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αποκατάσταση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων και στην επιστροφή στην κανονικότητα. Δεσμεύονταν επίσης ότι η αποστρατιωτικοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας και η ανεξαρτησία της, η κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα και ο ανεξάρτητος χαρακτήρας της Κυπριακής Δημοκρατίας θα εξασφαλιστούν επαρκώς εναντίον της ένωσης οποιασδήποτε μορφής με άλλη χώρα και εναντίον κάθε μορφής απόσχισης. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξάγονται με συνεχιζόμενο και διαρκή τρόπο, ώστε να αποφεύγεται η καθυστέρηση και τέλος οι διακοινοτικές συνομιλίες θα πραγματοποιούνται στην Λευκωσία. Πρόκειται δηλαδή για μία σειρά υποχρεώσεων, οι οποίες θα ακολουθούσαν το πνεύμα των συμφωνιών του 1977 και θα οδηγούσαν στην θέσπιση μέτρων εμπιστοσύνης²⁶¹. Και οι δύο συμφωνίες του 1977 και του 1979 δεν δίνουν λύση σε θέματα που αφορούν την ομοσπονδία, αλλά θέτουν ως αντικειμενικό στόχο τη σύστασή της. Ουσιαστικά σε αυτές τίθεται ένα γενικότερο πλαίσιο με σκοπό στο μέλλον να συζητηθούν οι υπόλοιπες λεπτομέρειες²⁶². Με βάση λοιπόν τις συμφωνίες αυτές προκύπτουν δύο ειδών οδηγίες. Ως προς τις υποχρεώσεις έχουμε τρεις κατηγορίες. Αρχικά δηλαδή οι ηγέτες συμφωνούν για τη σύσταση ομοσπονδίας. Έπειτα ότι η ομοσπονδία αυτή θα αποτελείται από δύο κοινότητες και ότι η καθεμία θα διοικεί το έδαφος που της αναλογεί και τρίτον ότι οι εξουσίες, οι λειτουργίες και η φύση της ομοσπονδίας θα εγγυηθεί την ενότητα της χώρας²⁶³. Ως προς το είδος των διαδικαστικών προϋποθέσεων οι δύο ηγέτες συμφώνησαν να αναλάβουν διαπραγματεύσεις, ώστε να πραγματοποιηθεί η ομοσπονδία, αφού με αυτό τον τρόπο θα δημιουργούσαν το στοιχείο της υποχρέωσης. Μάλιστα οι δύο ηγέτες έδωσαν σαφείς οδηγίες προς τις αντιπροσωπείες των δύο κοινοτήτων στη διάρκεια αυτών των διαπραγματεύσεων και

²⁶⁰ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. 123.

²⁶¹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 474.

²⁶² Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 306.

²⁶³ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 287.

δεσμεύονταν να καθορίσουν τις εξουσίες της ομοσπονδίας και τις ελευθερίες που θα αποτελούσαν την εγγύηση της ενότητας μέσα από την ελεύθερη διακίνηση των ανθρώπων στις δύο περιφέρειες.²⁶⁴ Παράλληλα επιβάλλεται η υποχρέωση οι κοινότητες να αναλάβουν μελλοντικές διαπραγματεύσεις, ώστε να λυθούν τα επιμέρους ζητήματα και οι λεπτομέρειες με στόχο να πραγματοποιηθεί η μετάβαση προς την ομοσπονδία²⁶⁵.

Οι δύο αυτές συμφωνίες αποτελούσαν και δέσμευση μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων για το μελλοντικό ομοσπονδιακό στοίχημα της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη διατήρηση της ενότητας. Είναι η πρώτη φορά που πραγματοποιήθηκε η όποια προσπάθεια από κοινού και των δύο κοινοτήτων για την ολοκλήρωση και την πραγματοποίηση μιας τελικής συμφωνίας για την ίδρυση της ομοσπονδίας. Το βασικό είναι ότι οι συμφωνίες αυτές αποτελούν ταυτόχρονα και υποχρεώσεις και των δύο πλευρών για συνέχιση των δεσμεύσεων προς τη δημιουργία ομόσπονδου κράτους. Οι δύο κοινότητες ουσιαστικά δεσμεύονταν να διαπραγματευτούν και καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων δεν θα έπρεπε να προβαίνουν σε μονομερείς ενέργειες για να ανατραπεί η αρχική συμφωνία ούτε από την άλλη επιτρέπεται να προβούν σε ενέργειες, οι οποίες θα μπορούσαν να στραφούν σε βάρος της άλλης πλευράς και να μειώσουν το κύρος της²⁶⁶.

Με βάση τη συμφωνία του 1979 και τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο κοινότητες συμφωνήθηκε να λυθεί κατά προτεραιότητα το ζήτημα της Αμμοχώστου, η οποία είχε καταληφθεί από τα τουρκικά στρατεύματα. Η Αμμόχωστος, η οποία βρίσκεται αρκετά πιο πέρα από την γραμμή που προβλεπόταν ως σύνορο για την ίδρυση των δύο ομοσπονδιακών κρατών, είχε εγκαταλειφθεί από τους ελληνοκύπριους κατοίκους της μετά την εκδήλωση της δεύτερης τουρκικής εισβολής. Ωστόσο δεν κατοικήθηκε από τους τουρκοκύπριους μετά την εισβολή με σκοπό να αποτελέσει ένα διαπραγματευτικό χαρτί και να παραχωρηθεί στην ελληνοκυπριακή πλευρά με άλλου είδους ανταλλάγματα²⁶⁷. Ουσιαστικά τα Ηνωμένα Έθνη προσπαθούσαν να υπάρξει επανένωση των δύο κοινοτήτων του νησιού μέσα στα πλαίσια της θεσμικής συνύπαρξης δύο ανταγωνιστικών εθνοτήτων, οι οποίες θα οργανώνονταν σε κοινότητες. Έτσι λοιπόν αυτές οι κοινότητες θα μοιράζονταν την

²⁶⁴ Νίκος Τριμικλινώτης, *ό.π.*, σ. 184.

²⁶⁵ Ιωσήφ Ιωσήφ, *ό.π.*, σ. 89.

²⁶⁶ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 288.

²⁶⁷ Παύλος Τζερμιάς, *ό.π.*, σ. 480.

εξουσία με ένα σύστημα που θα είχε ως επίκεντρο την πολιτική ισότητα και διασφαλίζοντας ουσιαστικά την αυτοτέλειά τους σε εδαφική βάση. Πρόκειται δηλαδή για ένα σχέδιο που αποτελείται από δύο βασικούς πυλώνες χωρίς ξεχωριστό έδαφος από τη μία και από κοινού άσκηση της κεντρικής εξουσίας. Αυτό ήταν το θεσμικό πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο θα εφαρμοζόταν και σε άλλες περιπτώσεις χωρών με ανάλογα προβλήματα²⁶⁸.

Το 1980 επαναλήφθηκαν οι συνομιλίες μεταξύ των δύο πλευρών πάνω στις συμφωνίες του 1977 και 1979 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και με βάση την σταθερή στάση τους για την ομοσπονδιακή επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα θεωρούσε ότι η διαπραγμάτευση δεν αποτελούσε επιστροφή στις ιδρυτικές συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου του 1959 και ότι δεν υπήρχε περίπτωση να γίνει επαναφορά σε ένα ενιαίο κράτος. Αντίθετα η ομοσπονδία προέβλεπε την ύπαρξη δύο ισότιμων εταίρων, οι οποίοι θα θεωρούνται συνιδρυτικά μέλη της²⁶⁹. Η ισοτιμία αυτή θα φαίνεται και από την αντιπροσώπευση στα όργανα εξουσίας δηλαδή η νομοθετική εξουσία θα πραγματοποιείται από το Κοινοβούλιο και τη Γερουσία. Στο κοινοβούλιο η αντιπροσώπευση της θα γίνεται με βάση τον πληθυσμό, ενώ στη Γερουσία οι πολιτείες θα αντιπροσωπεύονται ισότιμα. Η εξουσία της κεντρικής διοίκησης θα προέρχεται από τις συστατικές πολιτείες. Σε αυτές θα ανήκει το τεκμήριο της αρμοδιότητας. Οι ελευθερίες διακίνησης, εγκατάστασης και απόκτησης περιουσιακών στοιχείων θα έχουν περιορισμούς που να επιτρέπουν την εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο κοινοτήτων σταδιακά και με βάση ένα σχέδιο που δεν θα ανατρέπει την υπεροχή του κυπριακού στοιχείου στην αντίστοιχη κοινότητα. Βασικό στοιχείο όμως των τουρκοκυπριακών θέσεων ήταν η εμμονή στην άποψη ότι η ομοσπονδία στην Κύπρο θα πρέπει να προκύψει από την *de facto* συνένωση των διοικήσεων των δύο πλευρών, όπως αυτές είχαν δημιουργηθεί από την Συνδιάσκεψη του Ιουλίου του 1974 στη Γενεύη. Επίσης υποστήριζαν ότι κάθε ομοσπονδία θα έπρεπε να είναι χαλαρή και αποκεντρωμένη, ώστε η κάθε κοινότητα να ελέγχει αποκλειστικά την περιφέρειά της και για το λόγο αυτό η ομοσπονδία δεν θα έπρεπε να επιταχυνθεί αλλά θα έπρεπε να επέλθει φυσιολογικά σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα, αφού πρώτα είχε οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο κοινοτήτων για να μπορέσει

²⁶⁸ Νίκος Τριμικλινώτης, *ό.π.*, σ. 190.

²⁶⁹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 289.

να υπάρξει και η σύνδεση στην διαχείριση του ενιαίου κράτους²⁷⁰. Σταδιακά Λοιπόν οι τουρκοκύπριοι συζητούσαν την μεταβίβαση εξουσιών από τις περιφέρειες προς την κεντρική ομοσπονδία για να μην υπάρξει η οποιαδήποτε εκμετάλλευση από την ελληνοκυπριακή πλευρά για την απόκτηση περισσότερων εξουσιών, κάτι που θα μπορούσε να προκύψει με τη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους και μιας συγκεντρωτικής ομοσπονδίας. Μάλιστα σχετικά με το εδαφικό οι τουρκοκύπριοι θεωρούσαν ότι η χώρα θα έπρεπε να χωριστεί σε βόρεια και νότια με βάση τη συνοριακή γραμμή από το Λιμνίτη έως την Πύλα και την Αμμοχώστου σε όλο το μήκος της Λευκωσίας²⁷¹. Οι τουρκοκύπριοι από την πλευρά τους θεωρούσαν ότι η ομοσπονδία θα πρέπει να έχει ενωτικό ρόλο και ότι το έδαφος θα πρέπει να είναι ενιαίο και αδιαίρετο, αφού η ομοσπονδία θα εκπροσωπεί διεθνώς την δημοκρατία. Η υπηκοότητα να είναι ενιαία και τα ανθρώπινα δικαιώματα θα βρίσκονται υπό την εγγύηση της δημοκρατίας, η οποία θα αναλάβει την εφαρμογή τους και την προστασία τους σε ολόκληρη την επικράτεια²⁷². Σε αντίθεση με τους τουρκοκύπριους οι ελληνοκύπριοι πρότειναν συγκεντρωτική ομοσπονδία με εξουσίες που αποκλειστικά θα μπορούσαν να εγγραφούν την ενότητα της χώρας και από αυτήν θα πηγάζουν οι επιμέρους εξουσίες και αρμοδιότητες που θα ασκούνται από τις επιμέρους κοινότητες. Για τους ελληνοκύπριους λοιπόν η νέα ομοσπονδία θα έπρεπε να έχει συγκεντρωτική εξουσία και κάποιες αμυδρές εξουσίες θα αποδίδονται στις επαρχίες. Για το λόγο αυτό γίνεται από την ελληνοκυπριακή πλευρά λόγος για διπεριφερειακή ομοσπονδία και όχι για διζωνική²⁷³.

Ο Πρόεδρος Κυπριανού το 1982 άρχισε να σκληραίνει τη στάση του αφήνοντας ουσιαστικά να πλανάται στην ατμόσφαιρα η άποψη ότι δεν ενδιαφέρεται για τη σύσταση της ομοσπονδίας, αλλά αντίθετα ότι επιμένει σε επιμέρους εκκρεμότητες με σκοπό να κερδίσει χρόνο και εντυπώσεις, ώστε να υπάρξει η διεθνοποίηση του Κυπριακού. Μία τέτοια κίνηση ήταν το γεγονός ότι η συζήτηση για το Κυπριακό συμπεριλήφθηκε στην ατζέντα των εργασιών της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Οι τουρκοκύπριοι δυσαρεστήθηκαν από αυτή την στάση και προχώρησαν στην τήρηση μιας εξίσου σκληρής γραμμής έναντι των συνομιλιών των δύο κοινοτήτων. Θεωρώντας ότι η ελληνική κυπριακή πλευρά επιχειρεί τον

²⁷⁰ Σία Αναγνωστοπούλου, ό.π., σ. 310.

²⁷¹ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 290-291.

²⁷² Σία Αναγνωστοπούλου, ό.π., σ. 312.

²⁷³ Νίκος Τριμικλιιώτης, ό.π., σ. 186.

αποπροσανατολισμό και την απομάκρυνση από αυτά που είχαν συμφωνηθεί στη συμφωνία κορυφής του 1979, με βάση την οποία οι δύο κοινότητες είχαν δεσμευτεί να μην προχωρήσουν σε μονομερείς ενέργειες, οι οποίες θα ανέντροπαν συνομιλίες. Ωστόσο η Κυπριακή Δημοκρατία στηριζόμενη στη διεθνή εκπροσώπηση της για τη διεθνοποίηση του Κυπριακού Ζητήματος, αφού είχε τη δυνατότητα αυτή, κατάφερε να υπάρξουν ευνοϊκές αποφάσεις από τη Γενική Συνέλευση σχετικά με την εδαφική ακεραιότητα του νησιού και την απαγόρευση του αποκλεισμού ή της απομάκρυνσης. Ουσιαστικά η ελληνοκυπριακή πλευρά προσπαθούσε να χαρακτηριστεί η κατάσταση στη βόρεια Κύπρο ως κατοχή και στη συνέχεια να απευθύνει έκκληση για την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από την Κύπρο²⁷⁴. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα επέκρινε τη συγκεκριμένη διπλωματία της Κυπριακής Δημοκρατίας θεωρώντας ότι με τον τρόπο αυτό ανατρέπονταν οι προηγούμενες συνομιλίες, αφού η ελληνοκυπριακή πλευρά προσπαθούσε να επιλύσει το ζήτημα στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και όχι στο πλαίσιο των διακοινοτικών επαφών. Ισχυρίστηκε επίσης ότι η Κυπριακή Δημοκρατία αφορά και τις δύο κοινότητες και ότι με αυτό τον τρόπο η κυβέρνηση του Κυπριανού προσπαθούσε να εδραιώσει την κυριαρχία της εμφανιζόμενη ως η μόνη εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας και με αυτό τον τρόπο να υπάρξει μεταβολή της φυσιογνωμίας της υπό ίδρυσης ομοσπονδίας από δικοινοτική σε αμιγώς ελληνική με αποτέλεσμα μετατροπή των τουρκοκυπρίων σε μία απλή μειονότητα²⁷⁵. Όμως η Κυπριακή Δημοκρατία πέτυχε την υιοθέτηση ψηφίσματος από τη Γενική Συνέλευση, με το οποίο ουσιαστικά η κυριαρχία της Δημοκρατίας εκτεινόταν σε όλη την επικράτεια. Μάλιστα το ψήφισμα του 1983 ήταν συντριπτικής πλειοψηφίας και απεύθυνε έκκληση για την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από την κυπριακή επικράτεια. Στο κείμενο του ψηφίσματος φωτογραφίζεται ξεκάθαρα για πρώτη φορά η Τουρκία ως κατοχική δύναμη, γεγονός που αντικατοπτρίζει την αποτελεσματικότητά των διπλωματικών κινήσεων της Λευκωσίας για τη διεθνοποίηση του Κυπριακού²⁷⁶. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα από την πλευρά της προειδοποίησε ότι δεν θα επιτρέψει καμία τέτοια εξέλιξη που στρεφόταν σε βάρος της και ανέντροπε ουσιαστικά τις προηγούμενες συμφωνίες. Για το λόγο αυτό αρνήθηκε να συνεχίσει τις διακοινοτικές επαφές ανακοινώνοντας την πρόθεση για την ανακήρυξη ανεξάρτητου κυπριακού κράτους. Με τον τρόπο αυτό οι

²⁷⁴ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 291-292.

²⁷⁵ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 312.

²⁷⁶ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 522.

τουρκοκύπριοι ήθελα να πιέσουν τους ελληνοκύπριους για τη σύσταση της ομοσπονδίας, όπως αυτή είχε προβλεφτεί με βάση τις προηγούμενες συμφωνίες του 1977 και 1979. Η ανυποχώρητη στάση του Κυπριανού, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν επιθυμούσε την οριστική λύση του ζητήματος με βάση τα συμφωνηθέντα, έδωσε στους τουρκοκύπριους επιχείρημα για την αποχώρησή τους από τις συνομιλίες, Αφού δεν υπήρχε πλέον κανένας λόγος για τη συνέχισή τους²⁷⁷. Πρόκειται για μία λανθασμένη εκτίμηση των τουρκοκυπρίων, αφού η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν θα είχε τη δυνατότητα να υπερισχύσει σε βάρος τους και παράλληλα δεν αποσκοπούσε στο να αναλάβει ως εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κάθε φορά όμως που οι ελληνοκύπριοι σκλήρυναν τη στάση τους, οι τουρκοκύπριοι απειλούσαν με ενέργειες που ουσιαστικά τους οδηγούσαν κοντά στην Τουρκία. Με αυτό τον τρόπο και αυτή την φορά ερμηνεύτηκαν οι αντιδράσεις των ελληνοκυπρίων και καταλήξαμε στην αποχώρηση των τουρκοκυπρίων από τις διακοινοτικές συνομιλίες²⁷⁸.

3.7. Η μονομερής ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού κράτους

Έτσι η τουρκοκυπριακή κοινότητα στις 15 Νοεμβρίου του 1983 προέβη σε μονομερή ανακήρυξη της Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου και παράλληλα στις 17 Ιουνίου του ίδιου έτους διακήρυξε την αυτοδιάθεση του τουρκικού πληθυσμού της Κύπρου. Η ανακήρυξη της ανεξάρτητης δημοκρατίας συνοδεύτηκε από τη διακήρυξη του τουρκοκύπριου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς ότι με βάση αυτή την ενέργεια γίνεται μία προσπάθεια για την εδραίωση διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας. Μάλιστα με επιστολή στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών προσπάθησε να εξηγήσει ότι αυτή η μονομερής ανακήρυξη ήταν η μόνη επιλογή που είχαν οι τουρκοκύπριοι για να επιτύχουν την ισότιμη εταιρική σχέση με την ελληνοκυπριακή κοινότητα σε μία ανεξάρτητη και κυρίαρχη Κυπριακή Δημοκρατία και για να μην πραγματοποιηθεί εποίκιση από την Ελλάδα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε τη χαρακτηριστική προσπάθεια αποφυγής οποιασδήποτε δήλωσης σχετικά με την απομάκρυνση από τη συνεταιριστική σχέση. Αντίθετα βλέπουμε ότι ο τουρκοκύπριος ηγέτης επιμένει στη διακήρυξη για μία ομοσπονδιακή Κυπριακή Δημοκρατία από δύο ισότιμα κυρίαρχα κράτη, υπό την εξουσία των

²⁷⁷ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σ. 293.

²⁷⁸ Σία Αναγνωστοπούλου, ό.π., σ. 313.

οποίων η χώρα θα αντλεί τη νομική της υπόσταση²⁷⁹. Ουσιαστικά ο Ραούφ Ντενκτάς έκανε μία προσπάθεια να παρουσιάσει την ανακήρυξη ως μία προσπάθεια έκφρασης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης της τουρκοκυπριακής κοινότητας και ως ένα έσχατο μέσο για τη διατήρηση του δικοινοτικού χαρακτήρα της υπό ίδρυση ομοσπονδίας σε αντίθεση με την προσπάθεια της Κυπριακής Δημοκρατίας για τη διατήρηση του μονοπωλίου της εξουσίας από την ελληνοκυπριακή πλευρά²⁸⁰. Για το λόγο αυτό η ανακήρυξη του ανεξάρτητου κράτους αποτελούσε απαίτηση του πληθυσμού των τουρκοκυπρίων για να μπορέσει η κοινότητα να έχει το δικό της έδαφος και τη δική της υπόσταση στο διεθνές περιβάλλον. Οι τουρκοκύπριοι δεν χαρακτήρισαν αυτή την ενέργεια ως απόσχιση θεωρώντας ότι από το 1964 η Κυπριακή Δημοκρατία είχε πάψει να είναι αντιπροσωπευτική, αφού ουσιαστικά εκπροσωπούσε μόνο την ελληνοκυπριακή πλευρά. Και γι' αυτό έπρεπε να δημιουργηθεί μία νέα πατρίδα για αυτούς. Με βάση τις δηλώσεις του τουρκοκύπριου ηγέτη γίνεται κατανοητό ότι αυτή η ενέργεια αποτελούσε μία προσπάθεια για ενίσχυση της διαπραγματευτικής θέσης των τουρκοκυπρίων όσον αφορά το θέμα της ομοσπονδίας²⁸¹. Η βασική διαφορά ανάμεσα το 1960 και το 1983 για τους τουρκοκύπριους ήταν ότι το 1960 το ενιαίο κράτος ιδρύθηκε από δύο κοινότητες ως λειτουργική ομοσπονδία εξαιτίας του έντονου δικαιοδοτικού χαρακτήρα, ενώ αντίθετα το 1983 η σχεδιαζόμενη ομοσπονδία θα προερχόταν από δύο ξεχωριστά κράτη. Ταυτόχρονα η τουρκοκυπριακή κοινότητα προσπαθούσε να εμφανίσει την Κυπριακή Δημοκρατία ως ελληνοκυπριακή κυβέρνηση που εκπροσωπούσε μόνο τα δύο τρίτα του νησιού χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η τουρκική κοινότητα. Όπως είδαμε βασικό επιχείρημα των τουρκοκυπρίων αποτελούσε η άποψη ότι η συνταγματική τάξη είχε διαταραχτεί και ότι μετά το 1963 είχαν μείνει εκτός νομικής εκπροσώπησης. Επίσης θεωρούσαν ότι η ανακήρυξη ήταν αποτέλεσμα της στρατιωτικής επιχείρησης του 1974, η οποία συνιστούσε επέμβαση προβλεπόμενη από τη συνθήκη εγγύησης του 1959²⁸².

Αντίθετα με την τουρκική πλευρά βέβαια παρά το γεγονός ότι ορισμένα από τα επιχειρήματα των τουρκοκυπρίων έχουν νομική βάση το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε διαφορετική άποψη. Η μονομερής αυτή ενέργεια της τουρκοκυπριακής πλευράς

²⁷⁹ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σσ. 293-294.

²⁸⁰ Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 317.

²⁸¹ Νίκος Τριμικλιιώτης, *ό.π.*, σ. 212.

²⁸² Σία Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 320.

με την ανακήρυξη του ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους ουσιαστικά κατέστρεψε το κλίμα εμπιστοσύνης που προσπάθησε να δημιουργήσει ο ΟΗΕ μεταξύ των δύο κοινοτήτων από το 1977 και μετά, ιδιαίτερα ύστερα από τη δέσμευση και των δύο ηγετών για τη συνέχιση των συνομιλιών με σκοπό την ίδρυση της ομοσπονδίας. Μάλιστα οι δύο ηγέτες είχαν δεσμευτεί ότι δεν θα επέστρεφαν στις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου του 1959 και δεν θα προκαλούσαν την μονομερή ανατροπή της διαδικασίας διαπραγμάτευσης. Κάτι τέτοιο βέβαια συνέβη με την μονομερή ανακήρυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, αφού πλέον η δυνατότητα της ομοσπονδίας απομακρυνόταν. Οι τουρκοκύπριοι δεν επέδειξαν πνεύμα καλής πίστης και θέλησης σε μία διαδικασία που ήταν ούτως ή άλλως χρονοβόρα και παράλληλα αδιαφόρησαν για τις δεσμευτικές αποφάσεις των οργάνων του ΟΗΕ που καλούσαν τα δύο μέρη, άρα και την Τουρκία, σε αποφυγή οποιωνδήποτε ενεργειών που θα μπορούσαν να διαταράξουν την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας²⁸³. Το αποτέλεσμα λοιπόν ήταν ότι σύσσωμη η διεθνής κοινότητα κήρυξε την απόπειρα για την ίδρυση της κυπριακής δημοκρατίας ως νομικά άκυρη και ανυπόστατη ζητώντας από τους τουρκοκύπριους να αναιρέσουν αυτή την απόφαση. Το αρμόδιο Συμβούλιο Ασφαλείας στηριζόμενο στο διεθνές δίκαιο απέρριψε κάθε αποσχιστική ενέργεια που θα μπορούσε να διαταράξει την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Φυσικά πολύ περισσότερο σε αυτή την περίπτωση από τη στιγμή που η ενέργεια αυτή των τουρκοκυπρίων σήμαινε την απόσπαση εδαφών από την Κυπριακή Δημοκρατία με βάση την τουρκική εισβολή και τη συνεχιζόμενη ύπαρξη ξένων στρατευμάτων σε αυτά. Και για αυτό το λόγο δεν έγιναν δεκτά τα επιχειρήματα των τουρκοκυπρίων για τη δικαιολόγηση της προσπάθειας απόσχισης περί οικονομικής εκμετάλλευσης και ρατσιστικής διάκρισης σε βάρος τους, καθώς και για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι λοιπόν το Συμβούλιο Ασφαλείας με απόφαση που πάρθηκε στις 18 Νοεμβρίου του 1983, αφού αρχικά εξέφρασε τη θλίψη του για τις ενέργειες αυτές τουρκοκυπρίων, καταδίκασε τη μονομερή ανακήρυξη και έκρινε αυτή την ενέργεια ανυπόστατη κάνοντας έκκληση για την ανάκλησή της. Παράλληλα στο ίδιο ψήφισμα γίνεται έκκληση προς όλα τα κράτη που συμμετέχουν στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και προς τον Γενικό Γραμματέα να υπάρξει σεβασμός της κυριότητας και της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας και να μην αναγνωριστεί άλλο κράτος εκτός από αυτή.

²⁸³ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σσ. 294-295.

Με βάση αυτή την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας όλα τα κράτη ήταν υποχρεωμένα να μην προχωρήσουν στην αναγνώριση της τουρκοκυπριακής δημοκρατίας²⁸⁴.

Από την άλλη η Τουρκία προχώρησε στη μονομερή αναγνώριση της τουρκοκυπριακής δημοκρατίας αποτελώντας ουσιαστικά τη μόνη χώρα που το έκανε και στη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με την αποστολή και ανταλλαγή πρεσβευτών. Στις 11 Μαΐου του 1984 μία νέα απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας επανέλαβε τη σταθερή του θέση για τη μη αναγνώριση του τουρκοκυπριακού κράτους και την παράλληλη προσπάθεια για την αναγνώριση και το σεβασμό της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας καλώντας τη διεθνή κοινότητα να την αναγνωρίσει ως το μόνο κυρίαρχο κράτος της Κύπρου²⁸⁵. Με αυτό τον τρόπο το Συμβούλιο Ασφαλείας καταδικάζει τις ενέργειες αυτές των τουρκοκυπρίων και παράλληλα θεωρεί ότι δεν θα πρέπει να αναγνωριστεί κανένα άλλο κράτος πλέον της Κυπριακής Δημοκρατίας αναθέτοντας στον Γενικό Γραμματέα του οργανισμού την εφαρμογή της απόφασης, αφού η μονομερής ανακήρυξη της τουρκοκυπριακής πλευράς θεωρήθηκε ως προσπάθεια απόσχισης. Παράλληλα το Συμβούλιο Ασφαλείας επιφυλάχθηκε για την υιοθέτηση κυρώσεων εναντίον των τουρκοκυπρίων με σκοπό να αναιρέσουν αυτή την απόφαση και να επανέλθουν στο τραπέζι των συνομιλιών²⁸⁶. Οι τουρκοκύπριοι από την πλευρά τους προσπάθησαν με διάφορες πλαγιές διπλωματικές κινήσεις να νομιμοποιήσουν τη σύσταση της ανεξάρτητης δημοκρατίας και να επιτύχουν μεμονωμένη αναγνώριση από άλλα κράτη μέσω των οικονομικών συναλλαγών, ωστόσο οποιαδήποτε αναγνώριση από μεμονωμένο κράτος θα θεωρείτο παράνομη με βάση το κοινοτικό δίκαιο²⁸⁷.

Η μη αναγνώριση του τουρκοκυπριακού κράτους από το Συμβούλιο Ασφαλείας ήταν το πρώτο μέτρο με στόχο την ακύρωση της μονομερούς ανακήρυξης. Σκοπός ήταν να εξαναγκαστεί η τουρκοκυπριακή κοινότητα μέσα από τον διεθνή της αποκλεισμό να ακυρώσει αυτή την ενέργεια, αφού δεν θα μπορούσε ποτέ να αποκτήσει νομική υπόσταση σε διεθνές επίπεδο. Άλλωστε με αυτό τον τρόπο θα έπρεπε η τουρκοκυπριακή πλευρά να συνειδητοποιήσει ότι η μόνη της επιλογή θα

²⁸⁴ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 296.

²⁸⁵ Μιχάλης Μιχαήλ, *ό.π.*, σ. 176.

²⁸⁶ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σ. 536.

²⁸⁷ Νίκος Τριμικλιγιώτης, *ό.π.*, σ. 221.

ήταν η διαπραγμάτευση με την ελληνοκυπριακή πλευρά για τη σύσταση ομοσπονδίας. Ταυτόχρονα το Συμβούλιο Ασφαλείας διέταξε την Τουρκία να μην ενθαρρύνει τέτοιου είδους μεταβολές και προς αυτή την κατεύθυνση υποχρέωνε όλα τα κράτη να λειτουργήσουν με ανάλογο τρόπο αναγνωρίζοντας ως μοναδικό κράτος της Κύπρου την Κυπριακή Δημοκρατία αποκλείοντας την τουρκοκυπριακή πλευρά²⁸⁸.

Επιπλέον βασικός στόχος του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν να μην αποκτήσει η τουρκοκυπριακή πλευρά αναβαθμισμένο ρόλο με αποτέλεσμα να αλλάξουν οι προϋποθέσεις της σύστασης της ομοσπονδίας. Άρα λοιπόν η απόφαση του Συμβουλίου ασφαλείας έχει διπλό στόχο, από τη μία να ακυρώσει την μεμονωμένη ενέργεια διατηρώντας ουσιαστικά τα συμφωνημένα και από την άλλη να μην υπάρξει ανατροπή των υφιστάμενων αναλογιών με αναβάθμιση του ρόλου των τουρκοκυπρίων. Μάλιστα υπάρχει και μία πρωτοτυπία που έγκειται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά το Συμβούλιο Ασφαλείας καταδικάζει την τουρκοκυπριακή κοινότητα χωρίς αυτή να θεωρείται φορέας της διεθνούς πολιτικής και ζητά και από άλλα κράτη να ακολουθήσουν αυτή την τακτική έχοντας ως στόχο ένα κράτος, το οποίο παραβιάζει το διεθνές δίκαιο. Από την απαίτηση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την αναγνώριση μόνο της κυπριακής δημοκρατίας η μόνη χώρα που δεν την εφάρμοσε ήταν η Τουρκία και μάλιστα χωρίς κυρώσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας πήρε μία απόφαση για την αποτροπή της απόσυρσης χωρίς όμως να υπάρξει ταυτόχρονη καταδίκη της Τουρκίας. Ο βασικός στόχος ήταν να μην υπάρξει μία νέα αντιπαράθεση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με επίκεντρο τις δύο κοινότητες στην Κύπρο²⁸⁹.

Σε όλη την τη διάρκεια το γεγονός στο Κυπριακό Ζήτημα το Συμβούλιο Ασφαλείας κράτησε μία πολύ συντηρητική στάση με ελάχιστες ενέργειες προς την πλευρά εκείνη που καταπατούσε τα συμφωνηθέντα και δη προς την Τουρκία. Αυτό βέβαια δεν συνέβη στην περίπτωση του Ιράκ, όπου εξάντλησε όλα τα προβλεπόμενα για την αποκατάσταση της κυριαρχίας του Κουβέιτ. Προσπάθησε όμως να ικανοποιηθεί και η ελληνική πλευρά με την υιοθέτηση κοινοτικών μέτρων χωρίς όμως να προχωρήσει στην υιοθέτηση άλλων πρακτικών συνεπειών. Βέβαια το

²⁸⁸ Πέτρος Λιάκουρας, *ό.π.*, σ. 297.

²⁸⁹ Παύλος Τζεργιάς, *ό.π.*, σσ. 561-564.

ακυρωτικό μέτρο του Συμβουλίου Ασφαλείας αποτέλεσε τη βάση για την υιοθέτηση οικονομικών κυρώσεων προς την τουρκοκυπριακή πλευρά, αφού ο οικονομικός αποκλεισμός της από το διεθνές περιβάλλον είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή της οικονομίας του τουρκοκυπριακού κράτους²⁹⁰.

Η Ελλάδα ως συμπαραστάτης της Κυπριακής Δημοκρατίας εξυπακούεται ότι δεν συνήψε διπλωματικές σχέσεις με την τουρκοκυπριακή δημοκρατία, αφού άλλωστε μόνο η Τουρκία το έπραξε αυτό. Από την άλλη διατήρησε διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία παρά το γεγονός ότι ήταν η μόνη χώρα που προέβη σε πράξη αναγνώρισης. Έτσι δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι η Ελλάδα θα σταθεί μόνιμα εμπόδιο στην είσοδο της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθ' όλη τη διάρκεια του 1990 και ότι εμπόδισε την ισχύ του χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου. Μάλιστα η Ελλάδα πρωτοστάτησε στη σύνοδο κορυφής Λουξεμβούργου του 1997, έτσι ώστε τελικά η Τουρκία να μη συμπεριληφθεί στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁹¹. Μόνο όταν η Ελλάδα κατέληξε σε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία απέσυρε τις αντιρρήσεις της στη ροή του χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου²⁹². Το 2005 και πάλι οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ πέρασαν μία ακόμα δοκιμασία, αφού κλήθηκε να συνάψει πρωτόκολλο με όλες τις χώρες, ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβανόταν και η Κυπριακή Δημοκρατία και κατά συνέπεια τέθηκε το ζήτημα της αναγνώρισης του τουρκοκυπριακού κράτους. Οι κυρώσεις από μέρους της Ελλάδας προς την Τουρκία για την αναγνώριση του τουρκοκυπριακού Κράτους πέτυχαν μόνο κατά το ήμισυ τον στόχο τους, δηλαδή δεν εμπόδισαν την Τουρκία να συνεχίσει να υποστηρίζει την τουρκοκυπριακή δημοκρατία, ενώ παράλληλα απέτυχε η προσπάθεια αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Τουρκία. Το θετικό που προέκυψε από τη συγκεκριμένη στάση της Ελλάδας ήταν η είσοδος Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς αυτό να σημαίνει ότι συμπεριλαμβανόταν και η βόρεια Κύπρος, αφού δεν θεωρείτο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας²⁹³. Για το λόγο αυτό η ελληνοκυπριακή πλευρά θεωρεί ότι τα εδάφη που βρίσκονται στην επικράτεια του τουρκοκυπριακού κράτους είναι κατεχόμενα

²⁹⁰ Ιωσήφ Ιωσήφ, ό.π., σ. 143.

²⁹¹ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σ. 298.

²⁹² Μιχάλης Μιχαήλ, ό.π., σ. σ. 185.

²⁹³ Σία Αναγνωστοπούλου, ό.π., σ. 325.

λόγω της εισβολής και με τον όρο αυτό αναφέρεται σε αυτά, ενώ το τουρκοκυπριακό κράτος το αποκαλεί «ψευδοκράτος».

Με το θέμα της διεθνούς αναγνώρισης του κυπριακού κράτους και της νομικής του υπόστασης ασχολήθηκαν και τα δικαιοδοτικά όργανα του Στρασβούργου. Έτσι με βάση τις αποφάσεις που εξέδωσε η επιτροπή υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1977 και το 1983 και με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 2001 κρίθηκε ότι για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1950 στη βόρεια Κύπρο υπεύθυνη είναι η Τουρκία, η οποία με την παρουσία της εκεί είναι υπεύθυνη για την κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου. Παράλληλα όμως δεν αποδίδονται ευθύνες στην τουρκοκυπριακή πλευρά αλλά με έμφαση τονίζεται από το Δικαστήριο του Στρασβούργου η κατοχή της Τουρκίας. Αυτή είναι μία απόφαση, η οποία συμφωνεί με την ανάλογη του Συμβουλίου ασφαλείας θεωρώντας ότι οι ελληνοκύπριοι απομακρύνθηκαν από τις εστίες τους ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής και κατά συνέπεια στερήθηκαν των περιουσιών τους και άλλων δικαιωμάτων. Για το λόγο αυτό μάλιστα το δικαστήριο δικαίωσε τις προσφυγές μεμονωμένων ελληνοκυπρίων, οι οποίοι κατέφυγαν στο διεθνές δίκαιο εναντίον της Τουρκίας, αφού θεώρησε ότι η τελευταία παρανόμως κατέχει το βόρειο τμήμα της Κύπρου²⁹⁴.

3.8. Συνέπειες της τουρκικής εισβολής

Τα αποτελέσματα της τουρκικής εισβολής ήταν καταστροφικά. Το 37% των κυπριακών εδαφών πέρασε στην κατοχή της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Μάλιστα πρόκειται για εδάφη που ήταν από τα πιο εύφορα και πλούσια περιλαμβάνοντας τα μεγαλύτερα τουριστικά παραθαλάσσια θέρετρα της Αμμοχώστου και της Κερύνειας με αποτέλεσμα το 70% της οικονομίας της Κύπρου να περάσει στα χέρια των τουρκοκυπρίων. Εξαιτίας της εισβολής από τα τουρκικά στρατεύματα 200.000 περίπου ελληνοκύπριοι, το 40% του συνολικού πληθυσμού, εκτοπίστηκαν από τις εστίες τους και αναγκάστηκαν να καταφύγουν ως πρόσφυγες στο νότιο ελεύθερο τμήμα του νησιού²⁹⁵. Μάλιστα στα θύματα περιλαμβάνονται και εκατοντάδες άμαχοι,

²⁹⁴ Πέτρος Λιάκουρας, ό.π., σ. 302-303.

²⁹⁵ Γιάννης Παπαδάκης, *Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης. Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο.*, Αθήνα 2009, σσ. 157-160

οι οποίοι σκοτώθηκαν από τουρκικούς βομβαρδισμούς, αλλά και άλλοι που υπήρξαν θύματα από τις μαζικές εκτελέσεις ή είναι ακόμα αγνοούμενοι. Στη διάρκεια της εισβολής αλλά και στους επόμενους μήνες διαπράχθηκαν ωμότητες σε βάρος των αιχμαλώτων και των εγκλωβισμένων αμάχων από άνδρες του τουρκικού στρατού, γεγονός που αποτελεί ένα από τα πιο τραγικά κεφάλαια αυτής της εισβολής με αποκορύφωμα την τύχη των αγνοουμένων που μέχρι ακόμα και σήμερα δεν έχει διαπιστωθεί ποια ήταν η κατάληξη τους. Υπολογίζεται ότι 1.600 περίπου Έλληνες και ελληνοκύπριοι αγνοούνται σε σχέση με 500 τουρκοκύπριους που αγνοούνται από την περίοδο του 1964 και του 1974²⁹⁶.

Εννοείται ότι σε αυτά θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και την βάνουση μεταφορά και εγκατάσταση στο νότιο τμήμα της Κύπρου χιλιάδων εποίκων από την Ανατολία. Υπολογίζεται ότι σήμερα έχουν ξεπεράσει τις 150.000 και ταυτόχρονα υπάρχει η μαζική παρουσία περίπου 40.000 Τούρκων στρατιωτών που ολοκληρώνουν το τοπίο της κατοχής. Η έλλειψη δημοκρατίας και τα τεράστια οικονομικά προβλήματα δεν άφησαν ανέγγιχτους τους τουρκοκύπριους με αποτέλεσμα χιλιάδες από αυτούς να αναγκαστούν να μεταναστεύσουν, γεγονός που συνέβαλε στο να αλλοιωθεί η δημογραφία του νησιού. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι το 1974 συντελέστηκε μία συστηματική εθνοκάθαρση του γηγενούς ελληνικού πληθυσμού και οργανωμένη πολιτισμική γενοκτονία σε βάρος του. Αρχαιολογικοί θησαυροί και θρησκευτικά κειμήλια πουλήθηκαν στο εξωτερικό και καταστράφηκαν, ενώ δεκάδες εκκλησίες καταστράφηκαν και μετατράπηκαν σε τζαμιά και σε διάφορα αλλά κτίρια. Τα ελληνικά τοπωνύμια τροποποιήθηκαν και ο τουρκικός στρατός και οι κατοχικές αρχές επέδειξαν μία απίστευτη ανοχή απέναντι σε κάθε είδους αρχαιοκάπηλους, οι οποίοι ουσιαστικά σύλησαν τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Το γεγονός ότι από το 1974 κατεχόμενη Κύπρος γέμισε από τυμβωρύχους και αρχαιοκάπηλους, οι οποίοι λεηλάτησαν πάρα πολλά αρχαιολογικά μνημεία είναι ιστορικά καταγραμμένο²⁹⁷.

²⁹⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σσ. 189-190.

²⁹⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, ό. π, σ. 190.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Κυπριακό Ζήτημα, έτσι όπως αυτό εξελίχθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, αποτέλεσε ένα σύνθετο θέμα με πολλούς συμμετέχοντες και ενδιαφερόμενους. Δεν πρέπει να το βλέπουμε μεμονωμένα, αλλά κάθε φορά θα πρέπει να εξετάζεται μέσα στα πλαίσια των ευρύτερων γεωπολιτικών συμφερόντων κάθε χώρας, αφού αποτελούσε μέρος της συνολικότερης πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Έτσι τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν και η τραγική κατάληξη με την τουρκική εισβολή και τη διχοτόμηση του νησιού ήταν η απόρροια πολλών παραγόντων και μιας σειράς αποτυχημένων και άστοχων ενεργειών και από μέρους των Ελλήνων και των ελληνοκυπρίων.

Αρχικά μπορούμε να πούμε ότι φταίνε οι Βρετανοί, οι οποίοι σταθερά στήριξαν την εξουσία τους στον προσεταιρισμό της μουσουλμανικής μειονότητας θέλοντας με τον τρόπο αυτό να τηρούν αγαστές σχέσεις με την Τουρκία, η οποία τους είχε παραχωρήσει το νησί στο πλαίσιο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας των δύο χωρών. Έτσι εξέθρεψαν το όραμα των τουρκοκυπρίων να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στις μετέπειτα εξελίξεις, αφού πάντα αντιμετώπιζονταν ισότιμα με την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία. Οι Βρετανοί εξυπηρετώντας τα δικά τους συμφέροντα στην περιοχή ακόμα και όταν κατάλαβαν ότι ήταν ασύμφορη η κατοχή του νησιού και μετά τη διεθνοποίηση του Κυπριακού Ζητήματος θέλησαν να εξασφαλίσουν όχι μόνο τα δικά τους συμφέροντα στο νησί αλλά και της τουρκοκυπριακής κοινότητας εξυπηρετώντας την Τουρκία. Το σύνταγμα της πρώτης Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν ένα μόρφωμα που την έθετε υπό καθεστώς επιτροπείας εκ μέρους των Εγγυητριών Δυνάμεων αλλά και έβαζε την ελληνοκυπριακή πλευρά σε ομηρία από του τουρκοκύπριους στους οποίους απέδιδε μεγαλύτερες εξουσίες από αυτές που τους αναλογούσαν με βάση τον πληθυσμό. Ήταν θέμα χρόνου η βραδυκίνητη δημόσια διοίκηση να αποτύχει και να επισύρει την αγανάκτηση των ελληνοκυπρίων.

Φταίνε όμως και οι ελληνοκύπριοι που δεν μπόρεσαν να συντονιστούν με την ελληνική κυβέρνηση και να συνειδητοποιήσουν τον διεθνή περίγυρο και τις εξελίξεις που λάμβαναν χώρα κάθε φορά. Ο Μακάριος δρούσε ανεξέλεγκτα χωρίς να

συμβουλευέται την Αθήνα και με τον τρόπο αυτό δυναμίτιζε τις συνομιλίες οδηγώντας σε αδιέξοδα, ενώ παράλληλα άφηνε να εξελιχτούν φαινόμενα βίας εναντίον των τουρκοκυπρίων, τα οποία έκαναν ακόμα μεγαλύτερη την απόσταση μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Δεν μπόρεσε σε κρίσιμες φάσεις των συνομιλιών να καταλάβει την αποφασιστικότητα της Τουρκίας και έτσι δεν κατάφερε να προβλέψει την αυξανόμενη επιθετικότητά της και τη σταθερή της διάθεση για επέμβαση.

Αλλά και οι Ελλαδίτες πολιτικοί φέρουν μερίδιο ευθύνης, γιατί επέτρεψαν σε αρκετές περιπτώσεις να άγονται και να φέρονται από τον μακάριο και δεν μπόρεσαν να επιβάλλουν μια κοινή γραμμή. Οι προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού από μέρους των ελληνικών κυβερνήσεων ήταν σπασμωδικές σε μια προσπάθεια να διατηρηθούν οι ισορροπίες με τη Βρετανία και τις ΗΠΑ και να μην προκληθεί η Τουρκία, κάτι που όπως αποδείχτηκε ήταν δύσκολο χωρίς να υπάρξουν παραχωρήσεις. Η δικτατορικές κυβερνήσεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την εθνική τραγωδία που ακλούθησε, αφού οι διπλωματικές τους αστοχίες επέτρεψαν την απομάκρυνση της ελληνικής μεραρχίας από το νησί, η παρουσία της οποίας σίγουρα θα ανέτρεπε τα δεδομένα στο πεδίο της μάχης. Και στη συνέχεια με τα αποτυχημένα πραξικοπήματα και την απουσία οργάνωσης στην άμυνα του νησιού επέτρεψαν την κατάληψή του βόρειου τμήματος από τα τουρκικά στρατεύματα.

Φταίνε οι Αμερικανοί, γιατί δεν μπόρεσαν να συγκρατήσουν του Τούρκους και επέτρεψαν την εισβολή προσπαθώντας παράλληλα να αποσοβήσουν την ελληνική στρατιωτική αντίδραση. Βασικός τους σκοπός ήταν να μην δυσαρεστηθεί η Τουρκία, η οποία ήταν πιο πολύτιμη σύμμαχος στην περιοχή και να μην διασαλευτεί η ειρήνη στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Αυτό φάνηκε και αργότερα στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου δεν υπήρξε ευθεία καταδίκη της τουρκικής πλευράς για την εισβολή και δεν αποφασίστηκαν κυρώσεις εναντίον της για τους εκτοπισμούς και τις εκτελέσεις χιλιάδων αθώων.

Και πάνω απ' όλα φταίει ο εθνικισμός και των δύο κοινοτήτων που οδήγησε στην έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ τους και στην υιοθέτηση ανυποχώρητων θέσεων με αποτέλεσμα να αποτύχει κάθε προσπάθεια συνεννόησης και αμοιβαίων υποχωρήσεων. Θα ήταν τελείως διαφορετικά τα πράγματα αν επικρατούσε νηφαλιότητα και εξέταζαν χωρίς ακρότητες και εθνικιστικές εξάρσεις την προοπτική της συνεργασίας πάνω σε ρεαλιστικές βάσεις.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Διαδικτυακές Πηγές

Χάρτης Κύπρου https://www.nationsonline.org/oneworld/map/cyprus_map2.htm
10/10/2019 11:50π.μ.

B. Βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου Σία, *Τουρκικός Εκσυγχρονισμός. Ισλάμ και Τουρκοκύπριοι στη δαιδαλώδη διαδρομή του Κεμαλισμού*, Αθήνα 2004.

Αξελός Λουκάς, *Κύπρος, η ανοιχτή πληγή του Ελληνισμού: αυτοδιάθεση, ανεξαρτησία, διχοτόμηση*, Αθήνα 1994.

Αργυρίου Σοφία, *Το εθνικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων κατά την τελευταία περίοδο της Αγγλοκρατίας (1950-1960)*, Αθήνα 2017.

Βερεμής Θάνος, *Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1453-1998*, Αθήνα 1998.

Βλάχος Άγγελος, *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Αθήνα 2003.

Ηρακλείδης Αλέξης, *Κυπριακό Πρόβλημα 1974-2004. Από την Ένωση στη Διχοτόμηση*, Αθήνα 2006.

Θρασυβούλου Μάριος, *Ο εθνικισμός των Ελληνοκυπρίων*, Αθήνα 2006

Ιωσήφ Ιωσήφ, *Κυπριακό πρόβλημα και Διεθνής Πολιτική. Από την Ανεξαρτησία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα 2000.

Κουλουμπής Θεόδωρος, *Κυπριακό: Λάθη, Διδάγματα και Προοπτικές*, Αθήνα 1996.

Κρανιδιώτης Γιάννος, *Το Κυπριακό πρόβλημα, 1960-1974*, Αθήνα 1984.

Κρανιδιώτης Γιάννος, *Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, Αθήνα 1985.

Κρανιδιώτης Γιάννος, *Δύσκολα Χρόνια Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981.

Λιάκουρας Πέτρος, *Το Κυπριακό από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης.*, Αθήνα 2007.

Μαυράτσας Καίσαρ, *Όψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο.*, Αθήνα 1998.

Μαυράτσας Καίσαρ, *Εθνική ομοψυχία και πολιτική ομοφωνία*, Αθήνα 2003.

Μαυράτσας Καίσαρ, *Η κοινωνία των χωρακάτων*, Αθήνα 2012.

Παπαγεωργίου Σπύρος, *Κυπριακή θύελλα, 1955-1959*, Λευκωσία 1970.

Παπαδάκης Γιάννης, *Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης. Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο.*, Αθήνα 2009.

Παπαπολυβίου Πέτρος, *Ιστορία της Κύπρου 1878-1974*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Λευκωσία 2015.

Παπαδόπουλος Λεωνίδα, *Το Κυπριακό Ζήτημα. Κείμενα 1959-1974.*, Θεσσαλονίκη 1999.

Πετρίδης Παύλος, *Ο Γεώργιος Παπανδρέου και το Κυπριακό Ζήτημα (1954-1965)*, Θεσσαλονίκη 1998.

Πολυβίου Πολύβιος, *Η διπλωματία της εισβολής. Η διάσκεψη της Γενεύης για την Κύπρο τον Αύγουστο του 1974*, Αθήνα 2010.

Ριζάς Σ.& Στεφανίδης Ι., «Το Κυπριακό Ζήτημα. Ο αγώνας για την Ένωση, η Ανεξαρτησία και η τουρκική εισβολή», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Νικητές και ηττημένοι, 1949-1974. Νέοι ελληνικοί προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη*, Αθήνα 2003, τ. 9.

Ριζάς Σωτήρης, *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό Ζήτημα 1967-1974*, Αθήνα 2001.

Τζεργιάς Παύλος, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Αθήνα 2001.

Τριμικλιγιώτης Νίκος, *Η διαλεκτική του Έθνους-Κράτους και το καθεστώς της εξαίρεσης.*, Αθήνα 2010.

Τσάκωνας Π., *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Αθήνα 2003, τ. 2.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950.*, Αθήνα 2005.

Ψυρούκης Νίκος, *Το Κυπριακό Δράμα (1958-1986) Άρθρα, Μελετήματα*, Αθήνα 1987.

KizilyurekNiyazi, *Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό*, Αθήνα 2009.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Ημερομηνία	Γεγονότα
1571	Κατάκτηση Κύπρου από τους Οθωμανούς
1878	Παραχώρηση Κύπρου στην Βρετανία
1926	Ίδρυση Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ)
1931	Εξέγερση ελληνοκυπρίων εναντίον των Βρετανών
1950	Δημοψήφισμα υπέρ της ένωσης - Αναλαμβάνει ο Μακάριος
1952	Προσπάθεια διεθνοποίησης του Κυπριακού από την κυβέρνηση Παπάγου
1953	Ίδρυση ΕΟΚΑ
1955	Πογκρόμ εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης
1955	Προσπάθεια επίλυσης από την κυβέρνηση Ήντεν
1956	Εξορία Μακάριου
1957	Ίδρυση ΤΜΤ
1958	Σχέδιο Mcmillan
1959	Συνδιάσκεψη Ζυρίχης - Λονδίνου
1960	Ίδρυση ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας
1963	13 σημεία Μακάριου και αποχώρηση τουρκοκυπρίων
1964	Ψήφισμα Συμβουλίου Ασφαλείας για αποστολή στρατευμάτων του ΟΗΕ. Παρέμβαση Αμερικανών.
1967	Επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα. Απομάκρυνση ελληνικής μεραρχίας

1970	Αποτυχημένη προσπάθεια δολοφονίας Μακαρίου
1973	Ανατροπή Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη
1974	Πραξικόπημα εναντίον του Μακάριου. Τουρκική εισβολή Αττίλας 1 και 2.
1974	Συνδιάσκεψη Γενεύης
1985	Ανακήρυξη αυτόνομου τουρκοκυπριακού κράτους

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Κυπριακό Ζήτημα αποτελεί μια ανοικτή πληγή του Ελληνισμού, η οποία ακόμα και σήμερα ταλανίζει την Ελλάδα και την Κύπρο. Για το λόγο αυτό θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τα γεγονότα εκείνα που οδήγησαν στην εισβολή και την κατοχή μέχρι σήμερα του 40% περίπου του νησιού, καθώς και την διπλωματία που αναπτύχθηκε από όλους τους εμπλεκόμενους με βάση τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους καθενός. Κατά κύριο λόγο θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε τις διπλωματικές κινήσεις και τους στόχους των εκπροσώπων των δύο κοινοτήτων του νησιού και τις παρεμβάσεις των Εγγυητριών Δυνάμεων, Αγγλίας, Ελλάδας και Τουρκίας. Φυσικά είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη σε αυτή την έρευνα και ο αμερικανικός παράγοντας, καθώς τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία, αποτελούν χώρες μέλη του ΝΑΤΟ και στρατηγικούς εταίρους των ΗΠΑ στην περιοχή. Η έκβαση του Κυπριακού Ζητήματος είναι συνάρτηση και των ευρύτερων ισορροπιών και γεωστρατηγικών συμφερόντων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και κατά συνέπεια είναι αναγκαίο να σκιαγραφήσουμε και τις επιδιώξεις κάθε χώρας. Παράλληλα θα εξετάσουμε κατά πόσο η ελληνική διπλωματία της κρίσιμης περιόδου 1950-1974 κατάφερε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών και με σωστούς χειρισμούς να συμβάλλει θετικά στην εξέλιξη των γεγονότων. Αλλά και το κατά πόσο και οι ελληνοκύπριοι από την πλευρά τους μπόρεσαν να διακρίνουν τις ευκαιρίες που δίνονταν και να ελιχθούν μεθοδικά εκτιμώντας όλους τους παράγοντες.

Λέξεις κλειδιά: Κύπρος, ελληνοκύπριοι, τουρκοκύπριοι, εισβολή, διπλωματία.